Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Over den invloed van het Europeesche volkenregt op de internationale betrekkingen der Ottomanische Porte

https://hdl.handle.net/1874/300747

6.

SPECIMEN JURIS GENTIUM INAUGURALE

DE VI JURIS GENTIUM EUROPAEI

IN CONSUETUDINEM QUAE

PORTAM OTTOMANNICAM INTER ET CAETERAS EUROPAEAS GENTES

INTERCEDIT,

QUOD,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

PETRI HARTING,

MED. ET ART OBST. DOCT. ET MATH. ET PHIL. NAT. PROF. ORD.,

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS JURIDICAE DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus

SUMMISQUE IN

JURE ROMANO ET HODIERNO HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO AC SOLENNI EXAMINI SUBMITTIT

FRANCISCUS EDUARDUS EMBRECHTS,

ex urbe Padang.

A. D. XVII M. JUNII, ANNI MDCCCLVIII, HORA I.

TRAJECTI AD RHENUM,
APUD J. G. BROESE.
MDCCCLVIII.

OVER

DEN INVLOED VAN HET EUROPESCHE VOLKENREGT

OP DE INTERNATIONALE BETREKKINGEN

DER

OTTOMANNISCHE PORTE.

EEN PROEVE

TOT VERKRIJGING VAN

DEN DOCTORALEN GRAAD IN DE REGTEN,

DOOR

F. E. EMBRECHTS.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1858.

Gedrukt bij Gieben & Dumont.

DEN HEER J. SCHOUTEN,

MIJN HOOGGESCHATTEN VOOGD,

WORDT

DIT PROEFSCHRIFT

ALS BLIJK

VAN HOOGACHTING EN DANKBAARHEID

OPGEDRAGEN.

Bij het toenemend verkeer der volken heeft het Volkenregt meer en meer de aandacht der Regtsbeoefenaren tot zich getrokken; het heeft thans een belangrijkheid en een gewigt verkregen, dat des te grooter is, omdat het zich niet meer bepaalt tot Europa, maar zich over bijna al de volken der wereld begint uit te breiden. Aan de beoefening er van zijn kracht — hoe gering zij ook wezen moge — te wijden, en tot den bloei er van mede te werken, is een streven, dat, zoo om de aanlokkelijkheid als om het gewigt van het onderwerp, ook den nog onbedreven beoefenaar der wetenschap mag vergeven worden.

De tegenwoordige oorlog met China, de openstelling van drie Japansche havens, waarbij onze regering zich zoo loffelijk gedragen heeft, het sluiten van nieuwe tractaten met Perzië en Siam, de opneming van Turkije in de rij der Europesche mogendheden, dit waren allen feiten, die mijn aandacht op de uit-

breiding van het Volkenregt vestigden, en mij tot het voornemen bragten om het tot onderwerp van mijn Proefschrift te maken.

Bij de bearbeiding van het Mohammedaansch Volkenregt, met de wijzigingen naar het Europesche hierin gebragt, dacht mij, dat het onmogelijk was de vooruitgang van het Volkenregt aan te toonen, zonder èn de ingewortelde volksbegrippen èn de geschiedkundige feiten, die aanleiding gaven tot de wijziging van die begrippen, op te geven. — Reeds bij de bewerking van het onderwerp ten aanzien van de Ottomannische Porte zag ik in, dat mijn taak te veel omvatten zoude, en moest ik het besluit nemen slechts den invloed van het Europesche Volkenregt op Turkije in dit Proefschrift te behandelen.

Echter waren de onderzoekingen, welke betrekkelijk de andere Staten door mij waren in het werk gesteld, niet zonder vrucht gebleven; zij deden mij meer en meer tot de overtuiging komen, dat — even als er voor ieder mensch afzonderlijk op deze aarde een zedelijke wet is, die hem in zijn omgang met zijns gelijken verlicht, en die, in beginsel op de geheele aarde, ofschoon verschillende in vorm en dikwijls slecht begrepen, bestaat en alle individuën bindt — zoo ook een zedelijke wet voor de Staten aanwezig is, die op alle toepasselijk en voor alle verbindend is. Die wet vond ik niet in het Europesche, maar in een bron daarvan: namelijk in het Natuurlijk Volkenregt, waarvoor echter juist om die algemeenheid de bena-

ming van Algemeen Volkenregt *beter geschikt zou zijn. Het zijn mijn opmerkingen daarover, die den inhoud van de Inleiding uitmaken, welke, ofschoon niet regtstreeks in verband staande met het onderwerp van het Proefschrift zelf, toch naar ik hoop, niet misplaatst zullen zijn; vooral als men uit het Proefschrift zal gezien hebben, dat juist hoofdzakelijk die beginselen van het Europesche Volkenregt zich op Turkije hebben uitgebreid, die men tot het Natuurregt kan terug brengen.*

En thans, bij het verlaten dezer Academie, blijft mij nog een aangename pligt te vervullen over. Wie toch zal niet, bij zijn intreden in de maatschappij, hen allen met een woord van dank vermelden, die door hun onderwijs en een bereidwilligheid, welke geen oogenblik wankelde, hem den weg naar kennis en wetenschap hebben gemakkelijk gemaakt? Het zij dus ook mij vergund, Hooggeachte Leermeesters, U allen daarvoor mijn opregten dank te betuigen.

U, inzonderheid, hooggeachte Promotor VREEDE, *zij mijn hartelijkste dank gebragt, voor de minzame bereidwilligheid, waarmeê Gij mij bij het vervaardigen van dit Proefschrift, zoo door het aanwijzen van geschikte bronnen en de openstelling Uwer zoo rijk voorziene bibliotheek, als door de mededeeling van Uwe hooggewaardeerde aanmerkingen, hebt bijgestaan en mijn arbeid vergemakkelijkt.*

Ook U, hooggeachte MILLIES, *mag ik niet met stilzwijgen voorbijgaan, die door het verschaffen van eenige zeldzame Oostersche werken, mij niet alleen een blijk van vriendschap gegeven, maar ook mijn taak zoo zeer verligt hebt.*

Ook den Heer Mr. S. KEYZER, *te* Delft, *ben ik dank verschuldigd, voor de voorkomendheid waarmede hij mij bij de bearbeiding van het Mohammedaansche Volkenregt, zoo wat aangaat de bronnen, als de spelling der Arabische woorden — welker gebruik bij de beschrijving van het Mohammedaansch regt onvermijdelijk is — zijn hulp heeft verleend. Ook aan hem betuig ik mijn opregten dank.*

Denkt men bij het einde van zijn studie-tijd in de eerste plaats aan hen, die ons tot kennis en wetenschap hebben opgeleid, zoo rijzen daarnevens gedachten aan hen op, die, door hun vriendschappelijken en aangenamen omgang de jaren, welke men aan de Academie heeft doorgebragt, met zulke gelukkige, onuitwischbare levensherinneringen verbonden doen zijn.

Vaartwel! gij allen, en gedenkt hem, die zich Uwer altoos zal herinneren.

UTRECHT, 12 Junij 1858.

INHOUD.

INLEIDING.

Bladz.

Over het Algemeen Volkenregt 1

PROEFSCHRIFT

OVER DEN INVLOED VAN HET EUROPEESCH VOLKENREGT OP DE INTERNATIONALE BETREKKINGEN DER PORTE.

HOOFDSTUK I. HOOFDBEGINSELEN VAN HET MOHAMMEDAANSCHE VOLKENREGT 1

§ 1. Godsdienstkrijg. 3

§ 2. Oorlogs-regt. 12

§ 3. Vrede en Tractaten. 23

§ 4. Gezanten-regt. 32

§ 5. Vreemdelingen-regt. 38

HOOFDSTUK II. WIJZIGINGEN WELKE HET STRENGE MOHAMMEDAANSCHE VOLKENREGT DOOR DEN LOOP DER TIJDEN EN OMSTANDIGHEDEN HEEFT ONDERGAAN. . . 44

§ 1. Godsdienstkrijg. 46

§ 2. Oorlogs-regt 56

§ 3. Tractaten en Vredes-regt. 72

§ 4. Gezanten-regt. 108

§ 5. Vreemdelingen-regt. 127

BESLUIT. 152

INLEIDING.

OVER

HET ALGEMEEN VOLKENREGT.

Een eeuw geleden was het gebied van het Europesche Volkenregt nog zeer naauw beperkt. Het werd niet eens bepaald door de natuurlijke grenzen van het werelddeel, waarin het ontstond: slechts in een gedeelte, maar wel het grootste, was het erkend en aangenomen.

Drie oorzaken hebben hoofdzakelijk den voortgang van de algemeene begrippen omtrent de volken-verhouding, waarop het gebouwd is, in den weg gestaan. Voorcerst de sterk-geteekende Christelijke kleur, die men aan het Volkenregt gegeven had; dan het heerschende koloniën-stelsel, ten gevolge waarvan twee gansche werelddeelen onder het gebied van enkele Europesche Staten gebragt waren; en eindelijk de onophoudelijke naijver en de voortdurende oorlogen, waarin Europa gewikkeld was, en die aan de verschillende Staten reeds moeite en bezigheid genoeg op eigen gebied verschaften. Buitendien waren

handel, scheepvaart en nijverheid — schoon in de vorige twee eeuwen ontzaggelijk toegenomen — in vooruitgang toch niet zoo zeer gevorderd, noch hadden ze zulk een trap van verbetering bereikt, dat de rijkdom, de invloed en het overwigt van een Staat, ja soms het bestaan eener Natie van de bevordering dier belangen afhankelijk gemaakt konden worden.

Doch allengs hielden die verschillende oorzaken op te bestaan. De 18e eeuw zag de nog bekrompen gevoelens over godsdienst zich wijzigen naar minder eenzijdige en meer algemeene denkbeelden door de rede ingegeven.

De koloniën in Noord-Amerika door Engelschen gesticht en door de landverhuizing van een groot aantal Europeanen bloeijend geworden, hadden zich onder een niet onbeduidende politieke en een algeheele godsdienstvrijheid naar de Europesche elementen van beschaving ontwikkeld, toen de onderdrukking der Engelsche regering die volkplantingen de wapenen in handen deed nemen en strijden voor de vrijheid en onafhankelijkheid. De eerste daad der ontstane *Republiek der Vereenigde Staten van N. Amerika* — welke strekte om zich de genegenheid der Europesche Staten te verwerven — was dan ook het zich voegen naar de hoofdbeginselen van het in Europa geldend Volkenregt [1]).

Die beweging bleef niet zonder weêrklank. Langzamerhand verklaarden zich de koloniën van andere Mogend-

1) In de »*Declaration of Independence by the Representatives of the United States of America in Congress assembled*", komen de volgende zinsneden voor: .... »and that as free and independent States they have full power to levy war, conclude peace, contract alliances, establish commerce and do all other things which independent States may of right do" ... (CH. DE MARTENS, *Recueil de Traités*, t. I, p. 385).

heden ook vrij. *Centraal-* en *Zuid-Amerika* werden met Republieken overdekt en in de plaats van uitgemergelde en kwijnende koloniën zag men nieuwe Staten vol vrijheidszin en levenskracht zich ontwikkelen. Een tweede Europesche maatschappij was aldus in een ander wereldddeel overgeplant.

De derde oorzaak hield ook op, toen met den val van Napoleon I gedurende een lange reeks van jaren vrede aan Europa werd geschonken, waarin de volken in vooruitgang schijnen te hebben willen wedijveren.

Te regt merkt VON SAVIGNY op, dat — evenals de gemeenschap van denkwijze, gegrond op denzelfden oorsprong en een gemeenschappelijke godsdienst, heeft medegewerkt tot het vormen van het privaat-regt van iedere natie in het bijzonder [1]), — zoo ook de gemeenschap van denkwijze op het Internationaal regt, zooals het tusschen Christelijke volken geldt, grooten invloed heeft uitgeoefend. Niets was dus gemakkelijker, niets ook natuurlijker dan dat die in Europa door de Staten algemeen aangenomen beginselen van Volkenregt door de Amerikaansche Staten in hun tractaten met de Europesche werden gehuldigd. Dit gebeurde met verreweg de meeste beginselen, doch niet altijd volkomen.

Ten allen tijde is de Republiek der Vereenigde Staten van N. Amerika er op uit geweest de Amerikaansche wereld zooveel mogelijk van de Politiek der Europesche onafhankelijk te houden, en allen invloed, dien de

---

1) VON SAVIGNY, *System des heutigen Römischen Rechts*, Th. I, kap. II, § 6.

Mogendheden van dat werelddeel op de Amerikaansche Volken-maatschappij zouden willen uitoefenen, te keer te gaan. Getrouw aan haar gedragslijn heeft zij zich dan ook niet bemoeid met de Europesche zaken en zich nooit in een Congres van Europesche Staten doen vertegenwoordigen. Het in Europa algemeen aangenomen Volkenregt geldt derhalve wel in Amerika, doch alleen voor zooverre het niet met dat stelsel van Politieke afscheiding in strijd is.

De opmerking van VON SAVIGNY kunnen we meer algemeen stellen en met ROBERT VON MOHL zeggen: dat het Volkenregt, historisch of wijsgeerig nagegaan, niets anders is dan de uitdrukking, de afspiegeling van den trap van godsdienstige volmaaktheid en intellectuële beschaving, waarop een volk gestaan heeft — of nog staat [1]). Van daar dat ieder volk — of, beter gezegd: iedere Volks-maatschappij, die naar dezelfde elementen van beschaving ontwikkeld is, haar eigenaardig Volkenregt gehad heeft. Thans ook kan men, wanneer men de wereldbewoners beschouwt, onderscheidene *Volks-maatschappijen* bespeuren, die ieder een eigenaardigen vorm — soms ook een in beginselen verkeerde opvatting — van Volkenregt hebben. Ter loops zij aangemerkt, dat boven alles de godsdienst op het vormen van het Volkenregt dier verschillende Volks-maatschappijen invloed uitoefent en als het ware den grondslag daarvan uitmaakt [2]).

---

1) R. VON MOHL, *Geschichte und Litteratur der Staatswissenschaften in Monographiën dargestellt.* Erlangen 1855, I, pag. 341.

2) Prof. F. LAURENT, in zijn aanvankelijk getiteld werk: *Hist. du Droit des Gens et des Relations Internationales* (thans *Etudes sur l'histoire*

Het spreekt nu van zelf, dat — toen de Europeanen zich over den ganschen aardbodem verspreid hadden, en aanvankelijk overal koloniën vestigden (thans begeven zij zich heren derwaarts om voor hun produkten markten te zoeken) — zij in hun omgang met Amerikaansche, Aziatische en Afrikaansche Vorsten niet mogten verwachten, dat deze al hun denkbeelden omtrent het volkenverkeer en de regtsbeginselen, die het beheerschen, zouden deelen. Zij moesten zich dus eenigzins naar hun gewoonten schikken. Het ware even onregtmatig als onmogelijk geweest, hadde men het Christelijk Volkenregt in zijn geheel met geweld aan die volken willen opdringen. Vooral in Azië zou zulks een grooten tegenstand ondervonden hebben: in Azië, waar men volken aantreft, die als het ware, „glebae adscripti," van alle bewegingen naar het buitenland afkeerig zijn, en uit den omgang met de volkeren geen nut of voordeel meenen te kunnen trekken.

Onder de verschillende Volks-maatschappijen moet onderscheid gemaakt worden.

De *Europesche* kennen wij.

De *Mohammedaansche* Volks-maatschappij — hoewel steunende op aan de Godsdienst ontleende valsche begrippen omtrent de volkenwet — is niet onwillig geweest vreemdelingen toe te laten ten einde handel te drijven; noch, na verloop van tijd, tractaten met Ongeloovige Staten te sluiten, gezantschappen te zenden, en, zoo noodig, ook politische en vriendschaps-betrekkingen met hen aan te knoopen.

De *Brahmanische* Volks-maatschappij liet zich, verloren in bespiegelingen over de zielsverhuizing, door den eerst

---

de l'humanité) spreekt altijd van de godsdienst der volkeren, alvorens hij hun volkenregt ontvouwt.

komende overheerschen. Vrije uitoefening hunner godsdienst, vrijheid voor de weduwen om zich te verbranden, voor de boetelingen om zich te martelen, dat was alles wat de Indiërs van hun overwinnaars en meesters vroegen.

De leden der *Chinesche* Volken-maatschappij bleven in hun land eeuwen lang onbewegelijk de graven hunner voorouders vereeren. Een godsdienst-voorschrift, in de zeden geworteld en door staatswetten bekrachtigd, belemmerde en heeft het verkeer van 300 millioen zielen (naar men zegt) met de andere wereldbewoners onmogelijk gemaakt.

Voor het *Japansche* volk geldt dat verwijt niet. Dáár was de uitsluiting der vreemdelingen geen godsdienstig verbod, noch een staatswet, vóór den tijd, waarin het misbruik der gastvrijheid, de te ver gedreven ijver der Jesuiten, de weêrspannigheid der Europeanen en de onvoorzigtigheid van eenige heethoofden den Keizer van Japan dwongen, voor de veiligheid van zijn kroon een maatregel te nemen [1]), welken zijn opvolgers gedurende twee volle eeuwen wisten te handhaven, slechts in zoo verre te streng of minder regtmatig, dat voor de misslagen door de onderdanen van één regering begaan *alle* volken (twee uitgezonderd) moesten boeten, en van het regt van vrij verkeer verstoken worden.

De *betrekking* der Europeanen tot de Mohammedaansche

1) »Wanneer men nagaat," zegt LAUTS, (*Japan*, bl. 137 in fine), »hoe langzaam en schoorvoetend het Japansche bewind in zijne maatregelen van verwijdering te werk is gegaan, gevoelt men zich geneigd te gelooven, dat bij meerdere gematigdheid en nederigheid der Roomsche geestelijken, bij mindere bemoeijingen met het inwendige beheer des lands, en bij verzaking van alle wereldsche heerschzucht, de noodlottige vervolgingen van het Christendom niet zouden hebben plaats gegrepen, en het handelsverkeer der Portugezen (en andere natiën) nog ten huidigen dage zou bestaan."

Volks-maatschappij berust uitsluitend op tractaatsbepalingen en is hoofdzakelijk van commerciëlen aard. Daarbij is *Turkije* thans geheel en al en *Perzië* voor een deel in het weefsel der Europesche Politiek opgenomen. De andere Muzelmansche Staten hebben, buiten die handels-verbindtenissen, nog maar weinig andere soorten van tractaten gesloten, waarvan o. a. sommige strekken om den negerhandel te doen ophouden.

De betrekking tot de Chinesche Staten berust insgelijks op tractaten, alleen ten behoeve van den handel en diens bescherming aangegaan. Echter heeft de Chinesche Commissaris in zijn brief in 1840 geschreven aan Koningin Victoria, erkend: „dat er eeuwige beginselen van regtvaardigheid zijn, die de Staten binden [1])." Met de grootste moeite heeft wapengeweld vijf havens voor den wereldhandel geopend. Rusland alleen heeft tot dusverre het regt verkregen om een soort van gezantschap in het Hemelsche Rijk te onderhouden. Welligt zal het gevolg der thans nog niet geëindigde vijandelijkheden tegen China een tractaat zijn, waardoor de Zoon des Hemels zal genoodzaakt worden, Europesche gezantschappen aan zijn Hof te dulden.

De betrekking tot Japan is naauwelijks aangevangen. De tijd en de ondervinding (zoo deze gunstig is) zullen den Keizer welligt er toe brengen om zijn gansche Rijk voor de wereld-burgers open te stellen en een geregeld verkeer met de andere Staten te onderhouden. Doch tot hiertoe — zooals uit de gesloten verdragen blijkt — heeft de opening van drie havens nog geen ander doel dan de bevordering van den handel.

---

1) R. PHILLIMORE, *Commentaries upon International Law*, London 1854—1857, 3 volumes; 1e deel, bl. 22, noot *g*.

*

Om al het tot hiertoe gezegde in weinige woorden zamen te vatten, — we hebben gezien, dat de beginselen van het Europeesch Volkenregt zich hebben uitgebreid en met eenige beperkingen en onvermijdelijke wijzigingen zijn aangenomen, en niet alleen in, maar ook buiten Europa, in de koloniën worden nageleefd: in Amerika, in het Ottomannische Rijk, eenigzins ook reeds in Perzië. Bovendien zijn andere Staten (Aziatische en Afrikaansche) met de Europesche in aanraking gekomen, en hebben met hen verdragen gesloten, en, voor zooverre den handel betreft zich ook eenigermate naar de Europesche beginselen gevoegd.

Die uitbreiding leidt ons tot twee opmerkingen: *voor-eerst*, dat de benamingen, welke tot dusverre aan dien tak van Regtswetenschap gegeven zijn, te beperkt, te eng, onjuist zijn geworden; en *ten tweede*, dat er in het Europesche Volkenregt beginselen zijn, welke op alle Volksmaatschappijen van toepassing schijnen te zijn.

Beide deze opmerkingen moeten we kortelijk bespreken.

I. De aanmerking, vroeger wel eens gemaakt: dat *Europeesch* Volkenregt *te veel* zeide, daar Turkije er geen deel aan nam, is reeds voor 1856 vervallen. — Met meer grond is er en kan steeds nog worden aangemerkt, dat Europeesch Volkenregt *te weinig* zegt. Zoo even is aangetoond, dat het niet meer het Regt is, door de Staten van het kleinste der vijf werelddeelen in hun onderlinge verhouding nageleefd, maar dat een tweede werelddeel de beginselen er van heeft aangenomen, niet alleen in zijn

betrekkingen tot Europesche Staten, maar ook wat betreft de onderlinge verhouding der volken, die het bewonen. De eenige reden waarom die benaming zou behouden kunnen worden, zou zijn om den oorsprong van het Volkenregt aan te duiden [1]).

De benaming van *Christelijk* Volkenregt door PÖLITZ [2]) voorgeslagen, zou thans niet alleen onjuist zijn, maar ook strijdig wezen met het begrip en de ware opvatting van het volkenregt; strijdig met de vrijzinnige denkbeelden onzer tijden en de ware belangen der beschaving; strijdig ook met het streven naar eenheid en verbroedering van de verschillende volken der aarde — een streven, 'twelk onze eeuw zoozeer kenschetst. Die benaming, merkt te regt GABINUS DE WAL op, „zou strekken om volkeren van een andere godsdienst dan de Christelijke van de deelneming aan het Volkenregt terug te houden en uit te sluiten [3])." Zij zou op volkenregtelijk gebied een stelsel van onverdraagzaamheid invoeren, 'twelk thans op staatsregtelijk gebied bijna volkomen is uitgeroeid.

De voorgestelde benaming van *Regt tusschen de beschaafde Volken* (jus Gentium moratiorum) is niet meer goed te keuren. De scheiding en splitsing, welke door de benaming van Christelijk Volkenregt zou worden te weeg gebragt, zou eveneens bestaan, wanneer men deze benaming gaf aan het voor volkeren verbindend regt; en, ofschoon die splitsing minder stuitend zou wezen, zij zou toch het treurig gevolg hebben van een scherpe afscheiding tusschen de volkeren te weeg te brengen, en het eene

1) Vg. GABINUS DE WAL, *Inleiding tot de Wetensch. van het Eur. Volkenr.*, bl. 77.

2) *Staatswissenschaften*, V, 5 en 8.

3) DE WAL, *Inleiding*, 76.

gedeelte van het menschdom op het andere als op Barbaren en een lager ras van redelijke dieren te doen neêrzien; — een staat van ongelijkheid en scheiding, die allerminst in het Volkenregt te huis behoort, en, dank zij den invloed der Christelijke leer en der vooruitgang, door het beschaafde menschdom niet wordt terug gewenscht.

II. Die benamingen van Europeesch of Christelijk Volkenregt zijn des te minder naauwkeurig, omdat de beginselen van Volkerenregt niet alleen voor Europesche, maar voor alle natiën vastgesteld zijn, en niet door het Christendom in de wereld zijn gebragt, maar reeds vroeger door de Godheid in 's menschen hart geprent, door wijsgeeren verkondigd en door volken in meerdere of mindere mate nageleefd werden.

Dat alle Staten — als morele personen beschouwd, levende in den natuurstaat — in hun onderling verkeer een Goddelijk of Natuurlijk Volkenregt, d. i. het natuurregt op de Volken-maatschappij toegepast, moeten in acht nemen, dit is een stelregel door alle schrijvers over Volkenregt algemeen aangenomen [1]). Van hooge waarde zijn hier

---

1) GROTIUS, *de Jure B. et P., Proleg.*, § XXXI; GÜNTHER, *das Europäische Völkerrecht*, § 1 und 3; CH. DE MARTENS, *le Dr. des Gens de l'Europe*, §§ 2, 4, 5; HEFFTER, *le Dr. Internat. Public de l'Europe, nouv. édit. trad. de l'Allem.* par JULES BERGSON, § 3; WHEATON, *Eléments de Droit International*, ch. I; R. PHILLIMORE, *Commentaries upon International Law*, vol. I, ch. III, n°. XXIII; VATTEL noemt dat Natuurlijk Volkenregt het *Noodzakelijk* Volkenregt; „il est *nécessaire*", zegt hij, „parceque les nations sont absolument obligées de l'observer" (Le Dr. des Gens, ou principes de la Loi Naturelle appliquée à la conduite et aux affaires des Nations et des Souverains, *Préliminaires*, § 7).

vooral de meening van GROTIUS, den vader van het Volkenregt [1]), en die van PHILLIMORE, den jongsten beoefenaar dier wetenschap. GROTIUS noemt het Natuurregt het eenige regt, dat allen volken gemeen is [2]) en PHILLIMORE schetst het als de wet, welke de natuurlijke rede voor het geheele menschdom verbindend heeft gemaakt [3]). Niets doet hier ter zake de godsdienst, de beschaving der verschillende natiën; noch het werelddeel dat zij bewonen, noch de tijd waarin zij bestaan: het natuurlijk Volkenregt bindt *alle* vereenigingen van redelijke wezens, het bindt *overal*, het bindt *altijd*.

Dit is zoo waar, dat WOLF niet geaarzeld heeft te verklaren, dat de volkeren de bevoegdheid niet bezitten om de beginselen van het Natuurlijk Volkenregt [4]) al of niet aan te nemen: daar zij er in *moeten* toestemmen [5]), omdat het met hun natuur onafscheidelijk verbonden is. Een noodwendig gevolg daarvan is, dat het naleven dier beginselen de eerste en hoogste pligt van iederen Staat uitmaakt. VATTEL kent dan ook aan alle natiën het regt toe om den Staat, die openlijk de maatschappelijke wetten,

---

1) Zoo noemt hem WHEATON.

2) » ... nec vix ullum jus reperitur extra jus naturale, quod ipsum quoque gentium dici solet, omnibus gentibus commune". (*De J. B et P.*, l. I, c. I, § 14, nº. 1).

3) »Natural Law.... the law which natural reason has rendered binding upon all mankind." (*Commentaries*, I, ch. III, nº, XXIII).

4) Bij hem en VATTEL wordt het natuurlijk Volkenregt in noodzakelijk en in vrijwillig Volkenregt gesplitst.

5) Jus gentium, quod voluntarium dicitur, probandum ex fine civitatis maximae, quam perinde ac societatem inter omnes homines instituit ipsa natura, ut in jus *consentire debeant* gentes, nec vero relictum sit, *utrum consentire velint an nolint.* (WOLF, *Jus Gentium*, *Prolegom.*).

welke God of de Natuur tusschen de volken gevestigd heeft, durft schenden, en, hetzij middellijk of onmiddellijk, het welzijn en het behoud van de maatschappij in gevaar brengt, met geweld te bedwingen [1]).

Er *is* derhalve een Regt aan alle volken gemeen — een wet, die voor een Indischen Staat zoowel als voor een Europeschen [2]), voor de Mohammedaansche maatschappij zoowel als voor de Christelijke geschreven en verbindend is, en waaraan geen Staat zich kan onttrekken; — met andere woorden: er bestaat een *Algemeen Volkenregt*.

Tegen die woorden zal men welligt opkomen met de bewering: dat, ofschoon er *in beginsel* een algemeen Volkenregt bestaat, het toch *feitelijk* nog niet aanwezig is [3]).

Het is waar, in zekeren zin bestaat er *feitelijk* nog geen Regt aan alle volken gemeen — nog minder „un droit des gens positif universel". Maar zouden de gebeurtenissen, die sedert een eeuw zijn voorgevallen zonder vrucht moeten blijven, en onze ervaring geen gevolgtrekkingen voor de toekomst veroorloven? — Heeft men niet met regt de opmerking kunnen maken, dat met de uitbreiding der behoeften, met de ontzaggelijke ont-

---

1) VATTEL, *Le Dr. des Gens, Préliminaires*, § 22.

2) »Now having contended, as we still contend, that the Law of Nations is the Law of India as well as of Europe, because it is the Law of natural equity...." (BURKE's *Works* XV, 109, aangeh. bij PHILLIMORE, I, p. 23).

3) Vg. CH. DE MARTENS, *Dr. des Gens de l'Europe*, t. I, § 9. Het opschrift van die § luidt aldus: »Qu'il n'est point de Droit des Gens positif universel". De tweede afdeeling van § 10, 1e boek, van WHEATON's *Elem. de Dr. Intern.* heeft tot opschrift: »il n'existe pas de droit des gens universel."

wikkeling der nijverheid en door de volmaking der scheepvaart, de volken der verschillende werelddeelen met elkander in menigvuldiger en beter begrepen aanraking zijn gekomen? dat Staten, die voorheen allen omgang met vreemdelingen vermeden en den handel van dezen zóózeer beperkten, dat die belemmering bijna met een algeheele afsluiting kon worden gelijkgesteld, thans er toe gebragt zijn om aan vreemde natiën den toegang te verschaffen tot hun land en het aanknoopen van handelsbetrekkingen met hun onderdanen toe te staan? De twintig laatste jaren vooral zijn van die beweging getuige geweest — we hebben boven al met een woord er over gesproken. Thans reeds is het grootste gedeelte der volken met elkander in aanraking gekomen, en in hun omgang wordt een regt nageleefd. Het verkeer is thans reeds de *regel*, de afzondering de *uitzondering* geworden. Zou het verleden ons geen waarborg opleveren voor de toekomst? Zou de beweging, welke men als het ware dag aan dag heeft kunnen zien toenemen, eensklaps een einde nemen en voor goed ophouden?

Neen, alles waarborgt ons, dat die gang van zaken (tenzij een dier omwentelingen plaats grijpe, waarop geen menschelijk wezen bedacht is) zal blijven voortduren; dat er een tijd zal komen, waarop alle volken, die zich eenigzins uit den staat van barbaarschheid opgeheven, met welke (om de volle waarheid uit te spreken) de Europesche volken slechts eenige zaken doen kunnen, tot welke het eigenbelang alleen hen drijft, met deze en ook met de andere in betrekking zullen staan; dat er een tijd zal komen, waarin een Algemeen Volkenregt voor al de leden van het volkenverbond zal beschreven zijn en dat bewaarheid zal worden de voorspelling van CICERO, die

zich een tijdperk voorspiegelde, 't welk hij met deze woorden schetst: „nec erit alia lex Romae, alia Athenis, alia nunc, alia posthac; sed et omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immutabilis continebit, unusque erit communis quasi magister et imperator omnium Deus [1])."

Doch, men vatte onze woorden niet te letterlijk op, men schrijve ons geen hersenschimmige wenschen toe. Het Algemeen Volkenregt, zooals we het ons voorstellen, is niets anders dan die „recta ratio, naturae congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna" van CICERO [2]); dat „jus naturale omnibus gentibus commune" van HUIG DE GROOT [3]); — met andere woorden: het natuurregt op al de volken toegepast — het zoo even besproken Natuurlijk Volkenregt, doch afgezonderd van alle ware of vermeende openbaringen, van alle godsdienstige en wetsvoorschriften, van alle tractaatsbepalingen en van alle gewoonten.

Een natuurlijk gevolg hiervan is, dat, naar de verschillende godsdienstige begrippen, naar de verschillende belangen der Staten, naar de zeden van iedere Volks-maatschappij afzonderlijk, verscheidene onderdeelen van het Algemeen Volkenregt kunnen bestaan. Ze zijn er geen afwijkingen van, ze maken er geen uitzondering op: ze zijn slechts een uitbreiding, een aanvulling dier begrippen naar de godsdienst en zeden, de belangen en den zetel der verschillende volkeren — kortom, het Algemeen Volkenregt met zijn onderdeelen is gelijk aan den stam en de verschillende takken van een boom.

---

1) CICERO, *de Republica*, l. III, c. XXII, ed. *Nobbe*.

2) eodem loco.

3) GROTIUS, *de J. B. et P.*, l. I, c. 1, § 14, n°. 1.

Elke Volks-maatschappij nu, die, van denzelfden oorsprong, zich naar dezelfde godsdienst, zeden, wetten en instellingen heeft ontwikkeld, bezit een zoodanig bijzonder Volkenregt, één gedaante van de onderdeelen van dat Algemeen Volkenregt. De hoofdbeginselen van dat bijzonder Volkenregt zullen vooreerst berusten op eenige algemeene voorschriften der al dan niet geopenbaarde godsdienst; doch het zal voor verreweg het grootste gedeelte louter op *verdragen* gegrond wezen, en deels ook op de *gewoonte*, voor zooverre de gewoonte door de verschillende leden van dergelijke Volks-maatschappijen erkend en daaraan kracht toegekend zal zijn.

Wij behoeven slechts een vlugtigen blik op de wereldkaart te werpen, om ons van het bestaan dier verschillende Volks-maatschappijen, en, door opmerking, van die verschillende gedaanten van bijzonder Volkenregt te overtuigen. Zooals we reeds zeiden, Europa en Amerika hebben er een, de Mohammedaansche een ander, de Chinesche en Japansche Volks-maatschappijen een derde en een vierde. Daar de verdragen er de hoofdbron van zijn, zoo kan men (zulks ligt in den aard der zaak) die onderdeelen tot in het oneindige splitsen.

Doch genoeg over het karakter van het Algemeen en van het Bijzonder Volkenregt. We zullen nu kortelijk de beginselen van het onveranderlijk Algemeen Volkenregt trachten uiteen te zetten.

Ze behooren deels tot het VREDES-regt — deels tot het OORLOGS-regt. — Tot het *eerste* brengen we 1°. de onafhankelijkheid en gelijkheid van alle Staten; 2°. de verbindbaarheid der tractaten; 3°. de onschendbaarheid der

gezanten en 4°. de gelijkstelling met de inboorlingen of de bijzondere bescherming der vreemdelingen. — Bij het *tweede*, het Oorlogsregt, behoort een tweeledig onderzoek plaats te hebben; 1°. naar het karakter en 2°. naar de uitgestrektheid er van, met het oog op het *doel*, de *middelen* en de *gevolgen* des oorlogs.

Over beide hoofdverdeelingen zal een woord gezegd worden.

I. Vredes-regt. Gaat men uit van het stelsel van HOBBES [1]), wil men uit de bedroevende opmerkingen van DE MAISTRE [2]) het regt afleiden, waarop de verhouding der menschen en volken gegrond zoude zijn — met andere woorden: verwart men veranderlijke en tegenstrijdige handelingen van onvolmaakte Staten en maatschappijen met de eeuwige wetten der Natuur, met de onveranderlijke bedoelingen des Scheppers, met den aard, het streven en de bestemming van het menschdom; dàn zal men, wanneer we een *bestendigen vrede* stellen, als het *grondbeginsel van het Algemeen Volkenregt*, in die woorden ongetwijfeld slechts een hersenschim, een ijdele bespiegeling, de opvatting van een Christelijk denkbeeld in plaats van de ware voorstelling van de Natuurwet, moeten zien.

Doch de valschheid hunner theoriën is reeds uitgemaakt en men heeft zich sedert lang geheel andere, niet zoo treurige en meer redelijke voorstellingen gemaakt over de begrippen van natuurregt.

---

1) Bellum omnium contra omnes.

2) *Considérations sur l'histoire de la France*, ch. III. Vergelijk E. LERMINIER, *Philosophie du Droit*, 2e Edit., t. I, l. II, ch. II.

Zoo men nu aandachtig en onbevooroordeeld het Natuurregt gadeslaat, niet uit het oog verliezende, dat ieder mensch, elke Staat en elke maatschappij van de Godheid onafhankelijk is en Haar van zijn handelingen rekenschap moet geven; zoo men aanneemt, dat streven naar zelfbehoud, gezelligheid en wederzijdsche welwillendheid de ware en eenige grondslagen zijn, waarop de verhouding der menschen [1]) en volken kan steunen; — dàn is het aan geen twijfel onderhevig of het *geweten*, het wèl begrepen *belang* en de maatschappelijke *pligten* van personen en volken afzonderlijk zullen hun den *vrede* doen kennen als den eenigen staat, waarin zij voor zich zelven gerust en met anderen veilig en gelukkig kunnen leven. De maatschappij, waarin menschen en volken geplaatst worden en welke zij geroepen zijn zooveel mogelijk te volmaken, kan zich niet regelmatig ontwikkelen, kan dien trap van beschaving en volmaaktheid, waarnaar zij streeft, niet bereiken, wanneer een *bestendige vrede* niet erkend wordt als de eenige toestand waardoor het bereiken van dat doel alleen mogelijk wordt.

1°. *Onafhankelijkheid en gelijkheid der Staten.* — Alle schrijvers nemen aan, dat de Staten geacht worden morele personen te zijn, die in den natuurstaat leven, en als zoodanig geen regter, geen meerdere hier op aarde erkennen.

Twee gevolgen vloeijen daaruit voort: de onafhankelijkheid van den eenen Staat tegenover den anderen, en een volkomen gelijkheid tusschen hen.

---

1) BURLAMAQUI, *Principes de Droit Naturel*, 2e partie, ch. IV § I—XVIII. In de XVIIIe § brengt hij de algemeene beginselen der, natuurlijke wetten op deze drie terug: 1°. La Religion; 2°. l'amour de soi-même; et 3°. La Sociabilité ou la Bienveillance envers les autres hommes."

Die onafhankelijkheid nu geeft een volk het regt om zijn *inwendige* en *uitwendige* aangelegenheden naar welgevallen te regelen; zijn land te besturen, zooals hem goeddunkt, en zijn onderdanen hem toelaten; zijn land zooveel mogelijk te doen toenemen in rijkdom en in kracht; de niemand toebehoorende landen zich toe te eigenen; zijn land in dien staat van verdediging te stellen, welke hem wenschelijk voorkomt; zoodanige alliantiën te sluiten als hij voor 's rijks belangen noodig acht; de godsdienst, door een anderen Staat beleden, niet op zijn grondgebied te dulden, wanneer die zijn gezag zockt te ondermijnen, zijn onderdanen tot oproer aanzet of de openbare rust, hetzij door de leer, hetzij door de uitoefening, verstoren mogt; verder om handel te drijven, gezantschappen te zenden en te ontvangen, en oorlog te voeren.

De gelijkheid der Staten brengt mede, dat geen dezer aan een anderen bewijzen van onderdanigheid of minderheid behoort te geven — in welken vorm ook. Zoo zijn o. a. schepen van de eene natie geenszins verpligt die eener andere — zelfs niet de oorlogschepen — op zee te begroeten. De zee toch is een gemeenschappelijke en onzijdige plaats, waar niemand eenig regt van opperheerschappij bezit, en geen oorlogschip eenig voorregt toekomt boven andere vaartuigen: daar het natuurregt in een oorlogschip geen prolongatie van het grondgebied van een Staat zien kan.

Die onafhankelijkheid en gelijkheid der Staten heeft echter *natuurlijke* grenzen, en deze zijn de onafhankelijkheid en gelijkheid der andere Staten. Die regten der andere niet te krenken en nooit uit het oog te verliezen, ziedaar de hoofdverpligting, die de natuurwet tegenover de regten van den Staat stelt.

2°. *Verbindbaarheid der tractaten.* — De onafhankelijkheid en gelijkheid der Staten wordt nog beperkt door hun *vrijen wil*, door hun toestemming in de bepalingen van de een of andere verbindtenis (*tractaat*), welke zij met een of meer Vorsten, hetzij uit vriendschap, hetzij uit wederzijdsch belang, hetzij uit nood hebben aangegaan. Het onderteekenen van een verdrag brengt mede een heilige en onschendbare belofte van de bepalingen er van getrouw te zullen blijven — hetzij het door een eed of op een andere wijze al dan niet bekrachtigd zij. De reden daarvan is, dat het trouw blijven aan zijn gegeven woord een beginsel is van welks naleving het bestaan der maatschappij afhankelijk is. Wat zou er van het algemeen vertrouwen, van de zekerheid van personen en Staten, van de veiligheid van het menschdom worden, zoo die band niet werd erkend en nageleefd?

De tractaten kunnen naar hun inhoud, een tractaat van handel en scheepvaart, een verbond of een vredesverdrag zijn. Deze en nog meer onderscheidingen behooren niet tot het natuurlijk Volkenregt; de omstandigheden geven tot verschillende soorten van tractaten aanleiding. Onder welken naam, onder welken vorm ook voorkomende, elk tractaat is een heilige belofte; en de naleving er van een hoofdpligt van een Staat.

Gewoonte geeft volgens het natuurlijk Volkenregt geen regt, tenzij deze bron van bijzonder Volkenregt, door de volken tusschen welke die bestaat, erkend wordt. Een gewoonte, welke een Staat hindert kan regtens wèl opgezegd worden, voor zoo verre een andere Staat daarvan niet in zijn eer of hoofdbelangen wordt gestoord.

3°. *Onschendbaarheid der gezanten.* — De gezanten — dat zijn de vertegenwoordigers van Vorsten en Staten ter

waarneming dezer belangen bij vreemde volken gezonden — zijn de natuurlijke tusschenpersonen onder de volken. Zij brengen de eene natie met de andere in betrekking, bevorderen den vrede tusschen hen, nemen de wederzijdsche belangen hunner Staten bij het sluiten van tractaten waar, en zijn der maatschappij aldus van het hoogste nut. Het zenden van gezantschappen is eigenlijk de bekrachtiging van het hoofdbeginsel van het algemeen Volkenregt; het bewijst den normalen toestand van den vrede; het is er naauw, ik zou haast zeggen: onafscheidbaar aan verbonden. Daarom heeft ieder Staat het regt om gezantschappen te zenden, en is verpligt de hem toegezondene te ontvangen en behoorlijk te behandelen.

Tot het wèl volbrengen van hun gewigtige taak moeten zij zelfstandig en onafhankelijk kunnen handelen. Daartoe wordt de onschendbaarheid huns persoons door het Natuurregt verkondigd. Ook wanneer hij van een vijand komt, moet hij dat voorregt genieten: omdat (zoo als CLOVIS, naar men verhaalt [1]), gezegd heeft), de vijand die een gezant zendt, daardoor ophoudt vijand te zijn, en het zenden van gezanten het eenige middel is om tot een vrede te komen.

Uit die onschendbaarheid vloeit voort — of beter gezegd: met die onschendbaarheid gaan gepaard de voorregten van vrijstelling van plaatselijke jurisdictie, zoo in burgerlijke als in strafzaken, door de meeste schrijvers steeds van de onschendbaarheid afgescheiden. De overige, zoo als vrijdom van belastingen enz., behooren niet tot het algemeen Volkenregt.

Daartoe behoort ook niet de rangschikking der gezan-

---

1) DE RÉAL, *Science du Gouvernement*, V, bl. 117.

ten. Deze onderscheiding kan naar de verschillende vormen van het bijzonder Volkenregt verschillend zijn.

De blijvende zendingen zijn het gevolg van het een of ander tractaat en behooren ook eigenlijk niet tot het Algemeen Volkenregt, ofschoon ze er toe gebragt kunnen worden. Alzoo — wanneer men aanneemt, dat ieder Staat verpligt is gezantschappen te ontvangen en regt heeft er bij de andere volken te zenden — heeft deze slechts tusschen dit alternatief te kiezen: of aan het gezonden gezantschap slechts zal worden toegestaan om den noodigen tijd ter onderhandeling te verblijven, dan wel of het bij het hof des Vorsten, wien het is toegezonden, zal kunnen verblijven ter voortdurende bescherming zijner landgenooten en tot instandhouding van de vriendschap.

Het *ceremoniëel* bij de ontvangst en het vertrek van den gezant en alles wat daarmeê in verband staat, is van de *gewoonte* afhankelijk, en behoort dus tot het bijzonder regt der verschillende Volks-maatschappijen.

4°. *Vreemdelingen-regt.* — Niet meer dan een individu bestemd is om alleen en afgezonderd van zijns gelijken te leven, zijn het de Staten. Zij moeten met elkander in aanraking komen en mogen zich niet aan de banden der gezelligheid onttrekken. Een gevolg daarvan is, dat een Staat, ook verpligt is de onderdanen van een anderen Staat, waarmeê hij niet in vijandschap is, bij zich te ontvangen en hen dan òf op gelijken voet met zijn eigen onderdanen te stellen, òf hen een bijzondere bescherming te verleenen. De gelijkheid van alle menschen; het gezellig verkeer en de welwillendheid grondslag van het algemeen Volkenregt; het belang van den handel, de nijverheid, den bloei en den rijkdom van een Staat; eindelijk het belang om daardoor ook aan zijn onderdanen den toe-

gang tot vreemde landen mogelijk te maken; — deze vier redenen, verklaren dien staat van zaken genoegzaam en maken het noodzakelijk, dat alle volken er zich naar schikken.

Dit beginsel van het algemeen Volkenregt kan door het Bijzonder regt der verschillende Volks-maatschappijen in zooverre gewijzigd worden, dat die gelijkstellingen en die bijzondere bescherming meer of min beperkt of uitgebreid worden, of steunen op een stelsel van algeheele Reciprociteit — een stelsel, 't welk het Algemeen Volkenregt huldigt, en, zoowel bij het toelaten van vreemdelingen als bij het sluiten van andere tractaten, aanbeveelt als de beste gedragslijn om de goede verstandhouding tusschen de Staten te bewaren.

Schipbreukelingen te verzorgen en schepen in nood te redden, is geen louter *officium humanitatis* en de nakoming van dien pligt niet slechts *comitas juris* gentium; maar een der eerste gevolgen van het stelsel van maatschappelijkheid en welwillendheid, dat we zoo even hebben vermeld.

II. Oorlogsregt. — Schrijvers over Volkenregt beweren, dat volgens het natuurregt op de Staten toegepast, deze geregtigd zouden zijn om elkander zooveel kwaad aan te doen als maar mogelijk of wenschelijk is tot het bereiken van het doel, dat men beoogt. Dat gevoelen kunnen we niet deelen; en met BURLAMAQUI meenen we, dat volgens het natuurregt den Staat even als den individu — wanneer hij beleedigd, of aan lijf, leven of goed getast wordt — slechts een *regt van zelfverdediging* en geenszins van *wraakneming* is toegekend [1]). Het regt van zelf-

[1]) We meenen niet beter te kunnen doen, dan alhier de woorden

verdediging, 'twelk zich ten doel stelt, de inbreuken, die anderen op de maatschappelijke banden trachten te maken, tegen te gaan, en de *welwillendheid*, welke met de gezelligheid (die wederzijdsche verpligting bij menschen en bij Staten) naauw verbonden is, tusschen partijen weêr te herstellen, is gegrond op een *tijdelijke noodzakelijkheid*, en moet derhalve ophouden, zoodra aan die noodzakelijkheid een einde is gekomen, d. i. wanneer de beleedigende partij de harmonie wenscht te herstellen en geen vrees meer inboezemt voor eene nieuwe inbreuk.

Evenals elk regtsmiddel moet de oorlog geen teekenen van barbaarschheid of wraak dragen; hij moet voor de Volken het middel blijven, om van elk ander Regt te verkrijgen; en hij zou zijn zedelijken invloed verliezen en zijn ware doel geheel en al missen, zoo men hem met

---

van BURLAMAQUI-zelven aan te halen. »La Sociabilité," zegt hij: (*Principes du Dr. Naturel*, Genève 1745, 2e partie, ch. § XVI, 4). »étant d'une obligation réciproque entre les hommes, ceux qui par leur malice ou leur injustice rompent le lien de la société, ne sauraient se plaindre raisonnablement, si ceux qu'ils offensent ne les traitent plus comme amis, ou même s'ils en viennent contre eux à des voies de fait. — Mais si l'on est en droit de suspendre à l'égard d'un ennemi les actes de la Bienveillance, il n'est jamais permis d'en étouffer le principe. Comme il n'y a que la nécessité qui nous autorise à employer la force contre une injuste agression, c'est aussi cette même nécessité, qui doit être la règle et la mesure du mal que nous pouvons lui faire; et nous devons être disposés à rentrer en amitié avec lui, dès qu'il vous aura rendu justice et que nous n'aurons plus rien à craindre de sa part. — Il faut donc bien distinguer la *juste défense de soi-même* de la *vengeance*. La première ne fait que suspendre par nécessité et pour un temps l'exercice de la Bienveillance et n'a rien d'opposé à la Sociabilité. Mais l'autre étouffant le principe même de la Bienveillance met à la place un sentiment de haine et d'animosité, vicieux en lui même, contraire au bien public et *que la Loi Naturelle condamne formellement.*"

onregt aanving, met *buitensporigheden* deed gepaard gaan en met *misbruiken* eindigde.

Een oorlog wordt regtmatig *aangevangen*, wanneer deze, zoo als we reeds zeiden, ten doel heeft, òf de zelfverdediging òf het uitwisschen van een aan den Staat gepleegd onregt of aangedane beleediging. Hoe ver dat regt van zelfverdediging volgens het natuurregt zich uitstrekt, is moeijelijk te bepalen, daar de feiten waaruit het kan voortvloeijen met zoo vele verschillende omstandigheden vergezeld kunnen gaan, dat ieder geval als het ware een nieuwe zijde van het zelfverdedigings-regt kan opleveren. Eenige algemeene regelen daarover geven GROTIUS [1]), BURLAMAQUI [2]) en anderen. — Vraagt men hoe groot, hoedanig het onregt of de beleediging moet zijn, welke een oorlog wettigen kan, zoo mag men als hoofdregel aannemen: dat het al de zoodanige zijn, die op het bestaan, de onschendbaarheid van het grondgebied, de eer, de vrijheid, de onafhankelijkheid, de gelijkheid en het vrij verkeer der Staten betrekking hebben. Ook mag men al dengenen, die de bepalingen van het natuurlijk of algemeen Volkenregt met voeten treden, den oorlog verklaren om de algemeene veiligheid der Volksmaatschappijen te verdedigen. Als derden stelregel mag men ook vrij aannemen: dat men alle regten, die men voor zichzelven verdedigen mag, ook voor zijn bondgenooten mag verdedigen.

Wat de *middelen* betreft — daar deze met de eeuwen veranderen en naar den trap van beschaving der volken verschillend zijn — het Algemeen Volkenregt kan daar-

---

1) GROTIUS, *de J. B. e. P.* l. I, c. I, § 1, en l. II, c. I. Hij onderscheidt de *causae justae belli* en de *causae utilitatis* (l. II, c. 1, § 1).

2) BURLAMAQUI, *Principes de Droit Politique*, 4e part. ch. II.

omtrent geen regel voorschrijven, maar slechts den wensch uiten, dat de zachtste en de minst bloedige mogen worden aangewend. Het *gewoonte-regt* — soms ook de tractaten der verschillende Volksmaatschappijen zal alhier tot rigtsnoer dienen.

Het *einde* des oorlogs wordt reeds door het *doel* bepaald en moet het niet overschrijden. Het kan soms er van verschillen — doch wanneer zulks plaats vindt, is niet door het Algemeen Volkenregt te bepalen.

Wat de *gevolgen* des oorlogs betreft — de oorlog is een betrekking van Staat tot Staat : geenszins van individu tot individu. Daaruit vloeit o. a. voort : dat alleen gestreden wordt tegen den vijand, d. i. tegen een ieder, die de wapenen in handen heeft genomen om zijn land te verdedigen : dat voor het overige allen met rust gelaten moeten worden ; dat alleen de goederen van den Staat geplunderd, in pand gehouden en onteigend kunnen worden — nooit die der particulieren ; dat de *kaapvaart* als strijdig met het begrip van oorlog ongeoorloofd, en niets dan een misbruik is: immers wat is zij anders dan een individuële strijd van de leden van den eenen Staat tegen die van den anderen, bepaald met het doel om elkanders eigendom (schepen en goederen) wederkeerig magtig te worden. We gaan nog verder, en meenen dat, uit het begrip van oorlog zooals het overeenkomstig de ware leer van het natuurregt moet worden opgevat, volgt : dat al de goederen van de onderdanen des vijands, waar zij zich ook mogen bevinden, op zee of te land, in een rustig dorp of in een stormenderhand ingenomen vesting, geëerbiedigd en als heilig beschouwd moeten worden. De eenige uitzondering, welke men kan toelaten, is: dat de oorlogs-contrabande, zoo te land als op zee, verbeurd

verklaard kan worden, om de eenvoudige reden, dat het een soort van hulp is, welke den vijand wordt verleend. Verder kan men nog tot de gevolgen des oorlogs brengen: dat de vijand slechts zóó lang moet bevochten worden, totdat hij de wapenen heeft nedergelegd of onschadelijk is geworden; dàn maakt men hem krijgsgevangen. De krijgsgevangenen moeten den Staat toebehooren en niet den persoon die hem gevangen heeft genomen; de Staat mag hen (zij het ook in zijn eigen belang) niet dooden noch in slavernij brengen noch mishandelen; maar wèl gevangen houden, ten einde de vermeerdering van krachten zijns vijands te verhinderen. De oorlog immers heeft tot doel een Staat te bedwingen en geenszins om diens onderdanen, om menschen te dooden.

En thans is deze vlugtige schets geëindigd. Mogt het mij gelukt zijn de hooge waarde van het *Algemeen Volkenregt*, als hoofdbron van het Bijzonder Regt tusschen de verschillende Volksmaatschappijen aangewezen te hebben, het zou mij een genoegen verschaffen, dat wel opweegt tegen de moeite, welke het schrijven dezer regelen mij gekost heeft. — Niets zal mij aangenamer zijn, dan te kunnen voortgaan met de beoefening van een vak, dat mij zoo zéér boeit, en door GROTIUS de „longe nobilissima Jurisprudentiae pars" genoemd wordt.

OVER

DEN INVLOED VAN HET EUROPESCHE VOLKENREGT

OP DE INTERNATIONALE BETREKKINGEN

DER

OTTOMANNISCHE PORTE.

Les Historiens et les philosophes de l'Occident jugent en général le Mahométisme au point de vue Chrétien, ils comparent le Coran à l'Evangile et trouvant la doctrine du Prophète arabe inférieure à celle du Christ, ils la condamnent, ils la réprouvent comme une chûte. . . . . .

Apprécier le Mahometisme avec des idées Chrétiennes, c'est se placer à un faux point de vue: c'est le point de vue des Grecs à l'égard des Barbares.

LAURENT, Etudes sur l'histoire de l'humanité.

De Mohammedanen kennen het Volkenregt niet als een afzonderlijk deel hunner wetgeving. De regelen, die betrekkelijk de verhouding der volkeren door hen worden in acht genomen, liggen verspreid in hun Algemeen Regt, dat altijd op Godsdienstige voorschriften of verboden gebouwd is. Zoo vindt men o. a. den Godsdienstkrijg en alles wat daarmeê in verband staat in dat gedeelte hunner wetgeving behandeld, hetwelk bij ons onder den naam van Burgerlijk Regt een afzonderlijken tak der regtsgeleerdheid en wetgeving uitmaakt. De reden er van is daaruit te verklaren, dat de godsdienstoorlog een der middelen is om door toeëigening den eigendom van de personen en goederen der Ongeloovigen te verkrijgen. Wanneer men daarbij voegt de bijna onbeperkte magt, welke den *Imam*, het opperhoofd van het Geloof en van den Staat, ter waarneming der belangen van den

Islam, is in handen gegeven, dan heeft men de twee voornaamste bronnen, waarin de regels betrekkelijk hun verhouding tot de verschillende volken, die de aarde bewonen, zijn vervat.

Het zal welligt vreemd in de ooren klinken die verhouding Volken*regt* te hooren noemen, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat de Mohammedaansche wet de meeste volken buiten de wet en vogelvrij verklaard heeft, en dat het hoofdbeginsel er van berust op de uitnemendheid van één volk en op zijn roeping om al de andere onder zijn magt en heerschappij te brengen. Doch hoe vreemd zulks ook moge toeschijnen, is de benaming, welke er voor gebruikt wordt, niet onjuist. „Ieder volk," merkt MONTESQUIEU op, „ieder volk heeft zijn volkenregt, en de Irokezen zelfs, die hun gevangenen opeten, hebben er een. Zij zenden en ontvangen gezantschappen, kennen vrede en oorlogsregten. Het ongeluk wil maar dat dat volkenregt niet op de ware beginselen rust" [1]). — Men zal vele bepalingen aantreffen in het Mohammedaansche Volkenregt, die het karakter van geweld dragen en de ontkenning zijn van alle regt ten opzigte der niet-Mohammedaansche natiën; doch daarentegen ook menige andere, die geheel met de menschelijkheid en de gezonde rede

---

1) MONTESQUIEU, *Esprit des lois*, l. I, ch. III; zie ook R. PHILLIMORE, *Commentaries upon International Law*, vol. I, p. 20—21.

overeenkomstig is. Dit is trouwens bijna overal het geval; en bij de meeste volken — zelfs in dit beschaafde Europa — heerscht, te midden van de naleving der zuivere leer van het Volkenregt, hier en daar nog een valsch begrip. Doch enkele valsche begrippen bij een volk zijn niet genoegzaam om het de aanspraak op een Volkenregt te ontzeggen.

In hoeverre de Mohammedaansche wet de ware beginselen van het Volkenregt huldigt — ziedaar hetgeen men zich voorstelt in dit Proefschrift te onderzoeken. Het eerste gedeelte zal de grondbeginselen er van bevatten, die we, voor zoo ver mogelijk was, uit vertalingen van Arabische schrijvers hebben zamen gebragt; in het tweede zullen de wijzigingen, welke dat strenge regt door den loop der tijden en omstandigheden ondergaan heeft, en de toenadering er van tot de Europesche begrippen worden aangetoond.

HOOFDSTUK I.

HOOFDBEGINSELEN VAN HET MOHAMMEDAANSCHE VOLKENREGT.

§ 1. *Godsdienstkrijg.*

De Mohammedaansche wet verdeelt de wereld in twee categoriën. De eerste bevat de *daro'l-islaam*, d. i. de landen van den Islam; daaronder is niet alleen begrepen het grondgebied den Muzelmannen onmiddellijk toebehoorende, maar ook dat, 't welk aan de Mohammedaansche opperheerschappij en wetten is onderworpen, schoon de bewoners zelven den Islam niet belijden. In de tweede categorie vallen de overige landen der wereld, die onder de magt der Ongeloovigen staan en *daro'l-harb*, de landen des oorlogs, genoemd worden [1]).

1) M. D'OHSSON, *Tableau de l'empire Ottoman*, Edit. FIRMIN DIDOT, Paris 1788—1824, octavo, t. I, p. 41 en 45; WORMS, *Recherches sur la constitution de la propriété territoriale dans les pays Musulmans et subsidiairement en Algérie*, Paris 1846, p. 18; DU

Uit dit beginsel van de Mohammedaansche wet kan men een dubbel volkenregt afleiden: een volkenregt tusschen Mohammedaansche Staten onderling; een ander tusschen de Muzelmansche en de Ongeloovige. Tusschen beide is een hemelsbreed verschil: even mild als de bepalingen van het eerste zijn, zoo hard zijn die van het tweede.

Het valt niet te ontkennen, dat er, volgens de strenge Mohammedaansche leer, niet meer dan één Muzelmansche Staat op aarde bestaan kan. Het ideaal van den Islam, zooals LAURENT zegt [1]), is de eenheid: één God, één profeet, één rijk. De Muzelmansche wetgeleerden hebben zich dan ook steeds tegen alle splitsing van het Rijk en het bestaan van twee Kaliefen verzet [2]), zeggende, dat de wet dan alleen een tweeden Muzelmanschen Staat zou kunnen dulden, wanneer die door zeeën of door het grondgebied van een ongeloovigen vorst van het rijk des Kaliefs gescheiden was.

Zoo men nogtans de zaak uit een ander oogpunt beschouwt, is het niet te betwisten, dat er sedert den val van het kaliefaat van Bagdad een tweede onafhankelijke Mohammedaansche Staat op den aardbodem aanwezig is, en dat de wet, die de in-

---

CAURROY, *Législation Sunnite, rite Hanéfi*, *Journal Asiatique*, 4e série, t. XVII, p. 218.

1) F. LAURENT, *Etudes sur l'histoire de l'humanité*, t. V, p. 468.

2) M. D'OHSSON, V, 11.

ternationale betrekkingen tusschen hen beheerscht, in menig opzigt van anderen aard is dan die, welke hun verhouding tot de ongeloovige Staten regelt. Dat *feit* laat ons toe een onderscheiding voor te stellen, waarover de strenge leer van den Islam niet in het bijzonder handelt.

De benaming van *daro'l-harb* geeft reeds duidelijk te kennen, dat de Koran al de bewoners der ongeloovige wereld buiten de wet der volkeren geplaatst heeft [1]); en uit de bovengemelde verdeeling volgen twee stelregels, die de geheele verhouding der volkeren tot elkander aantoonen. In het land van den Islam moet veiligheid, vrede en broederschap heerschen, terwijl tegen de bewoners van de *daro'l-harb* een krijg gevoerd wordt, die, volgens de uitdrukking van den Arabischen Profeet, „tot den dag des laatsten oordeels duren moet" [2]).

De band derhalve, die de verschillende Mohammedaansche Staten vereenigt, is die des geloofs — hun normale toestand is onderling in rust en vriendschap te leven — hun pligt is de geschillen, die tusschen hen rijzen mogten, door het hoofd van hun geloof te doen beslechten; terwijl de Koran de

---

1) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVII, p. 211.

2) Zie WORMS, *Recherches*, p. 75; ook *Précis de Jurisprudence Musulmane, rite Malékite*, par KHALIL-IBN-ISHAK, traduit de l'arabe par Mr. PERRON, 2e deel, bl. 244, en nota 32, bl. 643 (XIe deel van de *Exploration scientifique de l'Algérie dans les années* 1840, 1841 *et* 1842), Paris 1849.

broederliefde en den verzoeningsgeest als hun eenige internationale wet voorschrijft [1]).

Daarentegen is de oorlog het hoofdgebod van hun internationaal regt tegenover de Ongeloovige staten. Met hen in vrede te leven is in het wezen van den Islam een onmogelijkheid, iets ondenkbaars. De godsdienstkrijg is hun normale toestand. Ieder Muzelman afzonderlijk — even als de Staat — heeft het regt en is verpligt, om tegen de Ongeloovigen te kampen. Elk hunner, die door geen traktaat, tusschen zijn vorst en den Imam gesloten, wordt beschermd en gewaarborgd, is dus aan de willekeur van ieder Muzelman overgelaten; en het doemvonnis door den Koran uitgesproken, brengt mede, dat de Ongeloovigen, die nabij de *daro'l-islaam* wonen, op alle tijden en plaatsen aan den vijandigen inval der geringste Muzelmannen zijn blootgesteld en in een toestand van onrust en angst leven, die lastiger is dan een voortdurende staat van vijandschap [2]). — Wanneer een Muzelmansch leger tegen de Ongeloovigen te velde trekt, heeft de eigenlijke godsdienstkrijg, *djihaad*, plaats. Die krijg moet duren totdat er geen andere godsdienst dan die van

---

1) »De geloovigen, mannen en vrouwen, zijn elkanders vrienden . . .;" Soer. IX, v. 72. — »De ware geloovigen kunnen slechts broeders zijn; herstel dus den vrede tusschen uw broeders en vrees God, ten einde zijn barmhartigheid te verkrijgen." Soer. XLIX, v. 10. Vg. v. 9 en 13.

2) DU CAURROY, t. a. p. bl. 229.

Allah op aarde is en zal, volgens Zijn woord, met de vernietiging der Ongeloovigen eindigen [1]). Ten einde nu dat doel te bereiken, moet jaarlijks door toedoen van den *Imam* (het opperhoofd van het geloof) een voldoende krijgsmagt beschikbaar worden gesteld in die gedeelten van het Rijk, waar de Ongeloovigen den Mohammedaanschen Staat met het meeste voordeel zouden kunnen aanvallen [2]).

Die verpligting evenwel gaat niet onbepaald door, en in de tenuitvoerlegging wordt eenig onderscheid gemaakt; vooreerst uit een *politisch* — ten tweede uit een *godsdienstig* oogpunt.

Uit een *politisch* oogpunt worden de bewoners van de *daro'l-harb*, *harbi* genaamd, in drie klassen verdeeld: 1. de eigenlijke *harbi*, de volkeren zonder eenig tractaat met de Muzelmannen; — 2. de *ahl-mowada'at* [3]), bewoners van de *daro'l-mowada'at*, die door een tractaat of wederzijdsche overeenkomst aan de Mohammedanen verbonden zijn; — en 3. de cijnsbare bevolking der twee vorige categoriën, welke beschouwd wordt als een deel van de volkeren waaraan zij cijnsbaar is [4]). — Insgelijks is in de *daro'l-islaam* een drievoudige bevolking: 1. de *Muslimin*

1) Ibidem.

2) *Jurispr. Musulm., rite Malékite*, par KHALIL-IBN-ISHAK, traduit par Mr. PERRON, t. II, p. 244.

3) Om het karakter dier verhouding te begrijpen, moet men opmerken, dat met dat arabische woord eigenlijk de overeenkomst van *bewaargeving* beteekend wordt.

4) DU CAURROY, t. a. p. bl. 221 en 222.

of *ahl-Islaam*, Mohammedaansche bevolking, waaronder ook begrepen zijn die Muzelmannen, welke zich van het wettig gezag van den *Imamo'l-muslimin* vrijgemaakt hebben; — 2. de *rajat* of *dsimmy*, ongeloovigen, die, aan de opperheerschappij en aan sommige wetten van den Islam onderworpen, tegelijk met de Muzelmannen de *daroe'-islaam* bewonen; — 3. de niet-Mohammedaansche bevolking, die door den overwinnaar in haar land, dat voortaan deel van de *daro'l-islaam* uitmaakt, gelaten, even als de vorige aan de opperheerschappij onderworpen is, maar een hoofd gehoorzaamt, dat uit haar midden wordt gekozen; welke keuze gewoonlijk door den Muzelmanschen vorst geschiedt [1]).

Uit een *godsdienstig* oogpunt kan men de *harbi* in vijf klassen splitsen: 1. de *kitabi* (schriftbezitters, d. i. die een geopenbaarde godsdienst hebben); — 2. de *madjoesy* (belijders van *Zoroaster's* godsdienst); — 3. de vreemde afgodendienaars; — 4. de Arabische polytheïsten; — en 5. de Renegaten [2]).

Tegen de *schriftbezitters* nu, de *vuuraanbidders* en *vreemde polytheïsten* [3]), moet, na de gedane

1) DU CAURROY, t. a. p. bl. 222 en 223.

2) De begrippen, welke de Mohammedanen zich van deze verschillende godsdiensten vormen, zijn naauwkeurig uiteengezet in een vertaling van een arabisch werk door Dr. HAARBRUCHER, uitgegeven onder den titel: ABOE'L-FATH' MAHAMMED ASCHSCHARASTANI'S *Religion's Partheien und Philosophen-schulen*, Halle 1850, I^e deel van p. 244 tot het einde van dat deel.

3) Vg. DU CAURROY, t. a. p.

sommaties (waarover later) een verdelgingskrijg worden gevoerd, indien zij noch den Islam willen aannemen, noch zich aan de magt der Mohammedanen onderwerpen. Nemen zij den Islam aan, dan worden zij met de Geloovigen gelijkgesteld en deelen in al hun regten; onderwerpen zij zich aan de magt der Muzelmannen, dan moeten zij, als vergoeding voor de veiligheid van personen en goederen, en de vrijheid van godsdienst, hun door den overwinnaar geschonken, een hoofdgeld, *djazijat* — en, voor het regt van in het bezit van hun land te blijven, een schatting, *charaadj*, betalen. Weigeren zij de djazijat te voldoen, dan zal een verwoestingskrijg tegen hen worden ondernomen [1]).

De Arabische afgodendienaars moeten, indien zij weigeren den Islam te omhelzen, op dezelfde wijze bevochten worden; maar hun blijft geen ander lot over dan de dood of de vlugt, daar de profeet het belijden van eenige andere godsdienst dan den Islam in Arabië verboden heeft [2]).

Afvalligen, die zich van een land meester ge-

---

1) *Fetoua relatif à la condition des zimmy... depuis l'établissement de l'Islamisme jusqu'au milieu du VIIIe siècle de l'hégire*, traduit de l'arabe par M. BELIN; *Journ. Asiat.* 4e série, t. XIX, p. 107. Zie vooral RELAND, Diss. *de jure militari Mohammedanorum contra Christianos bellum gerentium*, § VIII; WORMS, *Recherches*, p. 114; DU CAURROY, t. a. p. bl. 228 vg.; M. D'OHSSON, *Tableau de l'Empire Ottoman*, t. V, p. 22 en 23; ook FÜTTER, *Beiträge zum Völkerrechts Geschichte und Wissenschaft*, bl. 52.

2) DU CAURROY, t. a. p. bl. 574.

maakt en er een regering gevestigd hebben, worden met de *harbi* volkomen gelijkgesteld. Ook tegen hen wordt godsdienstoorlog gevoerd; maar men mag hun evenmin als den Arabischen afgodendienaars veroorloven zich tegen betaling van het hoofdgeld aan den Mohammedaanschen Staat te onderwerpen: want de profeet heeft hun slechts de keuze gelaten tusschen den Islam en den dood. Hun lot is zwaarder dan dat van de Arabische afgodendienaars. Deze toch mogen als *mostamin* in de *daro'l-islaam* komen en zijn er veilig, zoolang hun *amaan* duurt [2]); — terwijl de *amaan* aan afvalligen verleend slechts voor hun eigen land geldt; komen zij in de *daro'l-islaam*, dan moeten zij weêr Muzelmannen worden, anders brengt men hen ter dood. Dat is „le droit de Dieu" zegt DU CAURROY; Mohammed heeft gezegd: „doodt hem, die van godsdienst verandert [3])."

Uit den algemeenen ban door den Koran tegen de Ongeloovigen uitgevaardigd, en uit het regt, dat tevens den Muzelman individuëel is toegekend om iederen Ongeloovige afzonderlijk te dooden en zich van zijn persoon en goederen meester te maken, vloeit een soort van private godsdienstkrijg voort, een gewoonte, waartegen de Muzelmansche Regt-

1) Idem, bl. 231.

2) DU CAURROY, t. a. p. bl. 574—575 en 231—232. Over de beteekenis van *amaan* en *mostamin* vergelijke men § 2 en § 5 van dit hoofdstuk.

3) Idem, *Journ. Asiat.*, 5e série, t. I, bl. 69.

banken niets vermogen — juist uit hoofde van die vogelvrijklaring, als ook wegens hun onbevoegdheid om over misdrijven buiten de *daro'l-islaam* gepleegd, te vonnissen. Zoo verkrijgen de Mohammedanen den wettigen eigendom van elk goed den *harbi* toebehoorende, dat zij in de *daro'l-harb* door geweld of list zijn magtig geworden — alsmede dien van ongeloovige mans- of vrouwspersonen, welke zij, bij nachtelijke invallen of op een andere wijze uit de *daro'l-harb* hebben weggevoerd, al ware het ook met het doel om hen als slaven op de markten van groote steden te verkoopen. Die nachtelijke sluip- en rooftogten (ofschoon door de Mohammedaansche Regtsgeleerden met diefstal gelijkgesteld en als zoodanig verfoeid) worden ook als *djihaad* beschouwd. De uitoefening van dien godsdienstpligt kan alleen door tractaten en andere overeenkomsten beperkt, opgeschort, gewijzigd of ook — zooals ten opzigte van de *rajat* plaats vindt — grootendeels verlaad worden 1).

---

§ 2. *Oorlogsregt.*

De strijd, dien de Mohammedanen tegen al de Ongeloovigen moeten voeren, heeft ten doel de verspreiding van den Islâm over de geheele oppervlakte

---

1) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVII, p. 211—213.

der aarde. „Ik ben gezonden," zegt Mohammed, „om de Ongeloovigen te bevechten, totdat zij uitroepen: „er is geen God dan Allah."" — In beginsel geschiedt die krijg dus niet uit veroveringszucht maar uit propagandageest.

Het gevolg er van is, dat de Koran verboden heeft de *harbi* aan te vallen vóór dat hun twee aanzeggingen, *da'wa's* genoemd, gedaan zijn. De eerste (*godsdienstige* sommatie), strekt om hen uit te noodigen den Islam aan te nemen; de tweede (*politische* sommatie, die alleen dan plaats vindt wanneer aan de eerste geen gehoor is gegeven), om hun te bevelen zich aan de Mohammedaansche opperheerschappij en de daarvoor gestelde wetten te onderwerpen en het hoofdgeld te betalen [1]). Wanneer echter de veiligheid van het leger door het doen dier aanzeggingen aan gevaar blootgesteld zou worden, of de vijand de Mohammedanen het eerst aanvalt, behoeft men dit voorschrift niet in acht te nemen [2]). Overigens wordt deze tweede sommatie nooit aan Arabische afgodendienaars noch aan afvalligen gedaan [3]), en het is overbodig deze beide aanzeggingen te doen aan

---

1) ROSENMULLER (Analecta Arabica), *Institutiones Juris Mohammedani circa bellum cum iis qui ab Islamo sunt alieni.* Lipsiae 1825, Pars 1ª, §§ 3 en 4; — M. D'OHSSON, V, 53; — DU CAURROY, t. a. p. bl. 251; — RELAND, Diss. cit. § XI, nos 20 et 21; — WORMS, *Recherches*, bl. 75.

2) KHALIL-IBN-ISHAK, *Jur. Musulm.*, t. II, p. 248.

3) Zie pag. 10.

volkeren, die de stem des Islams reeds hebben gehoord [1]).

Wanneer aan geen dier beide uitnoodigingen voldaan is, wordt tegen den vijand een *verdelgingskrijg* gevoerd.

Ten einde hem te overwinnen zal men zwaard, vuur, vlam, water, oorlogstuig, kortom alle natuurlijke en kunstmatige middelen mogen aanwenden. Ook krijgslisten zijn geoorloofd [2]). Men mag de woningen, tempels en afgoden der Ongeloovigen vernielen; men kan de boomen omhakken, den oogst verbranden, de dieren dooden [3]). Echter is het gebruik van vergiftigde pijlen, lansen en andere wapenen den Mohammedanen verboden — ofschoon het slechts laakbaar is bij den wijn van zijn vijand vergif te mengen [4]). Verder wordt den geloovigen aanbevolen geene rivieren of wateren te vergiftigen, wanneer er maar eenige kans bestaat om den vijand

---

1) MURADGEA D'OHSSON, V, 55.

2) MISHCAT-UL-MASABIH, *Or collection of the most authentic traditions regarding the actions and sayings of Mohammed, translated from the Original Arabic by* Capt. A. N. MATTHEWS, Calcutta 1823, v. II, p. 264; zie ook *Koran* Soer. IX, v. 5.

3) RELAND, Diss. cit. § XIV, nº. 4 en 6; M. D'OHSSON, t. V, p. 58; KHALIL-IBN-ISHAK, *Jur. Mus.*, t. II, p. 255 et 250; ROSENMULLER (Anal. Arab.), *Institutionis Jur. Moh. etc.*, § 5.

4) KHALIL-IBN-ISHAK, *Jurispr. Musulm.*, t. II, p. 251. — Volgens RELAND zouden alle middelen, in geval van nood, mogen worden aangewend. Diss. cit. § XV, 3.

op een andere wijze te overwinnen [1]). Wat het in brand steken aangaat, dat zoowel bij zee- als bij veldslagen plaats kan vinden, hiervan zal men gebruik mogen maken, wanneer er geen ander middel overig is, om den vijand het onderspit te doen delven. Maar bij het bestormen van citadellen, forten en torens, zal geen brand noch overstrooming als overwinningsmiddel mogen worden aangewend, wanneer de vijand vrouwen en kinderen — of wel Muzelmannen — bij zich heeft [2]).

Men zal den vijand — gewond of niet — bevechten, zoolang hij de wapenen nog niet neêrgelegd [3]), en geen *amaan* [4]) gevraagd heeft. Men mag hem ook in zijn vlugt vervolgen en dooden. Heeft hij *amaan* verkregen, dan staat hij onder bijzondere bescherming der Mohammedaansche wet, kan in den *daro'l-islaam* komen en er zoolang vertoeven als de tijd van zijn *amaan* (indien die niet

---

1) RELAND, § XII.

2) KHALIL-IBN-ISHAK, *Jur. Muslm.*, t. II, p. 250.

3) M. D'OHSSON, t. V, p. 57.

4) *Amaan* is een waarborg van veiligheid voor het leven en de vrijheid, soms ook voor de goederen, welke aan een ongeloovige gedurende of na den strijd en ook wanneer hij in den *daro'l-islaam* wil komen door een Muzelman kan gegeven worden; deze waarborg, door den geringste der Muzelmannen verleend, is voor de geheele Mohammedaansche gemeente verbindend. Zie daarover, voor meer bijzonderheden, DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVII, bl. 568, t. XVIII, p. 290 en t. XIX, p. 519. Zie ook RELAND, Diss. cit. § XVII; vergelijk de aanteekening op *mowada'at*, bl. 8.

vernieuwd is) duurt, en hij niet tegen de voorwaarden, die hem kunnen gesteld zijn, gehandeld heeft. Is de tijd verstreken of heeft hij tegen de voorwaarden gezondigd, in beide gevallen moet hij op een veilige plaats buiten het Mohammedaansch grondgebied gebragt worden.

De spionnen worden ter dood gebragt [1]).

Gedurende den krijg moeten gespaard worden al degenen, die onschadelijk zijn, zooals: vrouwen (ook nonnen), kinderen, grijsaards, blinden, krankzinnigen, hermaphroditen, zieken en idioten [2]). Monniken ook en kluizenaars mag men niet verontrusten; „deze," zegt KHALIL-IBN-ISHAK [3]), „worden gespaard, niet omdat zij monniken zijn: want zij zijn nog dieper in het ongeloof gedompeld dan hun godsdienstbroeders: maar omdat zij afgezonderd en als vrouwen leven." Vreedzame landbouwers mogen ook niet ter dood worden gebragt [4]). — Hebben eenige der bovengenoemde personen aan den strijd deelgenomen, dan wacht hen de verdelging. — Aan al degenen die men sparen moet of volgens het gebod van den *Imam* niet mag gevangen nemen, kan van hetgeen zij bezitten niets meer worden over-

---

1) MISHCAT-UL-MASABIH, II, 269.

2) RELAND, § XII, n°. 4 en 5; — KHALIL-IBN-ISHAK, II, 249; — ROSENMULLER (Analecta Arabica), *Institut. Jur. Moh. circa bellum*, § VIII; — MISHCAT-UL-MASABIH, II, 264—268.

3) *Jur. Musulm.* II, 249 en 250.

4) MISHCAT-UL-MASABIH, II, 267.

gelaten dan hetgeen voor hun bestaan volstrekt noodzakelijk is. Hebben zij geen middelen, dan komt hun onderhoud ten laste hunner geloofsgenooten; zijn deze onvermogend, ten laste der Muzelmansche gemeente [1]).

De krijgslieden moeten zich onthouden van alle verminking der dooden en krijgsgevangenen en het plegen van wreedheid [2]). Het is strijdig met de godsdienst en de krijgswetten hun neus en ooren of eenig ander ligchaamsdeel af te snijden [3]).

Het lot van den overwonnen vijand kan, wat de mannen betreft, vijfderlei wezen. De *Imam* beslist wat het meest in het belang van den Islam is. Hij kan hen ter dood doen brengen — hetzij met of zonder losprijs vrijlaten — tegen Muzelmansche krijgsgevangenen uitwisselen — tot slaven maken [4]), of nog voor de vrijheid van persoon, godsdienst en goederen, die hij hun laat, het hoofdgeld en de schatting doen betalen. Wat de vrouwen en kinderen aangaat, deze wacht geen ander lot dan de slavernij [5]).

---

1) KHALIL-IBN-ISHAK, *Jur. Muslm.* II, 249 en 250.

2) ROSENMULLER, t. a. p. § VIII; — RELAND, § XII, n°. 7.

3) M. D'OHSSON, *Tableau de l'Empire Ottoman*, V, 59.

4) ROSENMULLER, t. a. p. § XII en XIII; RELAND, § XVIII in fine. — Na den slag van *Badr* deed MOHAMMED 24 Koraisjiten ter dood brengen. (MISHCAT-UL-MASABIH, II, 270).

5) WORMS, *Recherches*, bl. 77; M. D'OHSSON, V, 85 en 86; RELAND, § XVIII initio; KHALIL-IBN-ISHAK, *Jurispr. Muslm.* II, 259.

't Zou volgens eenige Mohammedaansche Regtsgeleerden [1]) volstrekt verboden zijn de krijgsgevangenen los te laten en hun verlof te geven zich van den Mohammedaanschen grond te verwijderen — zelfs tegen betaling van een rantsoen of tegen ruiling van Mohammedaansche krijgsgevangenen. De oorlogspolitiek, zegt D'OHSSON, laat niet toe door de teruggave van gevangengenomen krijgslieden de krachten van den vijand te vermeerderen en hem aldus een wapen te meer in handen te geven [2]). Deze regel evenwel is in de praktijk niet toegepast. Overigens beweren andere regtsgeleerden, dat zulks wèl geoorloofd is, daar de ruiling in het belang van 's Rijks krachten en het rantsoeneren in dat van de schatkist kan wezen [3]). KHALIL-IBN-ISHAK [4]) meent, dat het vrijlaten van krijgsgevangenen, met of zonder losprijs, of tegen betaling van het hoofdgeld en de schatting den Imam niet verboden is, maar dat alsdan van het vijfde gedeelte van den buit, dat hem toekomt, de waarde, waarop die personen geschat zijn, moet worden afgetrokken. Trouwens, het rantsoeneren is geoorloofd naar Mohammed's voorbeeld, dat, zooals men weet, in

---

1) O. a. ABOE HANIFA. Zie WORMS, t. a. p.; ROSENMULLER, § XV.

2) D'OHSSON, V, 90.

3) WORMS, p. 77; ROSENMULLER, § XV.

4) *Jurispr. Muslm.* II, 259.

het Mohammedaansche regt van zoo groot gewigt is [1]).

De godsdienstkrijg is een middel van eigendomsverkrijging. De in *djihaad* veroverde zaken acht men op de voortreffelijkste wijze verkregen, omdat de heilige oorlog niet alleen den Muzelman met roem overlaadt en verrijkt, maar ook de Mohammedaansche gemeente krachtiger maakt, en, door de onderwerping van Allah's vijanden, tevens het ware geloof bevestigt en uitbreidt [2]).

De landen door de Ongeloovigen bewoond, kunnen den Mohammedaanschen Staat op drieërlei wijze worden toegevoegd. Ze zijn òf met geweld veroverd — òf zonder geweld verworven — òf bij verdrag verkregen.

De met geweld veroverde landen worden, volgens SJAFEI, als roerend goed verdeeld; ze worden *waqf* [3]), volgens MALIK; terwijl ABOE HANIFA's meening is, dat ze òf als roerend goed verdeeld, òf *waqf* gemaakt, òf tegen betaling van de *charaadj* aan de oorspronkelijke bewoners gelaten kunnen worden.

---

1) Zie CAUSSIN DE PERCEVAL, *Essai sur l'histoire des Arabes*, Paris 1847, t. III, p. 73 en 74.

2) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 4e s., t. XVII, 214.

3) *Waqf* is een burgerlijk contract (het woord beduidt *stilstaan*), waarbij men den eigendom van iets doet stilstaan en het genot er van aanwijst aan een regtspersoon.

De zonder geweld veroverde landen — d. i. wanneer de oorspronkelijke bewoners, uit vrees voor het naderende leger der Muzelmannen, hun land verlaten hebben — zijn, volgens sommigen, regtens *waqf;* volgens anderen moet de *Imam* ze eerst *waqf* maken.

Wanneer de landen bij verdrag zijn verkregen, moet op de tweederlei voorwaarden van het verdrag gelet worden: òf de privaat-eigendom komt aan de Muzelmannen, en dan is de staatsregtelijke toestand die van *waqf* — òf de privaat-eigendom blijft bij de oorspronkelijke bewoners, en dan is de staatsregtelijke toestand die van onderworpen land. In beide gevallen wordt *charaadj* betaald; in het eerste geval heeft zij het karakter van *huur*, in het laatste, dat van *hoofdgeld* [1]).

Wat den *buit* betreft, het begrip dat de Mohammedanen zich hiervan vormen, is tweeledig. Hetgeen gedurende den oorlog wordt bemagtigd, *ghanimat*, bestaat uit mannen met wapenen in de hand gevat, vrouwen en kinderen, roerende en onroerende goederen. Hetgeen na den oorlog, doch als

1) Hetgeen men over dit onderwerp in D'OHSSON, RELAND, WORMS en anderen aantreft, schijnt minder juist te zijn en is over 't algemeen onvolledig. Door de welwillendheid van den heer Mr. S. KEYZER, ben ik in staat enkele plaatsen van den Mohammedaanschen Regtsgeleerde MAVERDI, in dit proefschrift bij te brengen; hetgeen hier over de wijzen, waarop de Staat landen in eigendom kan verkrijgen, gezegd wordt, is er een van. (Zie MAVERDI, *Constitutiones politicae*, ed. ENGER, pag. 237 volgg.)

een gevolg er van, van de Ongeloovigen wordt verworven, noemt men *fai*. — Viervijfde van de roerende goederen, als buit verkregen, wordt aan de soldaten, die ze veroverd hebben, toegekend, terwijl de *Imam* het overige, wederom in vijfden te verdeelen, tot zekere doeleinden, bekomt [1]).

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat het den Mohammedanen ten strengste verboden is wapenen, krijgsbenoodigdheden en paarden, zelfs in vredestijd, aan de Ongeloovigen te verkoopen [2]). Die zich daaraan schuldig maakt, verraadt zijn godsdienst, den Staat en de Muzelmansche gemeente [3]).

Tot dusverre hebben we gehandeld over het oorlogsregt, dat in den krijg tegen de Ongeloovige Staten geldt. In een oorlog tegen Mohammedaansche opstandelingen, die zich van de magt van hun wettigen *Imam* hebben losgemaakt en een eigen regering hebben tot stand gebragt — met andere woorden, in een oorlog tusschen twee Mohammedaansche Staten, gelden mildere bepalingen [4]).

Vooreerst is in dezen krijg het doel van den

---

1) Zie DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 5e série, t. I, p. 67; — RELAND, § XXIV; en ROSENMULLER, *Anal. Arab.*, pars I, § XXXIV.

2) ROSENMULLER, *Anal. Arab.*, § XIV.

3) M. D'OHSSON, V, 60.

4) Zie boven bl. 5.

Imam, de muitelingen tot rede te brengen, niet hen te dooden. Men bestrijdt hen op het slagveld, doch achtervolgt hen niet op de vlugt; men mag ook niet een aanval op hen doen, wanneer zij gewond zijn, noch tegen hen bondgenooten of onderworpen Ongeloovigen als hulptroepen in het Mohammedaansche leger doen dienen, noch mogen anders dan in geval van nood slingerwerktuigen tegen opstandelingen gebruikt worden. Het is ook niet geoorloofd hun woningen, boomen en planten te vernielen. Men brengt de krijgsgevangenen niet ter dood; zij worden op vrije voeten gesteld wanneer iemand borg blijft, dat zij niet weder de wapenen zullen opvatten; bij gemis aan zulk een borgstelling, worden zij tot het einde des oorlogs gevangen gehouden. Eindelijk worden hun vrouwen en kinderen niet tot slaven en wordt hun goed niet buit gemaakt 1).

Die mildere bepalingen zijn hieruit te verklaren, dat Mohammedanen tegenover Mohammedanen staan, en, zooals we reeds zeiden, de onderwerping der opstandelingen aan des *Imam's* wettelijk gezag het eenige doel van den oorlog is.

---

1) S. KEYZER, *Het Mohammedaansche Strafregt*, 's Hage 1857, bl. 43, 44 en 45; D'OHSSON, V, 86; ROSENMULLER, *Anal. Arab.*, § LXII in fine; ook § LXIV. Vergelijk mede hetgeen LORENZO BERNARDO, gezant van Venetië te Constantinopel in 1592, hieromtrent zegt in de *Relazioni degli Ambasciatori Veneti*, Serie III^a^. — Volume II°, pag. 336.

§ 3. *Vrede en Tractaten.*

Vrede is een Christelijk begrip, dat den Mohammedanen even vreemd is als het den Romeinen was. Er is zelfs geen woord in het Arabisch, dat ons begrip van vrede teruggeeft. De twee woorden, die er voor gebruikt worden, zijn: *mowada'at* en *salam*. *Mowada'at* beduidt de overeenkomst van bewaargeving. *Salam* heeft de beteekenis van *veilig*, *sain et sauf*, overeenkomende met het Latijnsche *incolumis*.

Wij moeten dus niet verwachten iets van onze denkbeelden over vrede bij de Mohammedanen te zullen aantreffen. We willen evenwel het *woord* gebruiken, en zooveel mogelijk met Nederduitsche woorden Oostersche toestanden beschrijven.

Zoo dikwijls, na een geleden nederlaag, de Ongeloovigen *amaan* vragen, en een wapenstilstand wenschen te sluiten, mag de *Imam* zulks doen, wanneer het hem niet mogelijk is hen-zelven te vatten en hun goederen magtig te worden. Hij moet den tijd van wapenstilstand zoo kort mogelijk maken, doch dien nooit langer dan tien jaar doen duren; zoo hij dien voor langer gesloten heeft, dan is die wapenstilstand voor dien langeren tijd regtens nietig 1). De Ongeloovigen genieten zekerheid totdat

1) MAVERDI, *Constitutiones politicae*, ed. ENGER, pag. 84. — Vergelijk RELAND, § XXVIII.

de tijd verstreken is; inmiddels mag geen *djihaad* tegen hen gevoerd worden, zoolang zij zich aan de voorwaarden der overeenkomst houden; doen zij dat niet, dan wordt de *djihaad* tegen hen hervat zonder eenige voorafgaande sommatie of waarschuwing.

De vrede, zooals we reeds opmerkten, ligt niet in het wezen van den Islam; de oorlog is de normale toestand van de Mohammedaansche Staten en individuën; de krijg tegen de Ongeloovigen is voor hen een godsdienstpligt, even als het het gebed, de aalmoezen en het vasten gedurende de Ramadan [1]). De vrede kan derhalve *wettelijk* voor hen slechts een abnormale toestand zijn — een uitzondering beperkt tot het geval van noodzakelijkheid [2]) — niets anders dan een meer of min lange wapenstilstand.

De wapenstilstand derhalve kan, volgens het strenge regt, slechts voor korten tijd aangegaan worden. Het is echter aangenomen, aan het beleid des *Imam's* het bepalen van den duur der wapenstilstanden over te laten. Deze heeft in dat opzigt de meest uitgestrekte magt verkregen. Hij bewaakt en bestuurt de algemeene belangen, hoofdzakelijk die, welke betrekking hebben op den oorlog, den *amaan* en den vrede. Ten einde zijn verpligtingen naar

---

1) Zie over de solidariteit van dezen pligt M. J. ROWLANDSON'S vertaling van een Arabisch geschiedkundig werk, getiteld: "*Tohfut-ul-mudjadeen*," London 1833, p. 15.

2) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVII, p. 569.

behooren te vervullen, kan hij — daar de Koran van de Geloovigen een lijdelijke gehoorzaamheid aan den Imam eischt [1]), voor zooverre hij niet van de wet van den *Koran*, de *sonnat* en de *idjmâ'* afwijkt — alle voorkomende en beperkende maatregelen nemen, die hij in het belang der veiligheid van den Staat noodig acht. Hij mag derhalve ook, in het belang van den Islam, die onafscheidelijk verbonden is aan de Muzelmansche gemeente, van het voorschrift van bestendigen oorlog afwijken, en, zoo er geen ander middel bestaat om de veiligheid of het behoud van den Staat te verzekeren — dus alleen in geval van hooge noodzakelijkheid — ook de clausule „eeuwige vrede," die hem wordt opgedrongen, aannemen.

Maar, al bevatten de tractaten die clausule, de vrede met de Ongeloovigen kan slechts een wapenstilstand zijn, daar de bestendigheid van den oorlogstaat van zelve de duurzaamheid des vredes uitsluit. Er is evenwel één uitzondering op dezen regel en er bestaat een duurzame en eeuwige vrede met die Ongeloovigen, welke voor of na de vijandelijkheden zich aan den Imam hebben onderworpen en die hij het leven geschonken, en, tegen betaling van het hoofdgeld (*djazijat*) en van de schatting (*charaadj*), de vrijheid gegund heeft, om

1) »Geloovigen, gehoorzaamt God, gehoorzaamt den Profeet en hun onder u, die met het gezag bekleed zijn."

in hun land als onderdanen van den Mohammedaanschen Staat te blijven. Zijn zij den Mohammedanen onderworpen, dan behoeft geen *djihaad* meer tegen hen gevoerd te worden; hun land is *daro'l-islaam* geworden en veiligheid en vrede moeten daar heerschen. — Wanneer evenwel door de Ongeloovigen een zekere somme gelds voor den vrede in eens is afbetaald (hetgeen naar Omar's voorbeeld en door een fictio juris in plaats van *djazijat* wordt aangenomen), kan de vrede niet als noodzakelijk bestendig worden aangemerkt [1]).

Trouwens niets kan den *Imam* beletten een hem door de noodzakelijkheid opgedrongen *eeuwigen vrede* te verbreken, zoodra hij weder bij magte is aan het gebod van den Koran te voldoen; het is zelfs zijn *pligt*: daar „vrede maken niets anders is dan een voorbereiding tot een nieuwen krijg [2])."

In beginsel is de stipte nakoming der wapenstilstanden en tractaten *tijdelijk* met de Ongeloovigen gesloten, gedurende den ganschen duur der verbindtenis, door den Koran voorgeschreven [3]), mits

---

1) DU CAURROY, t. a. p. 572—573.

2) Ibidem, 570 en 233.

3) »Dit betreft nogtans niet de polytheïsten, met wie gij overeenkomsten gesloten hebt, die bovendien in niets jegens u te kort zijn geschoten en die niemand hulp tegen u verleend hebben. Houdt stipt uw verbindtenissen jegens hen tot op het einde van den termijn." Soer. IX, v. 4.

de Ongeloovigen hunnerzijds zich stipt houden aan de gemaakte bepalingen. Mohammed zoude volgens de overlevering gezegd hebben: „houdt uw woord tegenover hem, die u niet vertrouwt en behandelt niet trouweloos hem, die u trouweloos behandelt [1])." Handelen de Ongeloovigen niet overeenkomstig de tractaten of overschrijden zij eenvoudig de bepalingen daarin vervat, dan zijn de Mohammedanen ontheven van de verpligting om de aangegane verbindtenis gestand te blijven en kunnen weder *djihaad* tegen hen voeren. Hetzelfde geldt wanneer de termijn der overeenkomst verstreken is.

Niettegenstaande de aangehaalde bevelen, wordt den Imam het regt toegekend (en dit regt is bij de Mohammedaansche Regtsgeleerden een *onbetwist* [1]) regt), om een vrede, waarvoor hij een schatting ontvangen heeft — en in het algemeen alle tractaten te verbreken, wanneer hij inziet, dat het voor de belangen van den Islam voordeeliger is de Ongeloovigen te beoorlogen [2]). Volgens de Mohammedanen is een vrede dan alleen wettig, als deze tot basis heeft het welzijn van den Staat en de belangen der Muzelmansche gemeente. Het is zelfs pligt, zegt D'OHSSON, elken wapenstilstand en elken vrede te verbreken, zoodra het algemeen belang

---

1) DU CAURROY, t. a. p. bl. 588.

2) M. D'OHSSON, V, 60, v. 73—74; ROSENMULLER, *Anal. Arab.*, l. l. § IX; RELAND, § XXVIII.

zulks vordert. Een dergelijke vredebreuk is door een van Mohammed's handelingen gewettigd. Hij had zijn vijanden voor den tijd van vier jaar (van het 6e tot het 10e jaar der *Hedjra*) een vrede gegeven, die door Ali plegtig was gesloten. Nogtans nam Mohammed reeds het eerste jaar de wapenen weder op, daar toen de oorlog voordeeliger werd geacht [1]). De Kaliefen volgden het voorbeeld van hun Profeet, en aldus is bij de Mohammedanen de vredebreuk niet alleen toegelaten, maar in vele gevallen zelfs een verpligting geworden.

Het eenige wat van den *Imam* gevorderd kan worden, opdat hij den schijn niet hebbe van zijn verbindtenis te verbreken, is: dat hij, wanneer hem voor den vrede een somme gelds is gegeven, naar evenredigheid van den tijd waarna die vrede eindigen moest, daarvan een gedeelte teruggeve; en dat hij, in alle gevallen, een wapenheraut naar de Ongeloovigen afzende, om hun die vredebreuk en de hervatting der vijandelijkheden aan te kondigen. Het verloop van tijd tusschen deze aanzegging en het tijdstip waarop de Imam den oorlog weêr beginnen zal, moet lang genoeg zijn, om den Ongeloovigen vorst gelegenheid te geven tot het verbreiden van die tijding door geheel zijn rijk [2]).

---

1) M. D'OHSSON, t. a. p.; vg. mede DE RÉAL, *Science du Gouvernement*, t. V, ch. III, section I, § 6, p. 559.

2) DU CAURROY, t. a. p. bl. 586; ROSENMULLER, t. a. p. § IX; ook in de *Mishcat ul-Masabih* (II, 276) komt iets over

Overigens kan de *Imam* ook in den Koran plaatsen vinden, waarin de vredebreuk als noodzakelijk wordt voorgesteld en welke geheel afwijken van de bewoordingen van Soerat IX, vers 4, boven aangehaald [1]). In Soerat IX, vers 10, wordt gezegd, „dat de Ongeloovigen tegenover de ware geloovigen noch hun eeden, noch hun verbindtenissen nakomen." Het gevolg daarvan is, dat met dergelijke volken de vredebreuk een noodzakelijkheid wordt. — Daarbij beveelt God den Muzelmannen aan [2]), indien zij van de zijde der Ongeloovigen, met wie zij een tractaat gesloten hebben, eenig verraad vreezen, „dien vrede *om de gelijkheid* op te zeggen." In de oogen der Mohammedanen is zoodanige opzegging het middel om de zekerheid omtrent het al of niet wettige van de vredebreuk weg te nemen en de gelijkheid tusschen partijen te herstellen.

Die woorden, in verband gebragt met het voorschrift van godsdienstkrijg en den algemeenen banvloek tegen de Ongeloovigen uitgesproken, laten ons toe het gevolg te trekken, dat ook het verbreken van elken tijdelijk met Ongeloovige Staten en Vor-

---

de zaak voor: »I heard the Prophet say," zegt AMER-IBN-AL-HAMIK, »whoever shall have a promise with another tribe, is not to alter it, in any manner; till the period of agreement shall elapse or *break the promise by giving notice.*"

1) Pag. 26, noot 3.

2) Soerat VIII, v. 60.

sten aangeganen vrede en van alle tractaten, volgens het Mohammedaansche regt onbepaald is toegelaten, *wanneer* de belangen des Islams of van den Muzelmanschen Staat [1]) in het spel zijn [2]). Dat stelsel is een gevolg uit het wezen, uit den aard van het Mohammedanisme noodzakelijk voortvloeijende. Doch, daarentegen, wanneer er geen dergelijke belangen in het spel zijn, is de stipte nakoming der met de Ongeloovigen aangegane verbindtenissen voor de Mohammedanen een pligt.

De vredebreuk is ook toegelaten, al is het tractaat met de Ongeloovigen in naam van Allah of in dien van Mohammed gesloten. Wel beveelt de Arabische Profeet zijn volgelingen aan, wanneer de Ongeloovigen hen vragen om den vrede in Allah's of Zijns gezanten naam te sluiten, dat voorstel van de hand te wijzen: „daar het *beter* is," zoo laat de overlevering Mohammed spreken, „aan de verbindtenissen, die gij in uw eigen naam hebt aangeknoopt, te kort te schieten, dan aan die in naam van God of van Zijn gezant aangegaan [3])." Wel ziet de Profeet eenige zwarigheid in het verbreken van hetgeen

1) We hebben boven gezien, bl. 25, dat de belangen van den Staat onafscheidelijk verbonden zijn aan die van de Muzelmansche gemeente.

2) »Be faithful to your oaths, made in the times of ignorance, *not being detrimental to religion, or contrary to the orders of Islâm.* (MISHCAT-UL-MASABIH, II, 277).

3) DU CAURROY, t. a. p. bl. 586 en 587.

men in Gods naam beloofd heeft; doch bepaald verbiedt hij de vredebreuk in dit geval niet, veeleer schijnt hij deze toe te laten.

Uit dit alles ziet men, dat de hoogste politische en godsdienstige wet is: de handhaving en de bevordering der belangen van den Islam. Daaraan is alles ondergeschikt.

Dit stelsel geeft den *Imam* ook de bevoegdheid, om den vrede van de Ongeloovigen te koopen, wanneer hij hierdoor de vernietiging van zijn leger kan voorkomen [1]). De Profeet heeft dan ook gezegd: „dat uw geld tot schild van uw leven, en uw leven tot schild van uw godsdienst diene." In elk ander geval is het den *Imam* verboden den vrede te koopen.

Daarentegen mag hij altijd den vrede doen koopen door de Ongeloovigen en de opgestane *rajat*, doch nooit door Muzelmannen, omdat deze niet aan *charaadj* kunnen onderworpen worden en hun goederen nimmer door geweld — dus nog minder als prijs voor den vrede — de eigendom van andere Muzelmannen kunnen worden. Ook kan de *Imam* den vrede niet doen koopen door afvalligen en Arabische afgodendienaars, daar hun geen andere keuze wordt gelaten dan tusschen den Islam of den dood [2]).

---

1) DU CAURROY, t. a. p. bl. 585.

2) Zie over het koopen van den vrede DU CAURROY, t. a. p. van bl. 576 tot 585.

Tusschen Mohammedaansche Staten onderling moet eeuwige vrede heerschen. De tractaten al of niet in Allah's naam aangegaan, moeten stipt worden nagekomen, want door den Islam is groote getrouwheid aan eeden en overeenkomsten voorgeschreven [1]).

---

§ 4. *Gezanten-regt.*

Niemand zal verwachten, na hetgeen we reeds over het Mohammedaansche volkenregt hebben bijgebragt, juiste begrippen van de ware leer van het gezanten-regt te vinden bij een volk, waaronder een Godsdienst werd gepredikt, die het op al de andere bewoners der aarde als op natuurlijke vijanden deed neêrzien, en hun geen andere regten toekende dan die gunsten, welke hun bij tractaat of capitulatie welwillend waren verleend. Geen wonder dan ook, dat de gezanten der Ongeloovige natiën meer als wapenherauten en gijzelaars dan als de vertegenwoordigers van een Onafhankelijken Staat of Vorst, door de Mohammedanen aangezien en behandeld werden.

Echter komt het een en ander omtrent het Gezanten-regt in de Mohammedaansche wet voor.

VATTEL meent o. a. dat de onschendbaarheid der

---

1) MISHCAT-UL-MASABIH, t. a. p.

gezanten — een beginsel, door alle volken, hoe ruw en onbeschaafd ook, erkend — inzonderheid in den Koran is uitgedrukt, en dat dit hoofdbeginsel van het volkenregt den Arabieren geenszins onbekend was [1]). „Indien de gezanten," zegt hij, „door de Mohammedanen niet altijd zijn geëerbiedigd, moet zulks veeleer aan de wreedheid van eenige Vorsten dan aan een ontkennen van dat regtsbeginsel geweten worden."

Ook WICQUEFORT beweert nagenoeg hetzelfde. Hij zegt, dat de *Koran* uitdrukkelijk verbiedt den *elsji*, Openbaren Minister, te beleedigen. Verder meent hij, dat de Turken, die zich niet geheel en al overgeven aan hun beestachtigheid (zoo drukt de schrijver zich uit), bekennen, dat de gezanten veilig moeten wezen, zelfs in de hevigheid van den strijd, en dat zij deze nooit beleedigen, dan wanneer zij allen eerbied en alle vrees voor den meester verloren hebben [2]).

Hetzelfde zegt ook DE RÉAL [3]). Doch noch hij, noch WICQUEFORT, noch VATTEL geven de plaats op,

---

1) VATTEL, *Le droit des Gens*, t. II, l. IV, ch. 7, § 103.

2) WICQUEFORT, *De l'ambassadeur et ses fonctions*, 1re partie, p. 814.

3) *Science du Gouvernement*, V, sect. VII, § 7, Paris 1764, p. 118. — Hij zegt: »il est question ici du Droit: et il est certain que les Mahométans pensent comme les Chrétiens que la personne de l'Ambassadeur est sacrée et inviolable." In de noot haalt hij de eigene woorden van den Koran aan; zij luiden aldus bij hem: »*elchi zwal goheter*, ne fais pas de mal à un ministre public."

waar daarover in den Koran gehandeld wordt. Ziehier wat we ter bevestiging hunner meening in den *Sonnat* hebben gevonden.

Men verhaalt dat Moesailamah, die zich ook „Profeet Gods" noemde, aan Mohammed een brief schreef, waarin hij hem voorstelde, het aardrijk tusschen hen beiden te verdeelen. Twee zijner gezanten werden met het overbrengen van den brief belast. Zij kwamen bij Mohammed, en toen hij vroeg of zij wilden betuigen, dat hij (Mohammed) de Profeet Gods was, zeiden zij: „wij getuigen, dat Moesailamah de Gezant Gods is." — „Ik geloof aan Allah en aan al Zijn Profeten," antwoordde Mohammed, „maar deze verdoemde Ongeloovige (sic) is een bedrieger [1]; indien gij geen gezanten waart, voorwaar, ik zou u het hoofd afhouwen [2]!"

Op grond dier woorden nu, in den *Sonnat* bewaard, en van het verbod van den Koran, is het verboden geworden de gezanten ter dood te brengen of eenig kwaad aan te doen; doch over de onschendbaarheid der gezanten, in den zin waarin men die volgens het Volkenregt opvat, wordt geen woord gezegd. Uit het gedrag van Mohammed ten opzigte

---

1) MISHCAT-UL-MASABIH, vol. II, p. 277.

2) WEIL, *Mohammed der Prophet, sein Leben und seine Lehre*, Stuttgart 1843, p. 286; in de *Mishcat-ul-Masabih* luidt het antwoord aldus: »if I were an ambassadors killer," en volgens een andere lezing: »if the Law did not forbid to kill ambassadors," (p. 277). Allen komen op hetzelfde neêr.

der gezanten van Moesailamah, zou men kunnen opmaken, dat het een in Arabië algemeen gehuldigd beginsel was, een afgevaardigde van een vreemden Vorst nooit aan lijf en leven te tasten — een beginsel, dat door hem gehuldigd, in den Koran geplaatst en in de bepalingen van het Mohammedaansch volkenregt is opgenomen.

Maar hetgeen in het algemeen is voorgeschreven, lijdt weêr uitzondering en geldt niet meer, zoodra, hetzij regtstreeks of zijdelings, het belang van den Islam in het spel komt. Zoo wanneer b. v. een afvallige, 't zij van wege een Ongeloovigen Vorst, 't zij van wege een afvalligen Staat, met een zending bij den *Imam* belast werd, en hij eenmaal de *daro'l-islaam* had betreden, zou het hem niet meer geoorloofd worden in de *daro'l-harb* terug te keeren: de Mohammedaansche wet wil den dood van hem, die eens den Islam beleden, maar later weêr afgezworen heeft; men zou hem weêr tot den Islam zoeken terug te brengen, en, indien hij zijn oude leer niet aannam, hem, in weêrwil van zijn gezantschap, ter dood moeten brengen [1]).

Het verbod om de gezanten te dooden is uitgebreid ook op de *gijzelaars*, die de Ongeloovigen uit hun midden aan de Muzelmannen gegeven heb-

---

1) DU CAURROY, *Législ. Musulm., rite Hanéfi, Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVII, p. 531, 9°.

ben; die gijzelaars mogen niet worden omgebragt, al komen de Ongeloovigen het verdrag niet na. Het volgend historisch voorbeeld heeft daartoe aanleiding gegeven. Toen de *Roem* — onder dien naam staan de Byzantijnen bij de Mohammedanen bekend — ten tijde van Moawija het met hem gesloten verdrag niet nakwamen, terwijl hij gijzelaars van hen in zijn magt had, onthielden zich alle Muzelmannen van hen te dooden en zonden hen weg met de woorden: „'t is beter tegenover trouwloosheid woord te houden, dan trouwloosheid met trouwloosheid te vergelden." — Moet de *Imam* van den eenen kant hun leven sparen, zoo mag hij evenwel van den anderen, de gijzelaars niet vrijlaten; breekt een oorlog uit, dan moeten de mannen onder hen naar een veilige plaats gebragt, en de vrouwen en kinderen naar hun land teruggezonden worden [1]).

Het gezanten-regt berust inzonderheid op de gewoonte en de bepalingen in tractaten vervat. Het zal naauwelijks noodig zijn te herinneren, dat ten tijde der vestiging en uitbreiding des Islams, gezantschappen zeer weinig in gebruik waren, zoowel in Azië als in Europa. Zeer zelden slechts en alleen bij buitengewone gelegenheden, werden gezanten door de Vorsten aan elkander gezonden. De blijvende diplomatieke zendingen en het gezanten-regt,

---

1) MAVERDI, *Const. politicae*, ed. ENGER, pag. 84.

zooals het zich later in Europa ontwikkelde en thans begrepen wordt, waren toen zoowel bij de Europeanen als bij de Mohammedanen nog een ongekend iets, zoodat alle gezantschappen, die tot in de 15e eeuw gewisseld werden, *buitengewone* waren.

Het ligt in den aard der zaak, dat aan dergelijke gezanten, die bij den Vorst, tot wien zij gezonden waren, niet langer verbleven dan noodig was, om zich van hun last naar behooren te kwijten, geen bijzondere voorregten behoefden gegeven te worden: zij werden te zeldzaam gezonden en bleven daartoe te kort bij de hoven.

Eenige der alstoen heerschende *gewoonten* zijn opmerkenswaardig; zoo kwam geen gezant bij een Vorst, wiens vriendschap hij moest zoeken te verwerven, zonder hem geschenken aan te bieden; en, omgekeerd verliet hij nooit het hof, waar hij tijdelijk vertoefd had, dan met wederkeerige geschenken voor zijn Vorst en zichzelven beladen. Het onthouden of weigeren dier eerbewijzen, was een slecht voorteeken. Niet zelden gebeurde het ook, dat een Vorst den gezant, dien hij bij zich had, uitnoodigde om een veldtogt, welken hij ondernemen ging, bij te wonen; een uitnoodiging, waarvoor mocijelijk kon bedankt worden en welker aanneming velen gezanten zeer hard viel. De gewoonte bestond toen ook, den vreemden gezant als des Vorsten gast te beschouwen van den dag zijner aankomst tot dien van zijn vertrek.

Hoe deze gewoonten, inzonderheid der Turken, met de tijden veranderd en gewijzigd zijn, zullen we in het tweede hoofdstuk in de § over het gezanten-regt nagaan.

---

§ 5. *Vreemdelingen-regt.*

De banvloek door den Koran uitgesproken tegen al de bewoners van de *daro'l-harb*, die geen Muzelmannen zijn, ontzegt hun evenwel niet het verblijf op Mohammedaansch grondgebied, ofschoon den Geloovigen wordt aanbevolen, geen vriendschap met hen aan te knoopen [1]), noch met hen eenige gemeenschap te hebben, „daar zij den ondergang des Islams beoogen [2])."

Die aanbeveling evenwel strekt zich zoover niet uit, dat het den *harbi* [3]) onmogelijk zou zijn den Mohammedaanschen grond te betreden zonder leven en goed in de waagschaal te stellen. De wet heeft

---

1) Zie verschillende hierop betrekking hebbende plaatsen van den Koran aangehaald in de *Fétova relatif à la condition des zimmy, particulièrement des Chrétiens, en pays Musulmans, depuis l'établissement de l'Islamisme jusqu'au VIIIe siècle de l'hégire*, traduit de l'Arabe par M. BELIN; *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVIII, p. 471 tot 475.

2) *Koran*, Soer. III, v. 114.

3) *Harbi* beteekent eigenlijk *vijand* en vervolgens *vreemdeling*, en doet aan *hostis* en *peregrinus* der Romeinen denken.

ieder Muzelman het regt toegekend om een zeker getal *harbi*, die in de *daro'l-islaam* vertoeven willen en door geen tusschen hun Vorst en den *Imam* gesloten tractaat beveiligd zijn, in zijn bescherming te nemen en gedurende zekeren tijd, tot wederopzeggens toe, een waarborg van veiligheid te geven — een waarborg, die, zooals we reeds zeiden, zelfs door den geringste der Geloovigen gegeven, voor de geheele Muzelmansche gemeente en ook voor den *Imam* verbindend is.

Het doel van de *amaan* — wanneer deze ook verleend zij — is den Ongeloovigen gelegenheid te verschaffen om met de leer van den Islam bekend te worden. Het hoofddoel is dus ook hier, evenals van den godsdienstkrijg, de uitbreiding van het geloof [2]). Daarbij komt trouwens ook nog een politisch oogmerk: de *amaan* is namelijk een middel om de *harbi*, die, volgens het beginsel van den Islam buiten de wet zijn, in de *daro'l-islaam* te laten verblijven, opdat hun handel en nijverheid den Staat tot voordeel zouden kunnen strekken.

De *amaan*, welker nut, goede gevolgen en tijdigheid vooral op het slagveld blijken [2]), wordt ook in vredestijd aan bijzondere personen en aan volkeren verleend. In dit laatste geval — daar elke vrede

---

1) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, t. XVIII, p. 292; *Koran*, Soer. IX, v. 6.

2) DU CAURROY, t. a. p., p. 296, in de noot.

uitloopt op een *amaan*, d. i. een waarborg van veiligheid voor de personen en goederen dier *harbi*, welke nog door geen tractaat aan de Mohammedanen verbonden zijn — in dit laatste geval smelt de *amaan* met den vrede zamen, en wel zoodanig, dat de Arabische schrijvers, volgens DU CAURROY, zeer dikwijls het woord *amaan* gebruiken om dien toestand, die uit een wapenstilstand of uit een vredesverdrag geboren wordt, uit te drukken [1]). Zulk een *amaan* aan een geheel garnizoen, een gansche provincie of natie gegeven, brengt een waarborg van veiligheid voor leven, vrijheid, goederen, eer en godsdienst mede voor de *harbi*, die het Mohammedaansch grondgebied betreden. Die nu zulk een waarborg van veiligheid verkregen heeft, kan, voorzien van een vrijgeleide door de bevoegde overheid afgegeven, de geheele *daro'l-islaam* doorreizen. — In de *Hedjaaz* [2]) evenwel, waarvan de *Imam* slechts Beschermer is [3]), kan hij niet komen. Over de gansche uitgestrektheid van den Staat mag hij handel drijven en heeft voor zijn persoon en goederen niets te vreezen,

---

1) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, t. XIX, p. 535.

2) De *Hedjaaz* bevat de landstreken van Mekka, Medina en Yemen, met de ommelanden en dorpen, zooals *Thaïf* voor Mekka en *Khaïbar* voor Medina. — Zie *Fétoua relatif à la condit. des zimmy*, traduit de l'Arabe par M. BELIN *Journ. Asiat.*, 4e sér., t. XVIII, p. 506.

3) RELAND, Diss. cit., § XXVIII.

mits hij de tolregten betale. Overal kan hij zich vestigen, behalve in Arabië. Met zijn goederen kan hij naar goeddunken handelen; het staat hem vrij ze te verkoopen, te verhuren of te schenken — kortom, hij mag den eigendom er van, op welke wijze ook, overdragen; zelfs gaan ze bij zijn dood aan zijn erfgenamen over [1]). Laat hij daarentegen geen erfgenamen na en is hij niet als doortrekkend op Mohammedaanschen grond gekomen, maar om er zich te vestigen, dan komt zijn nalatenschap aan de *fai* [2]).

De vreemdeling door een *amaan* beschermd (*mostamin* genaamd) mag niet langer dan één jaar op Mohammedaanschen grond verblijven [3]). Blijft hij er langer, dan is hij het hoofdgeld schuldig en moeten de Muzelmannen hem beletten het land te verlaten, „want anders," zoo zeggen de *Oelema's*, „wordt hij als het ware een spion, die de Ongeloovigen met de zwakke zijden van ons grondgebied bekend zou maken [4])." Verlaat hij den Mohammedaanschen grond, dan wordt hij als voortvlugtig beschouwd en vogelvrij verklaard; buiten de wet

---

1) BELAND, § XVII; PÜTTER, *Beiträge*, p. 58.

2) KHALIL-IBN-ISHAK, *Jur. Muslm.*, II, p. 265. — Over *fai* is boven een woord gezegd; zie p. 20.

3) ROSENMULLER, *Anal. Arab.* (*Inst. juris Moh.*), § XXXVII.

4) *Fétoua relatif à la condition des zimmy*, trad. de l'Arabe par M. BELIN; *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XIX, p. 111 en 118.

gesteld, mag een ieder hem dooden [1]). Vestigt de *mostamin* zich in het land der Muzelmannen, zoo is hij de *djazijat* schuldig [2]) en wordt *dsimmy*, client, dat is geheel gelijkgesteld met de onderworpen en cijnsbare bevolking van den Mohammedaanschen Staat. Hij wordt nog als *dsimmy* aangemerkt, wanneer hij door het koopen van een stuk lands, dat aan schatting onderhevig is, verpligt wordt de daarop gestelde belasting (*charaadj*) te voldoen — tenzij de koop uit winstbejag geschied zij. 't Was zeker om de conflicten, die uit dergelijke bepalingen zouden kunnen voortvloeijen, tegen te gaan, dat alle koop van onroerende goederen, door vreemdelingen als zoodanig in een Muzelmansch land verboden werd [3]).

De *mostamin* geniet de bescherming van de wetten en moet zich aan de burgerlijke en strafregtelijke bepalingen van den Islam onderwerpen; doch niet aan de voorschriften, die betrekking hebben op de openbare godsdienstuitoefening. Voor een zedelijk misdrijf, zooals dronkenschap en ontucht, is hij niet strafbaar [4]).

Wanneer de Ongeloovigen zich van de landen des Islams of van een gedeelte daarvan meester ge-

1) M. D'OHSSON, *Tableau de l'Emp. Ottom.*, t. V, p. 44.

2) WORMS, *Recherches*, p. 79; — zie ook *Fétoua relatif à la cond. des zimmy*, t. a. p.

3) WORMS, *Recherches*, p. 79, in de noot.

4) M. D'OHSSON, V, p. 40.

maakt en den Mohammedaanschen inwoners geen vrijheid van godsdienst toegekend hebben, dan zijn deze verpligt om hun godsdienst te bewaren; zoo zij er toe in staat zijn, die streken te verlaten en des noods in woestijnen te vlugten [1]), ten einde hun godsdienst aldaar veilig te kunnen uitoefenen. Is daarentegen, vrijheid van godsdienst verleend, zoo mogen zij er blijven, hoewel het leven in een staat van vernedering den Mohammedanen minder past [2]).

---

1) M. B. VINCENT, *Etudes sur la Loi Musulmanne, rite Malékite, législation criminelle.* Paris 1842; *Appendix*, p. 123.

2) M. B. VINCENT, t. a. p., p. 124.

HOOFDSTUK II.

WIJZIGINGEN WELKE HET MOHAMMEDAANSCHE VOLKENREGT DOOR DEN INVLOED DER TIJDEN EN GEBEURTENISSEN HEEFT ONDERGAAN.

In ons eerste hoofdstuk hebben we de voornaamste bepalingen nagegaan, die op de verhouding der Muzelmannen tot de overige bewoners der aarde — hetzij als Staten, hetzij als individuën — in het Mohammedaansch Regt voorkomen. Het zal wel overbodig zijn over de valschheid dier verhouding — het hoofdbegrip van hetgeen we het Mohammedaansch Volkenregt noemen — uit te weiden; we merken slechts aan, dat een Godsdienst, die op een Openbaring aanspraak maakt en waarvan het grondbeginsel is een streven naar wereldheerschappij, geen ander stelsel omhelzen kan.

Dat het onmogelijk was zulk een stelsel in zijn geheel na te leven, zal niet de minste bevreemding wekken, vooral, wanneer men denkt aan de onvolmaaktheid van alle menschelijke werken, meest ge-

wrochten der tijden, waarin zij werden tot stand gebragt, en niet uit het oog verliest, dat het de bestemming van het menschdom is voorwaarts te streven en zich te volmaken, en dat juist die voortuitgang en het haken naar volmaking medebrengen, dat verreweg de meeste menschelijke begrippen, wetten en instellingen met de tijden veranderen moeten. De meerdere beschaving heeft onder de Europesche volkeren het beginsel doen geboren worden, dat, evenals een Staat het regt niet bezit een vorm van regering aan te nemen, die gebouwd is op bekende beginselen van vijandschap tegen de regering van andere natiën [1]), zoo ook een Staat nog minder vrij is, om tot grondslag zijner verhouding tot andere volken een beginsel te omhelzen en na te leven, 't welk door het najagen der wereldheerschappij op niets anders zou uitloopen dan op de miskenning van de onafhankelijkheid, ja zelfs van het bestaan der Staten en op de gedurige verstoring van den vrede — dien normalen toestand van Christen-Staten, waarop het Europeesch Volkenregt gegrond is en waarop eenmaal, zoo we durven hopen, een Algemeen Volkenregt *in de daad* gegrond zal zijn.

Het vasthouden van een verouderd stelsel is vergeefsch, vooral in onze eeuw, waarin de beschaving van één volk zoo grooten invloed oefent op die der

---

1) PHILLIMORE, *Commentaries upon International Law*, I, 435.

gansche wereld. Dit is vooral gebleken bij de Turken, en niet het minst ten aanzien van hun Volkenregt. In hoe ver de omgang met Europesche volkeren en de toegenomen beschaving, welke, ondanks de Turken zelven, tot hen is doorgedrongen, de bepalingen er van gewijzigd en in overeenstemming met de ware leer van het Volkenregt gebragt heeft, dat is hetgeen we ons voorstellen in dit tweede hoofdstuk te onderzoeken.

---

§ 1. *Godsdienstkrijg.*

Tijdens het ontstaan en de ontwikkeling van Mohammeds leer had het Christendom zoowel in Arabië als in de landen, waarover vroeger de Romeinsche keizers en toen nog de Byzantijnsche den scepter voerden, veel veld gewonnen. De Godsdienst-ijver van eenige belijders der nieuwe leer had in de vernietiging van hen, die het Christendom niet waren toegedaan, een wijze gezien om den God der Liefde te dienen: men herinnert zich aan welke vervolgingen de overgebleven Heidenen, toen het Christendom Staatsgodsdienst was geworden, blootgesteld zijn geweest. Die begrippen, welke in het volk wortel geschoten hadden, waren ook in Arabië doorgedrongen; voeg daarbij het groot aantal Joden, dat daar woonde, bij wie de voorstelling van een uitverkoren volk Gods en het

begrip der Godheid de onverdraagzaamheid zoo zeer in de hand werkten, den natuurlijken aanleg tot stelen, die de Arabieren kenmerkte en hen *Sarrasenen* (dieven) [1]) heeft doen noemen, den gedurigen staat van vijandelijkheden waarin hun verschillende stammen leefden [2]), en wij zullen ons niet verwonderen, dat de vogelvrijverklaring van alle Ongeloovigen en de Godsdienstkrijg de hoofdbeginselen van het Mohammedaansche Volkenregt zijn geworden.

Dat stelsel van godsdienstkrijg te voeren tegen al de volken, die òf den Islam niet beleden òf aan de Mohammedaansche heerschappij nog niet waren onderworpen — met andere woorden, het stelsel om in gedurigen staat van vijandschap met het grootste gedeelte van de bewoners der aarde te leven — kon, in den eersten gloed van geestdrift en godsdienst-ijver, des te gemakkelijker worden nageleefd, omdat ook in het Westen, in strijd met de Christelijke leer, tegen de niet-medegeloovigen haat gevoed en verdelging als pligt verkondigd werd; omdat de Pausen, die in hun opkomende magt zich reeds de wereldheerschappij voorspiegelden [3]) en,

1) Het woord *sarrasenen* heeft drie verschillende beteekenissen naar de wijzen van uitspreken; *sjerkioen* Oosterschen, *sarikin* dieven en *serradjien* palfrenier. Zie CESAR CANTU, *Hist. Universelle* (trad. de l'Italien) Bruxelles 1845, t. IV, p. 243, noot 1.

2) WEIL, *Mohammed seine Lehre und sein Leben*, p. 95.

3) Men vergelijke HEEREN, *Influence des Croisades*, p. 71—291.

zoowel voor hun doel als voor het behoud van het Christendom noodig achtten zichzelven en Europa tegen den aanval der alles-veroverende en alles-overwinnende Sarrasenen te vrijwaren, ook een godsdienstoorlog predikten en het geheele Westen tegen het Oosten in de wapenen riepen [1]).

„Het bloed heeft in alle godsdiensten een droevigen rol gespeeld," merkt LAURENT te regt op [2]); „de krijg, dien de Pausen tegen de Mohammedanen ter herovering van het Heilige Land uitschreven, was veel bloediger dan die, welken Mohammed tegen de Ongeloovigen had uitgevaardigd." — „De „Arabische Profeet" — zoo schetst de Gentsche Hoogleeraar het karakter van Mohammed's godsdienstkrijg — „de Arabische Profeet wil niet de „volken, die hij bestrijdt, verdelgen, noch hen met „geweld dwingen den Islam aan te nemen [3]); hij „wil als het ware door zijn zegepralen het gemoed „der volkeren treffen, en hen van de almagt van „den God, dien hij verkondigt, overtuigen. De „volgelingen van Christus daarentegen," voegt hij er bij, „hadden gaarne de vijanden van het kruis „vernield [4])." De Mohammedanen, die door geest-

1) Men vergelijke F. LAURENT, *Etudes sur l'histoire de l'humanité*, t. V, p. 466.

2) LAURENT, t. a. p. pag. 511.

3) »Geen geweld in godsdienstzaken," zegt Mohammed (*Koran*, Soer. II, v. 257): »want de waarheid onderscheidt zich genoeg van het bedrog."

4) Dit gezegde wordt bewaarheid, wanneer men de Pauselijke

drift en dweepzucht gedreven, in een tijdperk van vier eeuwen een gebied veroverd hadden, uitgestrekter dan het Romeinsche Keizerrijk ooit was geweest, die zich over drie werelddeelen verspreid en op Europeschen grond voet gezet hadden, werden toen genoodzaakt zich in Palestina, Syrië en Egypte tegen de legermagten der onder het kruis

---

Bullen en de besluiten van Conciliën met betrekking tot de Ongeloovigen openslaat. E. DE GIRARDIN brengt in zijn *»Solutions de la Question d'Orient"* eenige uittrekselen daarvan bij; we ontleenen er de volgende zinsneden aan. »Soient les puissances séculières averties et engagées, et, si le cas le requiert, contraintes par les censures ecclésiastiques de prêter en public le serment de s'appliquer sincèrement et de toutes leurs forces pour la défense de la foi et à *exterminer.... tous hérétiques* signalés par l'Église." (Concil. Lateran. 1225, c. III). — »Les Catholiques, qui, ayant pris la Croix, *se dévouent à l'extermination des hérétiques*, jouissent par là même des indulgences...." (Concil. Lateran. 1225, c. III). — »Toute maison où l'on trouve un hérétique doit être rasée; tout prince, seigneur ou évêque qui épargne au hérétique perd sa possession ou son emploi." (Concil. Tolos. 1229, c. IV). — »Nous ne regardons pas comme homicides, ceux qui enflammés du zèle de.... l'Église contre les excommuniés *en auront tué quelques-uns*." (Paus Urbanus in 1095). — »Dieu a établi sur la terre des Empereurs et des Rois principalement pour prêter leur glaive à l'Église et *exterminer les hérétiques*." (Paus INNOCENTIUS in 1200). — »... ceux qui s'éloignent de la Foi Catholique ... nous les dépouillons de tous leurs biens... nous les déclarons privés de tous droits légitimes." — »Les hérétiques doivent être contraints à dénoncer les autres hérétiques... de même que les voleurs et les brigands... sont contraints de révéler leurs complices." (Paus Innocentius IV in 1251). — Zie deze uittreksels in het aangehaald werk van E. DE GIRARDIN, bl. 29—31.

strijdende Christenen te verdedigen. Wat al gruwelen er van weêrskanten in die botsing van twee godsdiensten die naar de wereld-heerschappij streefden, zijn gepleegd, hoeveel bloed langs de straten der overweldigde steden stroomde, is ons uit de geschiedenis bekend.

In die tijden evenwel — dit zij niet uit het oog verloren — was Europa, ofschoon reeds het licht des Evangelium's bezittende, naauwelijks uit de grootste omwenteling, die ooit in de geschiedenis werd waargenomen, verrezen en nog in diepe barbaarschheid gedompeld. Na verloop van weinige eeuwen volgde een tijdperk van vooruitgang en beschaving, waarin de bekrompene, ruwe en soms bloedige begrippen van weleer voor meer menschelijke, redelijke en wijsgeerige denkbeelden plaats moesten maken. Met de kruistogten hielden, met zeldzame uitzonderingen [1]), de eigenlijke godsdienstkrijgen der Christenen op. Anders was het met het Oosten gesteld, met het Oosten, dat den trap zijner ontwikkeling, die in een gedeelte der middeneeuwen zoo schitterend afstak bij de kindsheid en barbaarschheid van het Westen, nooit heeft overschreden, maar veeleer er van is afgedaald. Hier hebben de godsdienst-oorlogen voortgeduurd, althans voor zooverre de Muzelmannen en inzonderheid de Turken aan al hun oorlogen steeds een

1) O. a. de Ligue, de 30-jarige oorlog.

godsdienstige kleur gaven; men mag zonder zich aan overdrijving schuldig te maken, aannemen, dat alle oorlogen, die door de Sultans tegen Europesche Vorsten tot den *vrede van Carlowitz*, of liever: tot in het begin der 18e eeuw gevoerd zijn, steeds godsdienstkrijgen waren. Maar op het laatst der 17e eeuw en in het begin der 18e, werd de overmagt der Turken verbroken; zij hielden op een schrik te zijn voor de Christenen, en werden genoodzaakt de hoop te laten varen van eenmaal de kruisen die op de spitsen van de Heilige Stephanus-kerk te Weenen en van het Vaticaan te Rome prijkten, af te werpen en door hun halve maan te vervangen [1]).

Was de godsdienstkrijg der Muzelmannen op het vaste land door de zwakheid en het verval van het Turksche rijk onmogelijk geworden, ter zee was zulks het geval niet. De Mohammedanen namelijk der Barbarijsche Staten hebben eeuwen lang in de Middellandsche Zee den godsdienst-oorlog tegen de Christenen gevoerd; eeuwen lang hebben zij deze bevochten, uitgeplunderd of een schatting doen betalen, meestal ook, bij weêrstand, gevangen genomen en tot slaven gemaakt. Groot waren de belemmeringen, die zij den Europeschen handel in den weg stelden, en de schade, die zij den Christenen be-

1) Vg CANTU, *Hist. Univ.*, Ed. de Bruxelles, t. IX, p. 164 volgg.; ook t. VIII, p. 473.

rokkenden. Deze zeerooverijen — alhoewel zij door de Mohammedanen als godsdienstkrijg beschouwd en door veelvuldige tractaten met de Europesche Staten als het ware gedekt en gewettigd werden, kan het volkenregt er geen andere benaming aan geven — deze rooverijen hebben nog in onze eeuw voortgeduurd, tot dat eindelijk in 1829 de beleediging, welke aan den Franschen Consul te Algiers was aangedaan en ongestraft was gebleven, de Fransche Regering noodzaakte wraak te nemen en er toe bragt, om dat zeeroversnest in een vruchtbare en voor de toekomst veel belovende kolonie te herscheppen.

Een dergelijke *djihaad* is ook in de Maleische Archipel gevoerd — en thans nog schijnen de togten der Maleische zeeschuimers niets anders te zijn dan de naleving van het zoo dikwijls reeds besproken voorschrift des Korans: „bevecht alle Ongeloovigen." Bij die togten is niet zelden een Mohammedaansch priester aanwezig, die door zijn tegenwoordigheid en gebeden den moed der Maleijers aanwakkert en aan de onderneming een sterk uitkomende godsdienstige kleur geeft [1]).

Die rooftogten op zee kunnen, naar ons dunkt, eer beschouwd worden als een soort van *private* godsdienst-oorlog dan als een *openbare*. Men kan ze op gelijken voet stellen met die togten, welke

---

1) *Aanteekeningen omtrent Solok en de Soloksche zeeroovers*, door A. J. F. JANSEN, Resident van Menado. (*Tijdschr. van het Bataviaasch Genootschap*).

de Muzelmannen, en in de eerste plaats de Turken, toen zij nog magtig waren, *als individuën* gedurig ondernamen in de grensprovinciën van een naburigen Ongeloovigen Staat. Gedurende de eerste eeuwen na de vestiging der Turken op het grondgebied van het Byzantijnsch Keizerrijk in Europa, hadden die invallen — zoowel van legers als van enkele Muzelmannen — dikwijls plaats, en waren steeds van menschen- en goederen-roof vergezeld. Zoodra echter de magt des Sultans begon af te nemen en het hem moeijelijker werd aan naburige Vorsten de wet voor te schrijven, werd hij genoodzaakt aan hun gegronde klagten gehoor te geven, en bij tractaten te beloven die sluiptogten aan zijn onderdanen te zullen verbieden en de grenzen van hun Staten te doen eerbiedigen. In het *vredesverdrag van Carlowitz* treft men bepalingen daarop betrekkelijk aan; o. a. in art. 8 van het tractaat met *Oostenrijk* [1]) en in art. 4 van dat met *Polen* [2]) aangegaan. Dit laatste luidt aldus: „men zal aan al de onderdanen verbieden op het gebied der Poolsche Republiek togten te ondernemen; de magistraten en officieren, die door de beide mogendheden op hare respectieve grenzen geplaatst zijn, zullen gestraft worden zoo zij niet de verstoorders der openbare rust met strengheid vervolgen." Het-

1) KOCH, *Hist. des Tr. de paix*, XIV, p. 274.
2) KOCH, Ibidem, p. 277.

zelfde werd bepaald bij den *vrede van Passarowitz* (1718), in art. 6 van het tractaat tusschen de Porte en Venetië [1]), en in art. 20 van dat tusschen den Sultan en den Keizer [2]). De Sultan namelijk verbond zich om de invallen van de Tartaren op Oostenrijk's grondgebied te beletten. In 1670 sloot reeds Czaar Alexis Michaëlewitz een tractaat met den Khan van *klein-Tartarije* [3]), waarin deze zich o. a. verbond geen invallen meer te doen in *Ukraine* noch in *Rusland*. Verder bevat art. 16 van het *vredesverdrag van Belgrado* (1739) tusschen Oostenrijk en de Porte [4]) weêr dezelfde bepaling, maar in de uitdrukkingen eenigermate versterkt; kortom, al de naburige Staten van Turkije in Europa hebben zich door verschillende tractaten tegen de uitoefening van dien godsdienst-pligt of dat politiek regt der Turken gewaarborgd [5]).

Alzoo hebben tegenwoordig de Turken, waarbij we de overige Mohammedaansche Staten kunnen voegen, opgehouden godsdienstkrijg tegen Ongeloovige Staten — inzonderheid tegen Europa — stelselmatig te voeren. Het *beginsel* kan men niet als uitgeroeid beschouwen [6]): het leeft nog steeds

---

1) KOCH, *hist. des Tr. de paix*, t. XIV, p. 330.

2) MABLY, *Oeuvres*, t. VI, *Du Dr. Publ. de l'Europe*, p. 110.

3) MABLY, t. a. p., p. 112.

4) WENCK, *Codex Juris Gentium recentissimi*, t. I, p. 350.

5) Vergelijk 1e hoofdst., § 1, p. 7 en 11.

6) Een van de titels, welke de Sultan voert, is 'L GHAZI, d. i.

in het hart der oud-Turksche en der echt-Mohammedaansche partij voort [1]); maar de *naleving* er van is feitelijk onmogelijk geworden, zoowel voor den Turkschen Staat als voor den Muzelmanschen individu. 't Is zeer onwaarschijnlijk dat de Turken — en, in 't algemeen, de Mohammedanen — ooit hun door de godsdienst beloofde en door hen zoo ijverig nagejaagde opperheerschappij bekomen zullen, even als dagelijks meer en meer blijkbaar wordt, dat de Pausen er nooit in zullen slagen die wereld-heerschappij te vestigen, waarnaar zij vroeger voortdurend haakten [2]), en welke in de ontwikkeling van het nationaal gevoel, den geest van onafhankelijkheid en de vrijheid van denken drie onoverwinnelijke vijanden vond, die de ten uitvoerlegging van dat plan moesten onmogelijk maken. De vooruitgang en de beschaving hebben begrippen doen geboren worden geheel in strijd met de beginselen, waarop die twee verouderde stelsels rusten. Zij hebben in elk streven naar een wereldheerschappij — hetzij een Karel V, een Lodewijk XIV of een Napoleon I er zich

---

degeen, die de *ghaswat*, de jaarlijksche oorlogen tegen de Ongeloovigen, onderneemt.

1) Hoe dikwijls hebben de Mohammedanen o. a. in den nog woedenden oorlog in Britsch-Indië niet hun broeders in de wapenen geroepen, en den krijg tegen de Engelschen voorgesteld als een Godsdienst-oorlog! Men zie o. a. een voorbeeld hiervan in *The Homeward*, van 23 April 1852, bl. 491.

2) Men vergelijke hierover, HEEREN, *Influence des Croisades*, op verschillende plaatsen.

aan schuldig maakte de schennis en de krenking gezien van een der grondregten waarop de onderlinge verhouding der Staten gebouwd is — van het regt, namelijk, op een vrij en onafhankelijk bestaan.

De zwakheid der Turken is derhalve de beste waarborg, welke Europa tegen alle godsdienst-oorlogen en een gedurige verstoring des vredes hunnerzijds gegeven kan worden; en, in zooverre hebben zij — door de wet der noodzakelijkheid gedrongen — van het verouderd stelsel van godsdienstkrijg afgezien. Thans is de Porte er meer op uit haar grondgebied tegen de aanvallen van naburen en oproerige bassa's te verdedigen en haar Rijk ongeschonden te behouden, dan wel eenige verovering te ondernemen er een even onbereikbaar als hersenschimmig doel na te jagen.

---

§ 2. *Oorlogsregt.*

De tegenstanders van den Islam hebben moeten toegeven, dat het oorlogsregt van de Mohammedanen in overeenstemming is met de eischen der billijkheid en menschelijkheid [1]. We hebben ook slechts enkele wijzigingen aan te toonen, welke de Mohammedaansche oorlogswetten, die reeds bestonden toen de Christelijke wereld zich nog naar krijgsgewoonten

---

1) DE SACY bij LAURENT, V, bl. 534.

gedroeg, hebben ondergaan. De mildheid harer bepalingen — voor het grootste gedeelte althans — is in het oogloopend, vooral wanneer men den tijd, waarin zij werden vervaardigd, in aanmerking neemt.

Wat vooral opmerking verdient, is het voorschrift der wet om den vijand, dien men bevechten moet, vooraf twee aanzeggingen te doen, welke, ofschoon door dweepzucht en trots ingegeven, toch voor de opregtheid der Muzelmannen pleiten.

Dit aanzeggen werd in de eerste tijden des Islams zorgvuldig in het oog gehouden en ten uitvoer gebragt. Men herinnert zich de uitnoodigingen door Mohammed zelven aan Ongeloovige Vorsten, zijn naburen, gedaan. De voornaamste daaronder zijn die aan de Koningen van Abyssinië, Perzië en Egypte en aan den Byzantijnschen Keizer gerigt [1]). De Kaliefen, zijn opvolgers, hielden zich trouw aan het gebod van den Profeet en gedroegen zich naar zijn voorbeeld [2]). Doch na verloop van een eeuw had zich de Islam over Azië en Afrika en tot in Europa verspreid, en hadden de meeste volken gehoord van de nieuwe leer, welke

1) Zie daarover ABULFEDA'S »*Annales Moslemici*" (door REISKE uit het Arabisch in het Latijn vertaald). Lipsiae 1754, p. 41 en 42; — WEIL, *Mohammed der Profet, sein Leben und seine Lehre*, Stuttgart 1843, p. 196—201; CAUSSIN DE PERCEVAL, *Histoire des Arabes*, t. III, p. 188—193, 204—206, en p. 265.

2) Zie o. a. den brief van KALID, zoon van WALID, gerigt aan de Perzen, bij C. DE PERCEVAL, t. a. p., III, p. 410; ook in den *Mishcat-ul-Masabih*, II, 263.

in Arabië gepredikt werd. Vele hadden zich reeds met de aanhangers er van op het slagveld gemeten, eenige waren al onder de kracht hunner wapenen bezweken. Het alternatief, dat de Mohammedaansche wet den Ongeloovigen aanbiedt, kon dus geacht worden die volkeren bekend te zijn, wier grondgebied grensde aan den nieuw opkomenden Mohammedaanschen Staat. Alstoen werden die aanzeggingen overbodig en bij gevolg ook zeldzaam, daar het doel er van door die algemeene bekendheid al bereikt was [1]). Reeds ten tijde der kruistogten zien we dat zij bijna niet meer werden in acht genomen. Men zou zich nogtans vergissen, zoo men dacht dat zij in onze dagen niet meer worden gedaan. De brief door Abd-ul-kader geschreven aan Cavaignac in 1830, had geen ander doel dan aan het voorschrift des Korans te voldoen [2]).

Al liet men ten opzigte der Ongeloovigen die aanzeggingen na, zoo werd dat voorschrift niet geheel uit het oog verloren; alleen namen zij een anderen vorm aan. Na de verovering van Constantinopel vaardigden de Ottomannische Sultans manifesten aan hun onderdanen uit, nadat over de billijkheid of onbillijkheid van den oorlog, welken men ondernemen wilde, in een raad zamengesteld uit

---

1) Vergelijk boven 1e hoofdst., § 2, p. 13—14.

2) DU CAURROY, *Journ. Asiat.*, 4e série, t. XVII, p. 241, in de noot.

den *moefti* en de voornaamsten uit de *oelema's*, was beraadslaagd. Die manifesten dienden hoofdzakelijk om de Turken van de wettigheid des te ondernemen krijgs — dien men zooveel mogelijk als een godsdienst-oorlog trachtte voor te stellen — te overtuigen; en aldus werd menige onbillijke oorlog in de oogen der Turken geregtvaardigd. De *moefti's*, zegt D'OHSSON, wisten altijd den een of anderen tekst uit den Koran aan te halen om den krijg te wettigen — welke partij de Sultan ook mogt willen kiezen [1]).

Een der zonderlingste redenen tot een oorlog, ooit in een manifest van een Muzelmansch Vorst, ter bedekking zijner eerzucht opgenomen, is wel die door Selim I aangevoerd, om den Egyptischen Sultan den oorlog te verklaren. Het voorwendsel luidde: „dat de Egyptische Vorsten de Mohammedaansche geloofsbelijdenis op hunne munt hadden doen slaan, welke munt in de handen der Ongeloovigen (die Allah's heiligen naam beschimpen!) rondging, en door hen tot in de vuilste en slechtste plaatsen werd medegenomen." Het besluit was: „dat een dergelijke heiligschennis een Orthodoxen Vorst regt gaf van de magt, die hem door den Hemel was gegeven, gebruik te maken, om het volk, dat zich daaraan schuldig maakte, te verdelgen [2])."

1) M. D'OHSSON, V, 71.

2) M. D'OHSSON, ibidem, p. 72.

Niet minder nietig was de reden welke Selim II in 1570 aanvoerde om de Venetianen te beoorlogen: de Islam, namelijk, was er *acht eeuwen* te voren gehoond. Merkwaardig is het antwoord van den *moefti*, die over de wettigheid van dat voorwendsel werd geraadpleegd; wij verwijzen den lezer naar D'OHSSON, 5e deel, bl. 73. De meeste vredebreuken met de andere naburige mogendheden der Porte hadden geen beteren grond [1]).

In de kruistogten tegen de Muzelmannen bekommerden zich de Europeanen geenszins om de oorlogsverklaring, en het was hun genoeg dat Palestina op Christenen veroverd was, en de veroveraars de leer van Mohammed beleden. Meer overeenkomstig het volkenregt handelde Timoer toen hij Bajezid ging bevechten. Hij zond gezanten om hem uit te noodigen het beleg van Constantinopel op te heffen; Timoer verzocht hem tevens aan de vijf door hem onttroonde Vorsten, die tegelijk met den Griekschen Keizer hem (Timoer) om hulp hadden gesmeekt, regt te verleenen en hun rijken terug terug te geven. Daar Bajezid die voorstellen met verachting en gramschap van de hand wees, verklaarde Timoer hem den oorlog en viel hem aan [2]).

Maar allengs werden de Europeanen billijker

---

1) M. D'OHSSON, t. a. p., bl. 74.

2) VOLTAIRE, *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations*, Paris 1825, t. II, p. 461, chap. LXXXVIII.

jegens de Muzelmannen, en gedroegen zich tegenover hen — zooveel mogelijk althans — als waren deze Christenen. Ook de Mohammedaansche Vorsten, wier overmagt na de ongelukkige veldslagen, die den *Vrede van Carlowitz* en dien van *Passarowitz* ten gevolg hadden, voor goed gefnuikt was, weken meer en meer van hun strenge wet af en voegden zich naar de gewoonten, welke het in Europa geldend Volkenregt medebragt. Zij vaardigden hun manifesten niet meer uitsluitend voor hun onderdanen uit, maar deelden hun grieven tegen de Vorsten aan wie zij zelven, of die hun den *oorlog* verklaarden, aan de Europesche Cabinetten mede, en onderwierpen aldus hun gedragingen aan de openbare meening, welker zedelijke kracht ontegenzeggelijk op de Politiek invloed uitoefent, en de handelingen van Vorsten en Volken thans vrij beoordeelt. De gewisselde stukken over den jongsten krijg van Turkije tegen Rusland liggen nog versch in het geheugen.

Wat betreft de middelen, welker aanwending volgens de Mohammedaansche wet geoorloofd is, ten einde den vijand te overwinnen, daarvan kan geen enkel genoemd worden als strijdig met het mildste oorlogsregt. Een groote mate van menschelijkheid straalt in het geheele Mohammedaansche krijgsregt door. Jammer maar, dat men in de praktijk van die bepalingen is afgeweken. Indien iets de

wreedheid der Mohammedanen kan verminderen, zal het de opmerking zijn, dat wreedheid de eeuwen, waarin zij ontstonden en zich ontwikkelden, kenschetste; dat de volkeren waarbij zich een godsdienst, welke liefde predikte, geopenbaard had, op het slagveld — evenals zij — alle gevoel van menschelijkheid aflegden. Men behoeft slechts eenige bladen van de Geschiedenis op te slaan om zich van de waarheid te overtuigen. Wie herinnert zich niet, dat o. a. bij de inneming van Jerusalem in den eersten kruistogt — dat gulden tijdperk der Christelijke godsdienstkrijgen — geen grijsaards, vrouwen of kinderen zijn gespaard? dat de weêrlooze Joden, die in hun Synagoge een veilige schuilplaats meenden te vinden, daarin levend zijn verbrand? dat zeventig-duizend Muzelmannen in een verdelgingswoede, die drie volle dagen noodig had om te bekoelen, werden geslagt 1).

Het doel der Middeneeuwsche krijgen in Europa was de dood des vijands. Van weinig belang achtte men de wijze waarop dat doel werd bereikt; van daar dan ook het menigvuldig aanwenden van vergif en vergiftigde wapenen. Men denke slechts aan Richard Leeuwenhart, aan Ambrosius, Bisschop van Warwick, beiden slagtoffers dier lage gewoonte. Niet zelden ook gebeurde het, dat de bronnen van

---

1) GIBBON, *History of the decline and fall of the Roman Empire*, Dublin 1789, vol. VI, p. 57.

een land of van een stad, waardoor de vijand moest trekken — zoodra men dit wist — vergiftigd werden; en nog in 1412 werden bij het beleg van Bourges de fonteinen der voorsteden vergiftigd, ten einde de belegeraars des te gemakkelijker te verdelgen [1]). Dergelijke misbruiken zijn ons in de krijgsgeschiedenis der Ottomannen niet bekend; de bepalingen der Mohammedaansche wet hebben we boven vermeld [2]).

Niet minder stuitend en afschuwelijk zijn de talrijke gevallen van verminking, die in de geschiedenis der Middeneeuwen worden aangetroffen. In den krijg tegen de Ongeloovigen sneden de Mohammedanen hun krijgsgevangenen neus en ooren af. De zucht naar geld maakte den Ottomannischen soldaat wreed; men verhaalt, dat de legerhoofden gewoon waren voor ieder neus, oor of hoofd een geldelijke belooning te geven en dat de soldaten niet zelden die hunner gesneuvelde krijgsmakkers afsneden [3]). In Europa deed men nagenoeg hetzelfde: men kapte handen en voeten af en stak de oogen zijner vijanden uit. Men dreef de wreedheid nog verder: in 1136 werd aan Magnus, Koning van Noorwegen, door Eric van Denemarken, en

---

1) WARD, *Inquiry into the foundation and history of the law of nations in Europe.... to the age of* GROTIUS. London 1793, vol. I, p. 252—254.

2) Vergelijk hoofdst. I, § 2, p. 14.

3) M. D'OHSSON, V, 74 en 75.

later aan Roger II door Keizer Hendrik VI de verfoeijelijkste en schandelijkste aller verminkingen aangedaan. Theobald, Hertog van Spoleto, in zijn eeuw als een held vereerd, had, naar men zegt, op dezelfde wijze met al zijn krijgsgevangenen *willen* handelen [1]), terwijl de Seldjoek-Sultan Koebad II, in 1230 een zoodanigen gruwel *indedaad* ten uitvoer bragt [2]).

Het lot der *krijgsgevangenen* is in de oudheid steeds beklagenswaardig geweest. Zij werden gedood of in slavernij gebragt — altijd wreed behandeld. De geringste verzachting in hun lot werd als grootmoedigheid beschouwd in den persoon, die zulks had bevolen [3]). Ook in de eerste tijden van het Christendom ging men met dezelfde behandeling der krijgsgevangenen voort; 't was eerst in 1179, dat de Westersche Kerk bij het Concilie van Lateraan, en omstreeks 1260, dat de Oostersche Kerk verbood een *Christen*-krijgsgevangene slaaf te maken [4]). Met de Heidenen en Mohammedanen schijnt men nog eenigen tijd op dezelfde wijze als vroeger te zijn te werk gegaan.

In het laatste gedeelte der Middeneeuwen verving het stelsel van losprijs dat van slavernij en

1) WARD, *Inquiry etc.*, I, 248—251.
2) D'OHSSON, V, 75.
3) Vg. GROTIUS, *de Jure Belli et Pacis*, l. III, c. 11, § 7.
4) PÜTTER, *Beiträge*, p. 86 en 69.

ter dood brenging. Het stelsel van krijgsgevangenen tot slaven te maken was ten tijde van Grotius nog niet geheel afgeschaft, en dat van vrijkoopen duurde nog voort. Een regelmatig stelsel van algemeene ruiling van krijgsgevangenen was nog niet ingevoerd, en men kan niet bepaald opgeven wanneer dit geschiedde. In 1665, zegt men, werd een openbaar agent naar Engeland gezonden om over een ruil van krijgsgevangenen uit den oorlog tusschen Engeland en Holland te onderhandelen. Hetzelfde schijnt te hebben plaats gehad tusschen de Fransche en Keizerlijke legers in Italië gedurende den Spaanschen successie-oorlog [1]).

De Mohammedanen, zooals men heeft kunnen opmerken, hebben de tijdens hun opkomst algemeen geldende bepalingen omtrent de krijgsgevangenen aangenomen; zij maakten deze tot slaven of doodden hen, zoo er geen bepaalde reden bestond om hen hetzij tegen losprijs of om niet vrij te laten. We merken hier slechts op, dat het lot der door hen slaaf gemaakte krijgsgevangenen — en, in het algemeen, van alle slaven, die in de magt van Mohammedanen waren — veel zachter was dan dat van de slaven in Christelijke landen. Bij de Mohammedanen behooren oorspronkelijk de slaven tot het huisgezin, waar zij geacht werden een deel van

---

1) WHEATON, *hist. du progrès du Droit des Gens depuis la paix de Westphalie*, t. I, p. 213—215.

uit te maken; het is verboden de vrouw afgescheiden van haar kinderen te verkoopen, en uit meer dan één omstandigheid blijkt, dat alle twist over de persoonlijkheid of zakelijkheid der slaven ijdel en ongerijmd zou geweest zijn. Anders was het bij de Christenen, die in hun opkomst onderdanen van den Romeinschen Staat waren, en niet zoo spoedig, als wel wenschelijk ware geweest, zich van den invloed der aldaar in zwang zijnde begrippen en wetten over de slavernij konnen losmaken. Zij bleven aan die beginselen getrouw en namen de hardheid der Romeinsche wet tegenover hen grootendeels over; vandaar ook dat het lot der slaven bij de Mohammedanen milder is geweest dan bij de Christenen.

Na verloop van tijd evenwel werd het krijgsregt der Mohammedanen, dat aanvankelijk zeer ruw *in praktijk* werd gebragt, milder, en kwam er eenige verzachting in het lot der krijgsgevangenen. Daartoe bragt vooral veel bij het regt van *pendjik* of *ispendj* in 1362 ingevoerd. Van toen af werden de krijgsgevangenen in twee klassen verdeeld. Alle officieren en soldaten in den strijd gevangen genomen — zij worden in de tractaten „prisonniers publics" genoemd — kwamen den Sultan toe. Hij handelde verschillend met hen: zij werden gedeeltelijk tegen Mohammedaansche krijgsgevangenen uitgewisseld, deels tegen losprijs vrijgelaten, deels in het serail of bij openbare werken gebruikt, of

verkocht, of ten geschenke gegeven. Alle andere krijgsgevangenen, die geen krijgslieden waren — men zou hen „prisonniers de guerre privés" kunnen noemen — hoorden den Ottomannischen soldaten, die hen magtig waren geworden, toe.

Werd het krijgsregt tegenover de Ongeloovigen in dit opzigt milder, zoo begonnen de Mohammedanen daarentegen de milde bepalingen, wat hun godsdienst-broeders aanging, uit het oog te verliezen. In 1422, toen Moerad II den valschen Moestapha overwonnen had (Sonniten hadden tegen Sonniten gevochten), verkochten de Janitsaren hun broeders, en wel twee hunner voor één schaap. In de oorlogen, die de Krimsche Tartaren tegen de Ottomannen voerden, waren zij gewoon hun krijgsgevangenen te verkoopen, en niet zelden gebeurde het, dat zij, om hun minachting voor de Janitsaren te toonen, de in hun handen gevallenen ieder voor een glas *boza* verkochten, een drankje zamengesteld uit gierst en honig [1]).

De *vrede van Carlowitz* (1699), van waar het verval der Ottomannische magt dagteekent, bevatte o. a. de bepalingen, dat de Porte de uitwisseling en het vrijkoopen der krijgsgevangenen zou toelaten, en zich verbinden om, tegen een geringen losprijs, de gevangenen, die zich in handen der particulieren bevonden, in vrijheid te stellen [2]).

1) M. D'OHSSON, t. V, p. 93.

2) Art. 12 van het tractaat tusschen de Porte en Oostenrijk

De latere vrede van *Passarowitz* (1718) en andere tractaten met Rusland en Oostenrijk bekrachtigden en breidden dit regt nog uit, zoodat sedert het *tractaat van Kutschuk-Kainardjié* de teruggave van alle in den oorlog krijgsgevangen genomen personen een beginsel van het tegenwoordige volkenregt van Turkije geworden is.

Al de punten van het Mohammedaansch oorlogsregt, die we tot dusverre in het breede hebben behandeld, komen met de Europesche krijgsgewoonten overeen: oorlogsverklaring — het sparen van personen, die *per se* onschadelijk zijn of aan den strijd geen deel genomen hebben [1]) — de middelen van overwinning — het verbod van vergiftigde wapenen en van het vergiftigen van bronnen en rivieren — de behandeling en het lot der krijgsgevangenen — het verbod van verminking — het toelaten van rantsoen en het stelsel van algeheele ruiling der krijgsgevangenen. In vele opzig-

---

(Dr. GHILLANY, *Diplomatisches Handbuch*, IIe Theil, 1. Lieferung, Nördlingen 1855, s. 206—207) bepaalt, dat alle *prisonniers publics* zonder losprijs zullen teruggegeven worden; dat zij, die aan particulieren zijn verkocht, zich zullen kunnen vrijkoopen; dat, indien zij met hun meester het over den losprijs niet eens kunnen worden, de regter der plaats beslissen zal en hun de vrijheid zal geven, tegen verpligting hunnerzijds om hun meester terug te geven hetgeen zij hem zullen gekost hebben.

1) Daarover hebben we in het 1^{e} hoofdstuk, § 2, p. 16, gehandeld.

ten, zooals men heeft kunnen opmerken, zijn de Turken van hun streng Mohammedaansch regt afgeweken en hebben zij aan de stem der menschelijkheid gehoor gegeven.

Maar nu treffen wij een groot punt van verschil aan tusschen de Europesche en Muzelmansche denkbeelden en gewoonten: we bedoelen de voorstelling van den krijg als een middel van eigendomsverkrijging — ofschoon alleen ten opzigte der Ongeloovigen.

Dat onderscheid is uit de verschillende begrippen van den oorlog te verklaren.

De oorlog, naar de opvatting der Christenen, is dàn alleen een regelmatige toestand van gewelddadigheden en vernietiging, wanneer een wettig doel beoogd wordt en blijft zulks, zoolang dat doel niet is bereikt. De oorlog, met andere woorden, is, om HEFFTER's [1]) uitdrukking te bezigen, „un „acte extrême de légitime défense." — „Tantôt, „comme cette dernière" — zoo gaat hij voort — „d'un caractère purement défensif, elle cherchera „à repousser une agression injuste, et à cet effet „elle préviendra des menaces suspendues audessus „d'elle. Tantôt, réellement offensif, elle exigera le „redressement des offenses ou des injures éprouvées „par une juste et pleine satisfaction." — 't Is de

---

1) HEFFTER, *Le Droit International Public de l'Europe*, (*trad. de l'Allem. par* J. BERGSON), Paris 1857, § 113.

betrekking der *zaken* en niet die der *personen*, welke, onder de Christenen, den oorlog kenschetst; deze is een verhouding van Staat tot Staat en geenszins van individu tot individu; de onderdanen der oorlogvoerende magten zijn slechts *bij toeval* vijanden, en zij zijn het niet als menschen, noch als burgers, maar als soldaten [1]). Ook verschillen de begrippen der Europeanen met die der Muzelmannen, wat betreft de gevolgen des oorlogs. Het volkenregt laat niet toe, dat het regt van oorlog en het daaruit voortvlocijende regt van verovering zich uitstrekken tot den persoon en de goederen der particulieren [2]).

Geheel anders beschouwen de volgelingen van Mohammed den oorlog. De Mohammedanen aan wie Allah de heerschappij over den ganschen aardbodem beloofd, en die Hij geroepen heeft om zich van al de

---

1) PORTALIS, *Discours d'inauguration du Conseil des Prises*, du 14 Floréal, an VIII.

2) TALLEYRAND schreef den 20 November 1806 het volgende aan Napoleon (*Moniteur Universel*, 5 Décembre 1806, aangehaald bij HEFFTER, *Le Dr. Intern. public de l'Europe*, l. II, § 119): »D'après la maxime que la guerre n'est point une relation d'homme à homme, mais une relation d'État à État,.... le droit des gens ne permet pas que le droit de guerre et le droit de conquête qui en dérive s'étendent aux citoyens paisibles et sans armes, aux habitations et aux propriétés privées, aux marchandises de commerce, aux magasins qui les renferment, aux chariots qui les transportent, aux bâtiments non armés qui les voiturent sur les rivières ou sur les mers, en un mot à la personne et aux biens des particuliers."

landen der Ongeloovigen meester te maken, beschouwen den oorlog als een godsdienst-pligt, waarvan de uitvoering — benevens onschatbare voordeelen hier namaals — reeds hier op aarde in de uitbreiding van het Mohammedaansche grondgebied en het verkrijgen van alles wat den Ongeloovigen toebehoort, belooning vindt. Het belang des Islams en het verschil van godsdienst, zijn reeds voldoende redenen tot oorlog [1]). De oorlog wordt niet gevoerd tegen een Staat, maar tegen de Ongeloovigen; de betrekking, die door den oorlog ontstaat, is niet van Staat tot Staat, maar van individu tot individu; de persoon niet alleen, maar ook al de goederen der Ongeloovigen zijn het onderwerp van den oorlog. Dientengevolge geeft de Mohammedaansche wet, die (evenals al de wetten der Muzelmannen) bovenal, zooals reeds gezegd is, godsdienstig is, dan ook den godsdienstkrijg op als een der wijzen om door toeëigening den eigendom van personen en zaken te bekomen [2]).

Lang is dat beginsel nageleefd. Men herinnert zich hoe de Muzelmannen, ten tijde van hun magt, geheele provinciën van haar bewoners beroofd hebben, hoe geheele landen onder de overwinnaars

---

1) Verschillende plaatsen van den Koran bewijzen het.

2) Zie bij DU CAURROY, die in zijn meermalen aangehaald *Législation Sunnite, rite Hanéfi*," den godsdienst-oorlog behandelt in de afdeeling *Code Civil*. — Vergelijk wat we hierover in het 1ste hoofdstuk, § 1 en 2 hebben bijgebragt.

zijn verdeeld, of ten voordeele van den Mohammedaanschen Staat *waqf* zijn gemaakt. De zeventiende eeuw is nog getuige geweest van meer dan één voorbeeld van dergelijke onteigeningen en rooftogten door de Turken in Europa gepleegd. Thans is, sedert ongeveer een paar eeuwen, het naleven van dat beginsel der Mohammedaansche godsdienstwetten door hun zwakheid onmogelijk geworden; en, daar het niet te verwachten is, dat het Ottomannische Rijk ooit zoo krachtig zal worden, om alle menschelijke regten en regtvaardigheid onverhinderd met voeten te kunnen treden, zoo mag men aannemen, dat het besproken beginsel van hun volkenregt thans geheel en al verlamd is en met de doode letter eener wet volkomen gelijk staat.

Het geheele krijgsregt der Turken, zoo als het thans is, stemt derhalve met de Europesche gewoonten en regten overeen. De jongste krijg met Rusland is er het sprekende bewijs van.

---

§ 3. *Tractaten en Vrederegt.*

Zoolang de Mohammedanen moedige en welgeoefende krijgsbenden uitmaakten, werd steeds door hen oorlog gevoerd en sloten zij met de Ongeloovigen niet dan korte wapenstilstanden. Dit was het geval met de Byzantijnsche Keizers, die nooit dan wapenstilstanden van de Kaliefen en andere

Aziatische Vorsten konden verkrijgen [1]). De minachting en godsdiensthaat, welke zij inzonderheid den Christenen (door hen *afgodendienaars* genoemd) toedroegen, lieten niet toe in vriendschap en vrede met deze te leven. Reeds waren de Turken een volle eeuw op Europeschen grond gevestigd, en toch stonden zij nog — ofschoon hun gebied door wapengeweld tot den regter-oever van den Donau was uitgebreid — met geen andere Europesche mogendheid in betrekking dan met die, welke door de nabuurschap onder het bereik hunner wapenen waren geplaatst [2]).

In dat opzigt was weinig verschil met het Westen, want dáár had het streven der Pausen naar de wereldheerschappij verschillende wanbegrippen doen geboren worden. Evenals bij Mohammedanen het geval was, zoo werden, naar de meening der Christenen, alle Ongeloovigen, Heidenen, Mohammedanen en ketters als vijanden beschouwd en buiten de wet gesteld [3]). Zoo meende men o. a., dat men zich de Ongeloovigen *regtens* kon toeëige-

---

1) M D'OHSSON, V, 66.

2) M. D'OHSSON, VII, 468.

3) Olim, quum Juris Gentium auctoritas inter ipsos Christianos satis laxa et fragilis esset, et infideles societate generis humani, certe communione juris excluderentur, et ad principia Juris gentium frustra provocaturi fuissent, jus dominii in Indis perpetuo fere fuisse spretum, quis miretur? (G. F. ESSERS, *Spec. Jur. Gent.* de modis acquirendi dominii Originariis, Utrecht 1851, p. 22, zie ook de noot).

nen en tot slaven maken — vooral de Afrikaansche Negers, die men voor afstammelingen van Cham hield [1]). Geen wonder dus dat het Christelijk Europa in de Turken gemeenschappelijke vijanden zag, zoowel om de haat, die zij voor den Christen-naam koesterden, als om de wreedheden, die zij in de veroverde landen pleegden en de algemeene vrees, die hun magt verwekte [2]).

Toen gold ook in het Westen de bekende regel: „cum infidelibus et haereticis nulla fides;" toen was het gevoel van eerlijkheid en godsdienst nog zoo weinig in de harten geprent, dat men dacht dat alléén de eed verbindend was, en dat de Paus de magt bezat om van alle verbindtenissen en eeden te ontslaan. Menigmaal hebben zij dan ook, wan-

---

1) C. CANTU, *Hist. Universelle (trad. de l'Italien)*, Bruxelles, 1848, t. VII, p. 64. — De schrijver zegt: »Dans *les idées du temps* l'Idolâtre et le Musulman, esclaves du démon, pouvaient à bon droit être tenus en servitude." — Verder zegt hij, sprekende van den Negerhandel: »L'un des motifs les plus puissants qui portaient à visiter les côtes d'Afrique, c'était l'espoir d'en tirer des esclaves nègres qui avaient beaucoup de valeur sur nos marchés. Les philosophes les disaient d'une race inférieure à la nôtre; les théologiens lisaient dans la Bible que la descendance de Cham avait été destinée à servir éternellement; les hommes d'Etat déclaraient que ces esclaves n'étaient que des gens réservés aux supplices, dont les chefs préféraient tirer partie en les vendant. . . ." — Waren zóó de gedachten van het algemeen, de R. Katholicke schrijvers verkondigden een geheel andere leer. Zie eenige fraaije plaatsen uit hun werken door HUIG DE GROOT, in zijn *Mare liberum*, 4e hoofdstuk, bijgebragt.

2) M. D'OHSSON, VII, 459.

neer het bestaan van den een of anderen eed het bereiken van hun doel in den weg stond, van dat vermeend regt gebruik gemaakt, en de niet genoegzaam onafhankelijke Vorsten genoodzaakt éénmaal gesloten verdragen te verbreken. VATTEL haalt er eenige historische voorbeelden van aan. Zoo deed Cesarini, legaat van Paus Eugenius IV, het tractaat, 't welk Udislaus, Koning van Polen en Hongarije, met Amurath gesloten had, verbreken; het was de wil des Pausen, dat de oorlog tegen de Turken zou worden voortgezet. Die vredebreuk evenwel bekwam Udislaus zeer slecht; zijn leger werd voor Varna verslagen en hij-zelf vond daar den dood [1]).

Het stelsel der Mohammedanen betrekkelijk de vredebreuk wanneer het belang des Islams in het spel is, moge af te keuren zijn, de praktijk steekt bij hun valsche theorie zeer gunstig af. Vele schrijvers roemen de wijze waarop Turkije de gesloten *Tractaten* heeft nagekomen [2]); en met regt. Minder loffelijk heeft de Porte gehandeld, wanneer slechts een *wapenstilstand* met naburige Vorsten was aangegaan; doch hetzelfde verwijt verdienen ook de Europesche Staten, die met haar in oorlog geraakten; de gesloten wapenstilstanden werden nu eens van den eenen, dan weêr van den anderen kant ge-

---

1) VATTEL, *Le Droit des Gens*, l. II, ch. XV, §§ 213 en 230. VOLTAIRE handelt in het breede over dit geval in zijn *Essai sur les moeurs des nations*, ch. LXXXIX.

2) O. a. HEFFTER, § VII, in de noot.

schonden, en zeer dikwijls is die schennis zóó duister, dat de Geschiedschrijvers alleen het feit opgeven, zonder de partij, die zich er aan schuldig maakte, te kunnen aanduiden. Maar naauwelijks had de Porte tractaten met de Europesche Staten gesloten — een feit dat reeds van haar zwakheid getuigde en haar aanstaand verval verkondigde [1] — of zij begon het gegeven woord te huldigen en getrouw te blijven, en kwam de verbindtenissen zóó stipt na, dat zij, met de afschuwelijkste wet, als een voorbeeld van trouw en eerlijkheid genoemd is en ook genoemd mogt worden. Trouwens die verdienste is niet zeer groot: hem dien alle magt ontbreekt om een snood plan ten uitvoer te brengen, en die zich zelven om zijn deugd prijst of daarom geprezen wordt, mag wel geen groote lof worden toegezwaaid!

Op den ganschen tijd der Middeneeuwen hebben de zoo even aangehaalde valsche begrippen invloed uitgeoefend. Lang dacht men — evenals bij de Mohammedanen ten opzigte der Christenen plaats vond — dat het niet geoorloofd was tractaten of vriendschapsbanden met de Mohammedanen aan te gaan of aan te knoopen. Zelfs ten tijde van Huig de Groot was dat denkbeeld nog niet uitgeroeid: de beroemde schrijver vraagt zich in zijn onsterfelijk werk *de Jure Belli et Pacis* af, of het sluiten van

1) Vergelijk 1e hoofdstuk, § 3, p. 25.

tractaten met de Heidenen en Muzelmannen wel geoorloofd is uit een godsdienstig oogpunt, hoewel zulks volgens het natuurregt aan geen den minsten twijfel onderhevig is [1]). Hij komt tot een bevestigend antwoord, doch denkt dat zulks weêr minder geoorloofd is, wanneer het een verbond moet teweeg brengen om een Christen-Vorst te bcoorlogen. — LORD COKE [2]), die vier soorten van tractaten onderscheidde, meende dat men wel een *foedus pacis*, wel een *foedus congratulationis* en een *foedus commutationis mercium* met hen mogt aangaan, doch geen *foedus mutui auxilii*. — Reeds ten tijde van VATTEL schijnt geen de minste twijfel daaromtrent meer te hebben bestaan [3]).

Niettegenstaande die in zijn tijd nog heerschende begrippen en tot groote ergernis van de geheele Christelijke wereld, had Frans I van Frankrijk — wiens politiek, tot stuiting van Karel V's pogingen

---

1) GROTIUS, *de J. B. et P.*, l. II, c. XV, § 8, sqq.

2) Aangehaald bij R. PHILLIMORE, *Commentaries upon International Law*, I, 81, in de noot.

3) »La foi des traités" zegt deze schrijver (l. II, ch. XV, § 230) »n'a aucun rapport à la différence de Religion et ne peut en dépendre en aucune manière. La monstrueuse maxime que l'on ne doit pas garder sa foi aux hérétiques a pu lever la tête autres fois entre la fureur de parti et la superstition; elle est généralement détestée aujourd'hui." — In § 162 zegt hij: »La loi naturelle seule régit les traités des Nations; la différence de Religion n'y fait absolument rien."

om een wereldheerschappij te vestigen en de eenheid van geloof te herstellen, gedurig nieuwe vijanden tegen hem zocht in het harnas te jagen, zich tot de Turken gewend, die sedert eenigen tijd neiging hadden getoond om met Europa en vooral met Frankrijk in aanraking te komen [1]; en het was hem gelukt in 1535 [2] een offensief verbond met Soleiman II te sluiten. Ten gevolge daarvan deed de Sultan in 1535 zijn troepen een landing in Apulië doen en die provincie verwoesten. Volgens afspraak had Frans I in het Milanesche moeten vallen om alzoo de bewegingen der Ottomannen te ondersteunen. Doch zulks vond geen plaats. De Turken verwijderden zich dientengevolge uit Apulië en Soleiman was zeer verbolgen over de zonderlinge handelwijze van zijn bondgenoot, welke hij trouwloos noemde [3]. Die landing in Apulië werd spoedig door een inval in Hongarije gevolgd; doch het sluiten van een wapenstilstand tusschen Frans I, den Keizer en hun bondgenooten (waar onder Soleiman niet begrepen werd) maakte een einde aan alle vijandelijkheden en verbrak ook het verbond tusschen den Sultan

---

1) DE FLASSAN, *Histoire de la Diplomatie Française*, 2e Edition, t. I, p. 366.

2) HEEREN, *Manuel Historique du système politique de l'Europe (trad. de l'allemand)*; DE FLASSAN geeft 1537 als jaartal op.

3) DU MONT, *Hist. des traités de Paix* II, 207; — DE FLASSAN, t. a. p., p. 371.

en Frans I. In 1548 evenwel, toen de oorlog tegen den Keizer weêr een aanvang nam, gelukte het Frans I het verbond met de Turken te hernieuwen; de verovering van een gedeelte van Hongarije door Soleiman en het bombardement van Nice door Fransche en Turksche eskaders [1]) getuigden van de goede verstandhouding der bondgenooten en stuitte de plannen van Karel V, hun gemeenschappelijken vijand.

De gevolgen van dat offensief verbond zijn voor Frankrijk gewigtig geweest. Het redde Frankrijk en Europa van de veroveringsplannen van Karel V, en het werkte niet weinig mede om de Staten in evenwigt te brengen; het kan zelfs, zegt DE CHARRIÈRE [2]) als een middel van beschaving beschouwd worden, voor zooverre namelijk des Keizers mededinger de eerste is geweest die tegenover de ongeloovigen de diplomatieke verdraagzaamheid heeft in acht genomen. — Wat Turkije betreft, dat verbond heeft de Muzelmannen met de Europesche politiek eenigzins in aanraking gebragt, en het is door dat verbond dat de Porte beschouwd kan worden — om de eigenaardige uitdrukking PHILLIMORE te bezigen — „to have been introduced

1) HEEREN, t. a. p., bl. 34 en 35.

2) CHARRIÈRE, *Negociations dans le Levant*, aangehaald bij *le Bn de* ST. GENOIS *et* YSSEL DE SCHEPPER, *Missions diplomatiques de* CORNEILLE DUPLICIUS DE SCHEPPER, *dit* SCEPPERUS, Gand 1848, p. 13.

„into the political system of the West, and to have „become a consenting party to a branch of *positive* „International Law [1])."

De voornaamste tractaten bevattende een offensief of defensief verbond met de andere Europesche Staten gesloten, zijn van latere dagteekening. Inmiddels was de Porte genoodzaakt geworden — ten gevolge van ongelukkige veldslagen — van het verbod der wet om, nimmer „eeuwigen vrede" met de Ongeloovigen te sluiten, af te wijken, en had zij tot menig tractaat, waarin haar die clausule werd opgedrongen, moeten toetreden. Het *tractaat van Constantinopel* (van 16 November 1720) met Rusland [2]), bevatte reeds een dergelijke bepaling; in dat van *Belgrado* (1739) tusschen Anna van Rusland en de Porte gesloten, vindt men die bepaling terug [3]). Die clausule ziet men vervolgens herhaald in de meeste tractaten, welke sedert tusschen den Sultan en de Europesche Staten gesloten zijn; zoodat men kan zeggen dat sinds het midden der 18e eeuw de Porte die clausule heeft

---

1) R. PHILLIMORE, *Commentaries* I, 450.

2) art. I. »Il y aura paix stable et perpétuelle, amitié vraie et sincère entre les deux Etats et leurs sujets."

3) Art. I: »que la paix soit maintenue perpétuelle, constante et inviolable sur terre et sur mer; que la sincère harmonie soit conservée et que l'amitié demeure inaltérable.... entre les deux suprêmes parties contractantes.... leurs Héritiers et successeurs, et de même entre leurs Empires, Domaines, Terres, Sujets et Habitants des deux nations." WENCK, *Cod. J. G. Rec.* I, 370—371.

aangenomen, en, door den vrede als den normalen toestand van Volken en Staten te erkennen, van haar verkeerd stelsel is afgeweken, een stap verder op den weg der verbeteringen heeft gedaan en in een opzigt meer de ware leer van het volkenregt is nabij gekomen.

Onder de voornaamste offensieve en defensieve Alliantiën, welke door de Porte met Christen-Staten gesloten zijn, behooren: het defensief verbond in 1739 met *Zweden* aangegaan [1]) tegen de wassende magt der Russen; — het offensief verbond met *Pruissen* [2]) tegen Rusland en Oostenrijk gerigt „wegens het nadeel, dat deze twee vijanden van den Sultan, door het overtrekken van den Donau, aan het evenzeer gewenschte als noodzakelijke evenwigt van magt toegebragt hadden;" — het offensief verbond met *Rusland* (1798) ter verdediging van het Ottomannische Rijk, welks grondgebied door den inval der Fransche troepen in Egypte was geschonden [3]); tot welk verbond *Engeland* den 2^en^ Januarij, en de Koning der *Beide-Siciliën* den 21^en^ Januarij 1799 toetraden [4]); — het offensief verbond met *Rusland*, ten gevolge van het tractaat van *Unkiar Skelessi* (8 Julij 1833), tegen den op-

---

1) WENCK, *C. J. G. R.*, p. 504—518.
2) MARTENS, *Recueil de traités*, IV, p. 560.
3) MARTENS, *Recueil*, VII, p. 314.
4) MARTENS. *Recueil*, VII, 330 en 337.

gestanen bassa van Egypte, Mehemet-Ali [1]); — en eindelijk het offensief verbond met *Engeland* en *Frankrijk*, den 13en Maart 1854 te Constantinopel gesloten, tegen Rusland [2]).

Die Alliantiën brengen ons van zelven op een voornaam gedeelte van de leer van het volkenregt: dàt, namelijk, 't welk de *Interventie* tot onderwerp heeft. Dit punt is des te gewigtiger, daar de Europesche Staten, die met de Porte het meest in aanraking waren, steeds voor het een of het ander belang bij haar tusschenbeiden hebben moeten komen.

Elke Staat is, in beginsel, onafhankelijk en kan, zoowel wat zijn regeringsvorm als wat zijn buitenlandsche Politiek aangaat, regtens naar welgevallen handelen. Maar, evenals alle regt zijn grenzen heeft, zoo heeft het volkenregt ook de zijne, welke door de regten der andere Staten worden bepaald. De onafhankelijkheid en de regten van een Staat nu in evenwigt te houden met de onafhankelijkheid en de regten der overige leden van het groote volkenverbond, ziedaar het stelsel waarop de Interventie berust en welk haar doel is. — Het lijdt geen twijfel of dat regt kan, naarmate van den trap van beschaving en van het karakter, de zeden, wetten en godsdienst, van de andere volken in omvang en aard verschillen; niemand zal dan ook

---

1) MARTENS, Nouveau Recueil, XI, 655.

2) Annuaire des deux mondes, 1853—54, p. 907.

zwarigheid maken om aan het regt van Interventie bij de *Anamezen* b. v. meer uitgestrektheid dan aan dat, 't welk bij de Turken plaats heeft, toe te kennen, en het bij de Turken uitgebreider aan te nemen dan bij de andere Europesche of bij Christelijke Staten: immers het regt van Interventie heeft de handhaving en de gelijkheid van aller regten en verpligtingen ten doel; waar nu het regt van den een verkort is en niet gelijk gesteld kan worden met dat van den ander, daar moeten — tot herstelling van dat regt — van de zijde des anderen de verpligtingen grooter worden. — Van daar, naar ons dunkt, heeft de Interventie bij de Turken in meer gevallen mogen plaats hebben, dan zulks bij een ander Europeschen Staat het geval heeft kunnen wezen.

Het spreekt van zelf, dat, zoolang de Turken het schrikbeeld der Christenen zijn geweest, de Europesche Staten — behalve Frankrijk, welks vriendschapsbetrekkingen met den Sultan zulks toelieten — zich met de zaken der Turken niet hebben bemoeid. Tegen hen — op aanstoken der Pausen — godsdienstkrijg te voeren en hen buiten Europa te verdrijven was toen de Politiek der Cabinetten. Maar met den *vrede van Carlowitz* kwam aan dien Staat van zaken een einde, en veranderde de verhouding der Europesche magten met de Turken geheel en al. Het verval van het Ottomannische Rijk na de ongelukkige veldslagen, welke van

1683 tot 1698 geleverd werden, was zóó snel, de verschillende belangen waren zóó tegenstrijdig, dat er een geheele ommekeer in de Politiek plaats vond, en men sinds het laatst der vorige eeuw, en vooral in de onze, er veel meer naar streeft de Turken in Europa te houden, dan hen naar Azië te verdrijven [1]). Aldus is de verlegenheid der Europesche mogendheden betrekkelijk de verdeeling of de organisatie van Europeesch-Turkije, de redding van het Ottomannische Rijk geworden.

De *vrede van Carlowitz* had nog meer gevolgen. De Porte heeft — na eerst bestendig geweigerd te hebben — de Interventie van Engeland en onze Republiek, door welker bemiddeling, die vrede, zooals bekend is, tot stand kwam, aangenomen en erkend, dat de Interventie van Europesche mogendheden voor een algemeen belang met het publiek regt overeen kwam; zij stond den gezanten van den Keizer, dien van den Koning van Polen [2]) — en, in het algemeen, allen gezanten — toe, klagten in te brengen en voorstellen te doen betrekkelijk godsdienstpunten en het bezoeken van Jerusalem, zij hield op — om de uitdrukking van CANTU te gebruiken — „elle cessa d'être fanatique et de

---

1) KOCH, *Histoire des Tr. de Paix... refondue par* SCHÖLL, t. XIV, p. 250.

2) Tractaat van Carlowitz — Polen en Turkije, art. 7; Oostenrijk en Turkije, art. 13.

„placer la Religion en tête de toutes ses négotia-„tions 1)."

Gaat men de geschiedenis na, zoo vindt men dat een vijfvoudige Interventie ten opzigte van Turkije heeft plaats gevonden; 1°. ter bescherming van den handel, den persoon en de goederen der landgenooten; 2°. op godsdienstigen grond, met betrekking tot de vrijheid van godsdienst-uitoefening voor de onderdanen der Europesche Staten en de bescherming der bedevaartgangers en heilige plaatsen; 3°. op godsdienstigen grond, met betrekking tot de Christen-onderdanen des Sultans; 4°. op politieken grond, ten behoeve dierzelfde onderdanen, en 5°. op grond van het evenwigt en de rust van Europa.

Voor alle bestonden gewigtige gronden.

I. De Interventie *ten behoeve der Europesche handelaars* in Turkije — en, in het algemeen, in de Muzelmansche Staten — dagteekent reeds van vroeg. Hierover zullen we in § 5 van dit hoofdstuk verder handelen, daar dit onderwerp onder het vreemdelings-regt te huis behoort. We merken te dezer plaatse slechts aan, dat die bescherming thans nog noodig is: want, zoowel in Turkije als in de meeste Oostersche Rijken, zijn de vreemdelingen niet in de natie opgenomen; zij blijven er,

1) CANTU, *Hist. Universelle*, t. IX, p. 165. (Ed. de Bruxelles).

in de oogen der bevolking, altijd vreemdelingen, even als de kinderen in haar midden uit dezen geboren [1]). Daarbij liet de dweepzucht en de trots den Turken eigen niet toe Ongeloovige vreemdelingen op gelijken voet met hen te stellen [2]). Op allerlei wijzen werd hun handel belemmerd, en groot waren de afpersingen, welke zij van de Muzelmansche overheden te lijden hadden. Daarom zijn ook de Italiaansche *Bayles* en de Fransche gezanten ten hunnen behoeve bij de Porte steeds tusschenbeiden gekomen. De Sultans, die waarschijnlijk aan de belangen der schatkist dachten, zagen de juistheid der aanmerkingen in, en begonnen door verschillende bepalingen in de Capitulatiën voor de veiligheid der vreemde kooplieden zorgvuldig te waken [3]).

II. Voor de Interventie *ten behoeve van de bedevaartgangers*, het bezoeken der *heilige plaatsen* alsmede voor de *vrije uitoefening der Christelijke godsdienst* ten behoeve der Europeanen, ontbraken ook geen gronden. De Mohammedaansche wet gunt den Christenen en Joden wèl het bezit en gebruik van die Kerken en Synagogen, welke tijdens de invoering van den Islam in een land reeds waren opgerigt, en het herstellen van die, welke in verval zijn geraakt; doch het bouwen van nieuwe

---

1) WHEATON, *Hist. du Progr. du Dr. des Gens*, I, p. 325. —

2) Vg. 1e hoofdst., § 5.

3) Hierover zal in § 5 van dit hoofdstuk breedvoeriger gehandeld worden.

duldt zij niet [1]). Van dit voorschrift heeft men moeten afwijken en den gezanten moeten toestaan in hun hôtel een kapel voor hun godsdienstoefening te bouwen [2]). Bovendien is bij verschillende gelegenheden verlof gegeven tot het bouwen van nieuwe kerken, zoowel te Constantinopel als te Gallipoli en elders; en aldus heeft de bemoeijing der gezanten het den Europeanen mogelijk gemaakt hun godsdienst in Turkije vrij uit te oefenen. Door den *hatti-humayoen* van 1856 is ook aan de *rajat* het regt gegund om nieuwe kerken op te rigten, „wanneer evenwel geen beletselen van administratieven aard in den weg staan [3])." — De Mohammedaansche wet verbiedt insgelijks de openbare uitoefening van de godsdienst, zooals het klokken luiden, de processiën op straat, en dergelijke. In genoemden *hatti-humayoen* is ook van dat verbod eenigzins afgeweken, in zooverre namelijk dergelijke openbare uitoefeningen van de godsdienst op die plaatsen geoorloofd zijn, waar geen andere godsdienst beleden wordt.

Wat de veiligheid der bedevaartgangers betreft,

---

1) Zie o. a. ROSENMULLER in zijn meermalen aangeh. *Anal. Arab.*, § 52.

2) Zie b. v., die bepaling voor den Russischen Minister gemaakt in het 14e art. van den *Vrede van Kutschuk Kainardjié*. — De *Annuaire des deux Mondes*, a°. 1852—53, bl. 621, geeft de wijze op hoe de Chistenen die wet wisten te ontduiken.

3) Annuaire des deux mondes, 1855—1856, p. 689.

men herinnert zich dat de gruwelen aan hen gepleegd, en de belemmeringen, welke zij in de uitoefening van die daad van vroomheid, van de *Seldjoek-Turken*, die zich niet lang vóór den eersten kruistogt van Jerusalem hadden meester gemaakt, ondervonden hadden, de aanleiding zijn geweest tot de godsdienst-oorlogen, welke de Christenen twee volle eeuwen tegen de volgelingen van Mohammed hebben gevoerd. Toen de poging der Christenen om hun pelgrimsoord den Mohammedanen te ontnemen mislukt was, en niet lang daarna het Byzantijnsche Keizerrijk in handen der Ottomannen gevallen was, hadden die verdrukkingen, ofschoon verminderd, niet geheel opgehouden; het getal bedevaartgangers was ook geringer geworden. Door bemiddeling echter der Fransche gezanten, die wegens de vriendschapsbanden, welke tusschen de Koningen van Frankrijk en de Sultans sedert Frans I waren ontstaan, eenigen invloed verkregen hadden, werd het lot niet alleen van de Fransche bedevaartgangers, maar ook van alle Christenen, zeer verzacht, terwijl in de Capitulatiën verschillende voorregten met betrekking tot het bezoeken der heilige plaatsen en de Latijnsche kerken en kloosterlingen, werden aangetroffen.

De Capitulatiën, die ze bevatten, zijn die van 1604, 1673 en 1740, wat de Franschen betreft. De inhoud dier bepalingen is tweeledig: eenige artikelen hebben op de heilige plaatsen en bedevaart-

gangers betrekking; andere op de algemeene bescherming der Christelijke godsdienst.

De *Franken* — dat zijn alle Europesche Christenen — van welken stand of landaard ook, die Jerusalem bezoeken, alsmede de kloosterlingen, die zich binnen of buiten deze stad of in de *Kamama* (kerk van het heilige graf) bevinden, zullen met rust gelaten worden — niet uitgezonderd de onderdanen van mogendheden, waarmeê Turkije in vijandschap is, wanneer zij zich onder bescherming van de Fransche vlag geplaatst hebben [1]). De plaatsen, welke de bedevaartgangers plegen te bezoeken, en die door Frankische kloosterlingen bewoond en bezeten worden, zullen in hun handen blijven, zonder dat zij daarvoor belastingen zullen behoeven te betalen [2]). De kerken, welke zij te Jerusalem hebben, zullen op aanvrage van den gezant, na het verleenen van een firman door den Sultan, mogen worden hersteld; ééns in het jaar slechts zullen de Mohammedaansche overheden de door de Christenen vereerde plaatsen in oogenschouw nemen [3]).

De Frankische bisschoppen en kloosterlingen zullen hun godsdienstoefeningen in hun kerken mogen verrigten, en met vrede gelaten worden, zoo-

---

1) Capitulatie 1740 door de Porte aan Frankrijk verleend, artt. 1, 32, 34, en 67. WENCK, *C. J. G. R.*, I^e^ deel.

2) Capitulatie 1740, art. 33.

3) Capitulatie 1740, art. 82.

lang zij de grenzen van hun ambt niet overschrijden [1]). De twee kerken, welke de Jesuiten en de Capucijnen te Galata hebben, blijven in hun bezit, alsmede die, welke de Franken te Smyrna, Seyde, Alexandrië en in de andere plaatsen van den Levant hebben. Geen geld zal hun uit dien hoofde worden afgeperst, en men zal hen niet verontrusten — ook niet wanneer zij het Evangelium in het hospitaal te Galata lezen [2]).

Deze bepalingen — mitsgaders de overige in de Capitulatie van 1740 vervat, zijn in het *tractaat van Parijs van* 6 *Messidor jaar X* (25 Junij 1802) hernieuwd, bevestigd en thans nog van kracht [3]).

Niet voor het laatst der 17e eeuw is *Rusland* in geregelde betrekking met Turkije gekomen. Doch naauwelijks had het eenige voordeelige oorlogen gevoerd, of er werden bepalingen in de tractaten met den Sultan betreffende het bezoeken van de heilige plaatsen door belijders van de Grieksch-Orthodoxe Kerk gemaakt; zoo bevat reeds het tractaat, den 16en November 1720 te *Constantinopel* gesloten iets hieromtrent [4]). Bij den *vrede van*

---

1) Capitulatie 1740, art. 35.

2) Ibidem, art. 36.

3) KOCH, *Hist. des Tr. de Paix ref.* par SCHÖLL, t. XIV, p. 509 en t. V, p. 409.

4) Zie KOCH, t. a. p., deel XIV, p. 298.

Belgrado (1739) [1]) en dien van *Kutschuk-Kainardjié* (1779) [2]) nam men die bepalingen over; door den *vrede van Andrinopel* (1829) [3]) werd het genot der vrijheid van godsdienst voor Moldavië en Wallachije door den Sultan bevestigd. Die artikelen handelen alleen over de vrijheid om ongehinderd en zonder betaling van *charaadj*, *peskaadj* of andere dergelijke belastingen de heilige plaatsen te mogen bezoeken [4]). Voorts werd in art. 14 van den *vrede van Kainardjié* toegestaan, dat, behalve de kapel van den Russischen gezant, nog een openbare Kerk van den Griekschen ritus te Galata zou mogen worden opgerigt.

Wat de *Protestantsche* Staten betreft, daar zij minder belang bij de zaak hadden, komen weinige bepalingen daaromtrent in hun tractaten met den Sultan voor. Zoo wordt o. a. in het handelstrac-

---

1) WENCK, *C. J. G. R.*, I, § 82; art. 11 van dien vrede.

2) Art. 8; MARTENS, *Recueil de Traités*, II, 300.

3) Art. 5; »elles conserveront tous les privilèges et immunités qui leur ont été accordés .... en conséquence elles jouiront du libre exercice de leur culte" .... (Dr. GHILANY, Dipl. Handb., IIe Th., 1e Lief. S. 287).

4) Art. 11 van den *Vrede van C. P.* (1720) luidt aldus: »Il sera permis aux Russes de faire des pélérinages à Jérusalem et en d'autres Lieux Saints, sans qu'ils soient assujettis, ni à Jérusalem ni ailleurs, à aucun tribut *karatsch* ou *peskasch*, ni à des exactions pécuniaires pour leurs passeports. Les Ecclésiastiques Russes qui s'arrêteront sur le territoire de la Porte ne seront point molestés."

taat, dat in 1739 tusschen de Porte en Zweden werd aangegaan, alleen bedongen „dat de vrijheid tot het uitoefenen van de godsdienst, welke aan de bevriende Staten was toegekend, ook aan de Zweden zou worden toegestaan [1]). In 1845 echter heeft Engeland zich met de belangen van het Protestantisme ernstiger bemoeid, en ook bewerkt dat een *firman* werd uitgevaardigd, waarin aan *Groot-Brittanje's* en *Pruissen's* onderdanen geoorloofd wordt een afzonderlijk gebouw voor hun godsdienstoefeningen in Jerusalem op te rigten [2]). Kort daarop in Maart 1853, verkreeg Stratfort Canning van den Sultan den afstand van een stuk grond, ten

---

1) Art. 16: »...et pro exercitio religionis caeteris amicis concessa libertas in eorum quoque favorem concedatur" (i. e. Suecorum); WENCK I, 489. Echter komt in art. 54 der Capitulatie van Nederland met de Porte, A° 1612, reeds een bepaling daarover voor. We deelen het in zijn geheel mede. »De Ingesetenen van de Hooggedachte Heeren Staten-Generael ende alle die onder haer staen, die na Jerusalem sullen reysen om de landen te besien soowel in 't heengaen, als in 't wederkeeren sullen vrijelijk na haer believen mogen gaen; sonder dat haer yemand eenige mocite mach aandoen; de Munnicken sijnde in de Camania, noch oock yemants anders en sal durven eenich beletsel ofte bekommernis geven, noch oock seggen *ghy sijt Luteranen, wy willen u de plaetse niet laten sien*, maer sullen gehouden wesen de plaetsen die men gewoon is te sien, haer te toonen, sonder eenich tegenstant te doen, ofte eenich excusen voor te brengen." (*Historie en Verhael van Saken van Staet en Oorlogh*, door LIEUWE VAN AITZEMA, 's Gravenhage 1657 I, 2e boeck, bl. 334).

2) HERSTLET, *Coll. of Treaties and Conventions*, IX, 739 v.

einde te dienen voor een *betere* begraafplaats, zoo voor R. Katholieken als voor Protestanten [1]). —

III. Van geheel anderen aard is de Interventie der Europesche Mogendheden — onder den naam van „Bescherming der Christelijke godsdienst" — met betrekking tot de onderdanen der Porte zelve. Even billijk en geoorloofd als de Interventie der Mogendheden ten behoeve *harer* onderdanen bij een andere is, zoo onregtmatig en strijdig met de onafhankelijkheid der Staten is, in den regel, die ten opzigte der onderdanen derandere mogendheid zelve.

Doch de Interventie van Frankrijk en Rusland had niet juist daarop betrekking, maar wel op het bezit der heilige plaatsen. De afgunst der Latijnsche en Grieksche Christenen had daartoe aanleiding gegeven.

De Latijnen beweren het bezit der heilige plaatsen verkregen te hebben bij de Capitulatie van 1535, door Soleiman II aan Frans I verleend; deze bevat echter niets bepaalds daaromtrent. Zekerder bewijs levert de *hatti-sjerif*, welke Achmet op aandrang van den Franschen gezant in 1690 uitvaardigde, en die de teruggave van de door de Grieken in bezit genomen heiligdommen gebood [2]). In de Capitulatie van 1740 wordt wel over het bezit

---

1) Voor meer bijzonderheden, zie STRATFORT CANNING'S *Report*, bij HERSTLET, *Coll. of Tr. and Conv.*, IX, 744.

2) KOCH, *Hist. des Tr. d. Paix, refondue par* SCHÖLL, t. XIV, p. 212; *Annuaire des deux Mondes*, 1851—1852, p. 712.

en genot van plaatsen gesproken en worden er de Frankische kloosterlingen in het bezit bevestigd [1]; doch die Capitulatie zegt niet welke die plaatsen zijn, zoodat daarover groote duisterheid heerscht.

Van den anderen kant houden de Grieken vol, „dat het door historische overleveringen en menigvuldige documenten erkend en bewezen is, dat de Gricksch-Orthodoxe Kerk, benevens het Patriarchaat van Jerusalem en de daar aan ondergeschikte leeken, ten allen tijde, van het tijdperk der Kaliefen af, en gedurende de achtereenvolgende regeringen der Ottomannische Keizers bijzonder beschermd en in hun regten en vrijdommen bevestigd zijn geworden [2]." Doch de inhoud dier documenten is ons niet bekend. Dit is echter zeker, dat zij meer dan eens in vroegere eeuwen en sedert 1808 bijna onafgebroken in het feitelijk bezit van de meeste heiligdommen zijn geweest. Hoe dikwijls die, na bloedige gevechten, — zelfs nabij het graf van Christus, om de nietigste redenen [3] gevoerd, — uit de handen der eersten in die der laatsten ge-

---

1) art. 33, o. a., medegedeeld, bladz. 89.

2) Zie *Projet de Sened*, door Prins MENSCHIKOW, den 5en Mei 1852 aan den Minister van buitenlandsche zaken der Porte, tegelijk met zijn *Nota* overhandigd, art. 3; te vinden in de bijlagen van E. DE GIRARDIN'S, *Solutions de la Question d'Orient.*

3) Zoo, b. v., om te beslissen wie in de gemeenschappelijke heiligdommen het eerst dienst zou doen, hoe langen tijd ieder daar dagelijks zou mogen bidden! Zie *Annuaire des deux Mondes* 1851—1852, p. 714.

vallen zijn, zullen we niet nagaan. Alleen zij nog aangemerkt, dat de tegenstrijdige *firman's*, welke de Sultan van 1850 tot 1852, nu eens in het belang der Latijnen, dan weêr in dat van de Grieken, had verleend, aanleiding hebben gegeven tot den jongsten krijg tusschen Rusland aan de eene, en Turkije, door Groot-Brittanje, Frankrijk en Sardinië ondersteund, aan de andere zijde. Dergelijke *firman's* werden, soms door den invloed van Frankrijk, soms door het overwigt van Rusland op de besluiten des Divans, uitgevaardigd.

Men heeft aan de bekommering van de Franschen en van de Russen voor het lot der Christen-onderdanen des Sultans, en aan hun Interventie ten hunnen behoeve bij de Porte, den naam van *Protectoraat* gegeven. Deze benaming is volgens DE SAINT PRIEST (destijds gezant van Frankrijk bij het Ottomannischen Rijk) minder juist. Die bescherming van de R. Katholieke godsdienst in den Levant, zegt hij [1]), „est illusoire..... Jamais les Sul„tans n'ont eu seulement l'idée que les monarques „Français se crussent autorisés à s'immiscer de la „Religion des sujets de la Porte." Voorwaar, nergens in de Capitulatiën — die oorspronkelijk louter gunsten waren, welke de Sultan aan dezen of genen Europeschen Vorst verleende [2]) — is Frankrijk het

1) In zijn *Mémoires*.

2) DE FLASSAN, zegt in zijn *Hist. de la Dipl. Franç.*, t. I, bl. 225: »C'est à tout que l'on a donné à ces capitulations le

regt toegekend „de s'immiscer de la Religion des sujets de la Porte;" Frankrijk heeft alleen naar het *Protectoraat* over Frankische, d. i. Europesche R. Katholieken gestreefd, en is er alleen op uit geweest de Latijnen meer heiligdommen en voorregten op de heilige plaatsen en te Jerusalem te doen bekomen dan de Grieken. Het Fransche Protectoraat heeft derhalve niet *onmiddellijk* op de R. Katholieke *rajat* gewerkt. Maar dat die voorregten, alleen ten behoeve der R. Katholieke Europeanen gegeven, ook ten voordeele van die onderdanen der Porte, welke het Katholicisme zijn toegedaan, gestrekt hebben, is natuurlijk; en moeijelijk zou men kunnen ontkennen, dat de Interventie van Frankrijk om godsdienstige redenen, niet louter ter wille van zijn onderdanen heeft plaats gehad. Daarenboven, heeft de Fransche gezant in de Capitulatie van 1740 (art. 82) verkregen, dat de omgang en het verkeer tusschen de Franken en de cijnsbare bevolking der Porte, om welke redenen ook — dus ook om godsdienstige — vrij en ongehinderd zou wezen. Dit artikel, merkt D'OHSSON [1]) op, „cet article favorise indirectement la fréquentation des Eglises Françaises par les Catholiques Romains du Pays exposés à des persécutions de la part des Patri-

---

nom de traité, lequel suppose deux parties contractantes stipulant sur les intérêts; ici on ne trouve que des concessions, des privilèges et des exemptions de pure libéralité."

1) *Tableau de l'Empire Ottoman*, VII, 477.

arches Grecs et Arméniens, qui s'opposent constamment à cette défection spirituelle de leurs nationaux." Aldus is de Interventie op godsdienstigen grond voor Frankische onderdanen *middellijk* uitgeloopen op een degelijk Protectoraat over de R. Katholieke bevolking van het Ottomannische Rijk, een Protectoraat, dat, ofschoon *regtens* niet erkend, toch *feitelijk* bestond.

Van hetzelfde karakter — maar meer gevaarlijk van aard — is het Protectoraat van *Oostenrijk* over de R. Katholieke instellingen in *Servië*, *Moldavië* en *Wallachije*. De voortdurende invloed van Oostenrijk op die landen, welke dikwijls het slagveld zijn geweest waarop Europeanen en Turken streden, en het groot aantal Oostenrijkers, die er zich gevestigd hebben, verklaren dien staat van zaken 1).

De *Grieksche* onderdanen des Sultans hebben in den beginne althans zoodanige bescherming of officieuse Interventie niet noodig gehad. Reeds bij de inneming van Constantinopel door Mohammed II werden zij onder de bijzondere bescherming en het regtsgebied van hun Patriarch, die te Constantinopel verblijf hield, geplaatst; en nog ten huidigen dage is die toestand niet veranderd. Ook de *hatti-humayoen* van 1856 erkent dien staat van zaken. Die Patriarch kan als een Onder-Koning in het Ottomannische Rijk beschouwd worden, wiens taak is voor de be-

1) *Annuaire des deux Mondes*, 1852—1853, p. 644.

langen van al de Christenen, onderdanen der Porte, te waken. Eertijds stonden meest alle secten onder hem — niet uitgezonderd de R. Katholieken, die, tijdens de veroveringen der Turken in zóó kleinen getale in het instortende Byzantijnsche Keizerrijk aanwezig waren, dat Mohammed II het niet noodig achtte een afzonderlijken Patriarch voor hen aan te stellen, en hen onder de suprematie van den Griekschen Patriarch plaatste. Daaronder zijn zij tot 1830 gebleven, toen, naar aanleiding van een wreede vervolging, welke de R. Katholieken en de schismatieke Armeniërs in 1828 hadden ondervonden, door de Porte, op aanzoek van den Franschen gezant, een R. Katholiek Patriarch te Constantinopel als orgaan en beschermer zijner geloofsgenooten werd aangesteld [1]).

Wat Rusland betreft, deze mogendheid, zooals we gezien hebben, heeft in haar eerste tractaten met de Porte alleen de veiligheid van de Russische bedevaartgangers en leeken in het oog gehad; eerst bij het tractaat van *Kutschuk-Kainardjié* heeft het Hof van Rusland zich ook middellijk met de godsdienst der Christelijke *rajat* bemoeid. Het heeft den Sultan [2]) doen beloven voortdurend de Christelijke godsdienst en de kerken te zullen beschermen; daarbij stond de Porte het Russische Keizer-

1) *Annuaire des deux Mondes*, 1852—53, bl. 639—641.

2) Art. 7.

lijke Hof toe, haar bij alle gelegenheden zoodanige vertoogen met betrekking tot de nieuwe kerk van Constantinopel en die van Galata, alsmede voor hen, die er aan verbonden zijn, te doen, als noodig zou wezen; welke vertoogen door haar zouden worden in overweging genomen." Het opnemen dezer belofte in een *tractaats*-bepaling was voor Rusland des te gewigtiger, omdat vooreerst het getal der Grieksche en Russische bedevaartgangers veel grooter is dan dat der Latijnen [1], en daarenboven de Porte door haar zwakheid steeds wankelbaar is in haar besluiten, en, naarmate zij verwikkelingen met de eene of de andere mogendheid vreest, de voorregten van het een of het ander kerk-genootschap pleegt in te trekken — ofschoon bereid blijvende, om, wanneer de zaken zijn omgekeerd, die ingetrokken voorregten weêr te doen herleven, en van den weg, dien zij zoo even betrad, wederom af te wijken. De gebeurtenissen van 1850 tot 1854 hebben hiervan nog een nieuw bewijs geleverd.

Men heeft uit het bovenstaande kunnen opmerken, dat de Protectoraten van Frankrijk en Rusland *regtens* niet verder gaan dan de bescherming van de belijders der R. Katholieke of der Grieksche godsdienst, welke geen onderdanen der Porte zijn. Tus-

1) Jaarlijks trekken er 12000 Russische en Grieksche tegen 100 R. Katholieke bedevaartgangers naar de heilige plaatsen, waarvan nog sceptici en toeristen de meerderheid uitmaken. (*Annuaire des deux Mondes* 1851—52, p. 714).

schen beiden bestond dit verschil, dat Rusland daarenboven de belofte des Sultans om de Christelijke godsdienst te beschermen, in een vredestractaat had doen plaatsen, terwijl Frankrijk's Protectoraat slechts op de bepaling eener Capitulatie berustte. Staat het den een en den anderen dier Staten vrij vertoogen te doen ten behoeve zijner godsdienst-broeders onder de *rajat*, zoo geschiedt een zoodanige Interventie „*à titre d'ami, officieusement.*" Geen der Europesche Vorsten, hoe bevriend ook met de Porte, heeft van haar het *regt* verkregen zich met de godsdienst van des Sultans onderdanen te bemoeijen. Het gevoel van onafhankelijkheid is in den Turkschen Staat zóó diep als in eenigen Europeschen ingeworteld, en in dat opzigt zijn de Turken even fijngevoelig als andere natiën [1]). — Door art. 9 van het *vredesverdrag van Parijs* van 31 Maart 1856 is aan de contracterende partijen de bevoegdheid niet toegekend om — nu de Sultan door de uitvaardiging van den *hatti-humayoen* van 1856 heeft getoond de belangen van al zijn onderdanen te behartigen — op grond dier nieuwe constitutie van het Ottomannische Rijk, met de verhouding des Sultans tot zijn onderdanen of met de inwendige administratie des Rijks zich te bemoeijen.

In één enkel geval veroorlooft de leer van het

---

1) *Mémoire de* M. DE BONNAC, oud-gezant te C. P. van wege Frankrijk; aangehaald in den *Moniteur Universel*, 3 Junij 1853; Zie E. DE GIRARDIN's *Solutions de la Question d'Orient*, p. 94.

volkenregt aan een Staat, welks godsdienst dezelfde is als die van een gedeelte der onderdanen van een anderen Staat, voor deszelfs geloofsgenooten, des noods gewapenderhand, tusschen beiden te komen, en dat is, wanneer zij door hun Vorst blijkbaar om hun godsdienstige gevoelens vervolgd worden [1]). Dit beginsel van Europeesch volkenregt schijnt geground te zijn op de broederschap, den Geloovigen in het Christendom verkondigd; de geschiedenis leert ons daarenboven, dat Christelijke Vorsten het steeds hun *regt* geacht hebben voor hun vervolgde medegeloovigen, bij andere Vorsten tusschenbeiden te komen [2]). Zulks kon evenwel bij den Sultan geen plaats vinden; wèl zijn de Christenen in Turkije, zooals in alle Muzelmansche landen, waar zij de overwonnen en onderworpen bevolking uitmaken, niet op gelijken voet met de Muzelmannen gesteld, en worden zij in een staat van vernedering gehouden; doch van regeringswege *vervolgd* zijn zij niet — en thans, na den *hatti-humayoen* van 1856, nog minder dan ooit.

IV. Een vierde soort van Interventie heeft in

---

1) No writer of authority upon International Law sanctions such an Intervention, except in the extreme case of a positive *persecution* inflicted avowedly upon the ground of religious belief. (R. PHILLIMORE, I, 474).

2) Zie l'Abbé FLEURY, *Hist. Ecclésiast.* t. XII, *Sixième Discours*, 111, aangeh. bij R. PHILLIMORE, I, 470.

deze eeuw van de zijde der Europeanen bij de Turken plaats gehad; het is die met betrekking tot de politieke vrijheid der Christelijke bevolking en hare gelijkstelling met de Muzelmannen. Deze Interventie, van zoo teederen aard, is eigenlijk meer een officieuse, vriendschappelijke raadgeving geweest, wat aangaat de *hatti-sjerif van Gulhané* en de wetten der *tanzimat*. Doch de *hatti-humayoen* van 18 Februarij 1856, door Abd-ul-medjid verleend, moet uit een ander oogpunt beschouwd worden. Die hervormingswet is bij uitstek een gevolg van Europesche Interventie; zij is, als het ware, de koopprijs geweest van de hulp en den steun, welke Frankrijk en Engeland den Sultan in zijn krijg tegen Rusland verleend hebben. In het protocol van het verbond tusschen *Frankrijk*, *Groot-Brittanje* en *Turkije*, den 13en Maart 1854 gesloten, worden den Sultan de hervormingen aangeduid, welke in het inwendige bestuur van het Ottomannische Rijk gemaakt moeten worden [1]). In het *vredesverdrag van Parijs* van 31 Maart 1856 wordt evenwel gezegd [2]), dat de Sultan uit eigen beweging den *hatti-humayoen* heeft uitgevaardigd en aan de conferentie medegedeeld; tevens wordt uitdrukkelijk bepaald:

---

1) R. PHILLIMORE, *Commentaries*, I, (*Appendix*), p. 526 zegt: »The reforms *to be introduced* into the internal administration of Turkey are not mentionned in the Treaty, but form the subject of a separate protocol."

2) Art. 9.

„que la communication du hatti-humayoen ne sau-
„rait, en aucun cas, donner le droit aux dites Puis-
„sances de s'immiscer, soit collectivement soit sépa-
„rément, dans les rapports de S. M. le Sultan avec
„ses sujets, ni dans l'administration intérieure de
„son empire."

V. Herhaalde malen heeft de Interventie ten behoeve van het Europeesch evenwigt en Europa's rust plaats gehad. 't Is sedert den *vrede van Carlowitz*, zooals we reeds gezegd hebben [1]), dat Turkije voor het evenwigt van Europa noodzakelijk werd, en de Europesche mogendheden, nu eens uit eigen beweging, dan weder op aanvrage van de Porte, tot behoud van het Turksche Rijk tusschen beiden gekomen zijn.

Frankrijk, de oudste bondgenoot van Turkije — benevens de Nederlandsche Republiek, en andere Staten — heeft in de meeste oorlogen, welke de Porte met de naburige Staten te voeren had, vooral bij het sluiten van den vrede, zijne bemiddeling aangeboden; en aldus zijn vele vredesverdragen door toedoen van den Franschen Gezant tot stand gekomen. Doch de eigenlijke Interventie — „l'Intervention armée" — heeft niet vóór het einde der vorige eeuw tot behoud van het Ottomannische Rijk in Europa plaats gegrepen; toen de magt en het prestige van Rus-

1) Vergelijk bl. 84.

land, die in den laatsten tijd zeer waren toegenomen, de vernietiging van het Ottomannische Rijk in Europa deden te gemoet zien.

Katharina II had met Jozef II een verbond gesloten, dat geen ander doel had dan de verovering en verdeeling van Europeesch-Turkije. De tusschenkomst van Pruissen en het congres van Reichenbach noopten Oostenrijk aan den oorlog een einde te maken, en in 1791, onder bemiddeling van de triple Alliantie [1]) met de Porte vrede te sluiten te *Szistowa*. Die Mogendheden werden weder verpligt bij Rusland te interveniëren: Katharina, de bemiddeling van Pruissen en het *statu quo ante bellum* geweigerd hebbende — hetgeen tot het gereed brengen der Engelsche vloot aanleiding had gegeven — nam de bemiddeling van Denemarken aan, en sloot, na eenige onderhandelingen, in 1792 te Yassy met den Sultan vrede, op voorwaarde echter, dat de Groot-Turk al het grondgebied tusschen den *Dniester* en den *Bug* aan Rusland zou afstaan [2]).

Zes jaar later snelde Rusland, en weldra ook Engeland en de Beide Siciliën, Turkije ter hulp, welks grondgebied door den togt naar Egypte van Generaal Buonaparte in vollen vredestijd openlijk geschonden was.

---

1) Namelijk Engeland, de Nederl. Republiek en Pruissen.

2) WHEATON, *Hist. du progrès du Droit des Gens*, I, p. 354, sv. (3e période, § 10).

In 1827 kwamen Frankrijk, Groot-Brittanje en Rusland tusschenbeiden voor de onder voorwendsel van onderdrukking tegen den Sultan opgestane Grieken, die om een Interventie gesmeekt hadden. Men weet hoe, door de vorming van een Grieksch Koningrijk, de integriteit van het Ottomannische Rijk geschonden werd, hoe Europa van het aangenomen stelsel eensklaps afweek en daardoor aanleiding gegeven heeft tot meer pogingen om, ten koste van des Sultans grondgebied, onafhankelijke rijken te vormen. Er waren evenwel verschillende gronden, die zulk een Interventie wettigden. In den préambule van het *Londensche Tractaat* van 6 Julij 1827 voor het herstel des vredes in het Oosten gesloten, wordt o. a. gezegd: „dat de contracterende partijen overtuigd zijn van de noodzakelijkheid, dat een einde gemaakt worde aan de zoo bloedige worsteling, die Griekenland en de eilanden des Archipels aan de rampen der anarchie overlevert, den Europeschen handel stoort, en aan de contracterende partijen, tengevolge van de zeerooverijen, zooveel schade toebrengt [1])."

Vijf jaar na die gebeurtenissen, in 1833, was de opstand van Mehemet-Ali uitgebarsten, welke het Ottomannische Rijk in groot gevaar bragt. De door de Porte gewenschte Interventie van Oosten-

---

1) WHEATON, *Hist. des progrès du Dr. des G.*, II, 244. (4e periode, § 29).

rijk, Frankrijk en Groot-Brittanje had weinig uitgewerkt, daar deze Mogendheden zich bepaald hadden tot eenige vredelievende aanzoeken bij den oproerigen bassa. Anders handelde Rusland, welks politiek de fout, door de drie gemelde Cabinetten begaan zich poogde ten nutte te maken, en te dien einde den Sultan een leger te hulp zond, 't welk er in slaagde Constantinopel te redden. De *vrede van Kutayah*, die tusschen Mahmoed II en Mehemet-Ali gesloten was, had een defensief verbond van de Porte met Rusland ten gevolge gehad, 't welk het onderwerp was van het *tractaat van Unkiar Skelessi* (1833). Toen de ten uitvoerlegging van dit tractaat, na de breuk van den vrede van Kutayah, plaats zoude hebben, kwamen de andere Mogendheden, die in dat tractaat het uitsluitend Protectoraat van Rusland over de Porte zagen, tusschen beiden, en — nadat de betrekking van den Egyptischen Sultan tot de Porte geregeld was — werd in de *conventie van Londen* van 15 Julij 1840 in den préambule uitdrukkelijk gesproken over den wensch der Europesche Mogendheden om de integriteit van Turkije te handhaven [1]). Ondertusschen hadden die twee laatste Interventiën het Ottomannische Rijk alle regt doen verliezen op

---

1) WHEATON, *Hist. du Progr. du Dr. d. G.*, II, 250—261; (4e periode, § 31, 32 et 33). Vg. CANTU, *Hist. Universelle*, t. IX en X, *passim*.

de vruchtbare streken, die thans het Koningrijk Griekenland uitmaken, en slechts zeer beperkte regten op het Egyptische Onderkoningschap doen behouden. Verder nog zij aangemerkt, dat het Londensche Congres de eerste vergadering van Europesche gevolmagtigden was, waartoe Turkije is toegelaten, en waaraan het deel genomen heeft. Zelfs in het *Weener congres* van 1815, waarin al de Europesche belangen behandeld werden, mogt Turkije geen vertegenwoordiger hebben.

In 1854 heeft de jongste Interventie voor de integriteit van het Ottomannische Rijk plaats gehad, en die is — dank zij de wapenvoordeelen door zijn bondgenooten behaald — door het Parijsche vredesverdrag ten volle gehandhaafd. In art. 7 verbonden zich de contracterende partijen [1]) de onafhankelijkheid en de integriteit van het Ottomannische grondgebied te zullen eerbiedigen, en elke handeling, die in staat mogt zijn daarop inbreuk te maken, als een zaak van algemeen belang te beschouwen. Er wordt in dat vredesverdrag geen onderscheid gemaakt tusschen het grondgebied van den Sultan in Europa, in Azië of in Afrika; zoodat de onschendbaarheid van het gehecle Ottomannische Rijk door de zes contracterende Mogendheden schijnt gewaarborgd te zijn.

---

1) Oostenrijk, Frankrijk, Groot-Brittanje, Pruissen, Rusland, Sardinië; *Turkije* nam ook deel aan dat Congres.

In datzelfde art. 7 verklaren de onderteekenende partijen, dat de Porte is toegelaten „à participer aux avantages du Droit Public et du Concert Européens." Haar blijft dus thans alleen nog over ook aan de *verpligtingen*, welke het Europesche volkenregt steeds met de voorregten gepaard doet gaan, deel te nemen; alsdan zal het bewijs geleverd zijn, dat de beginselen van het Europesche volkenregt niet alleen voor Christelijke, maar ook voor Mohammedaansche, voor alle eenigzins beschaafde en vooruitgaande Staten, geschreven zijn en kunnen worden nageleefd.

---

§ 4. *Gezanten-regt.*

We hebben in het eerste hoofdstuk gezien, dat slechts zelden en bij bijzondere omstandigheden gezantschappen — welke buitengewone waren — tusschen Christelijke en Mohammedaansche Vorsten gewisseld zijn. Het eerste gezantschap, waarvan de Geschiedenis melding maakt is dat, 'twelk tusschen Pepijn den Korte en Mansoer heeft plaats gehad. Mansoer schijnt daartoe aanleiding te hebben gegeven: door een vriendschappelijken omgang met den Frankischen Koning zocht hij dit voordeel te trekken, dat Abd-errahman, die de Franken te bevechten had, door Pepijn genoeg bezig gehouden wierd om niet in staat te zijn, hem (Mansoer) in

het Oosten of althans in Afrika aan te vallen [1]). Het door Mansoer met Pepijn aangegaan verbond, zegt WEIL [2]), werd nader bevestigd door Haroen-arrasjid: dezelfde politieke beweegreden gaf er van zijn kant aanleiding toe. Van de andere zijde zocht Karel de Groote, die de verbetering van het lot der in Mohammedaansche landen wonende Christenen altijd voor oogen had, en het onophoudelijk door talrijke aalmoezen poogde te lenigen, mét dàt doel de vriendschap der Muzelmansche Vorsten. Het gezantschap, dat hij aan Haroen-arrasjid zond, werd door dezen, volgens de gewoonten dier tijden, met geschenken overladen; zijn afgezanten bekwamen alles wat hij van den Kalief verlangde — waaronder de belofte, dat de Christenen ongestoord bedevaarten naar het heilige land zouden mogen doen en handel drijven [3]). — Mamoen zond eveneens een gezantschap naar Lodewijk den Vrome, en bij deze gelegenheid moest alweêr het godsdienstig belang voor den eisch der politiek onderdoen [4]). Nergens treft men bij de Geschiedschrijvers aan, dat deze buitengewone gezanten mishandeld of niet met den hun persoon toekomenden eerbied ontvangen zijn.

---

1) WEIL, *Geschichte der Khaliefen*, II, 75—76.

2) Ibidem, bl. 162.

3) FR. WILKEN, *Geschichte der Kreuzzüge*, Leipzig, 1807, I, 25—26; zie ook WEIL, t. a. p., bl. 162.

4) WEIL, t. a. p., bl. 253.

Maar zoodra het belang der Mohammedaansche Vorsten, om in goede verstandhouding met de Franken te leven, ophield te bestaan, en toen niet lang na dit derde gezantschap het geheele Westen Palestina aan zijn veroveraars wilde ontnemen, vervielen die gezantschappen van zelf. Zoolang de kruistogten duurden, of, beter gezegd, tot den val van het Byzantijnsche Keizerrijk, stonden de Mohammedanen in geen andere verhouding tot de Christenen dan in die van vijanden, steeds op het slagveld strijdende, wier kamplust alleen door korte wapenstilstanden van tijd tot tijd bedwongen werd.

Met de inneming van Constantinopel en toen Europa door de steeds met zege bekroonde veroveringstogten der Muzelmannen, ondervonden had, hoe vruchteloos haar pogingen waren om het heilige land den Turken te ontnemen, kwamen wereldlijke belangen in het spel, en vorderde de handel een goede verstandhouding met den Ottomannischen Sultan. Het gelukte Venetië een verdrag met Mohammed II te sluiten, waarin haar, benevens vrijheid van handel, werd toegestaan een *Bayle* [1]) te Constantinopel te doen verblijven, terwijl die beide mogendheden zich verbonden geen schuilplaats aan

---

1) »*Bayle* vient du mot latin *bajulus*, à qui on prêta dans le moyen-âge la signification d'officier de justice." KOCH, *Hist. des Tr. de paix réf. par* SCHÖLL, XIV, 333.

elkander's vijanden te verleenen [1]). Frankrijk volgde weldra het voetspoor van Venetië, en verkreeg ook het regt om een gezant bij de Porte te onderhouden. Op het laatst der 17e eeuw waren alle Europesche Staten min of meer met de Turken in diplomatische aanraking gekomen.

Bij het gezanten-regt moet op zes hoofdpunten gelet worden: I. op het regt van gezantschappen te zenden en te ontvangen; II. op de classificatie der gezanten, hun ontvangst, het ceremoniëel, de eerbewijzen, welke zij den Vorst bij wiens hof zij verblijven of slechts tijdelijk gezonden worden verschuldigd zijn, en die, welke hun toekomen; III. op de onschendbaarheid huns persoons; IV. op het niet onderworpen zijn aan plaatselijke jurisdictie, zoowel in straf- en burgerlijke zaken voor den persoon des gezants en voor zijn huisgezin, secretarissen en verder gevolg, als ten opzigte van zijn persoonlijke goederen, meubelen en verder huisraad; V. op den vrijdom van belastingen voor de roerende goederen en den persoon des gezants en voor de invoerregten der artikelen, die voor zijn gebruik en dat zijns huisgezins dienen moeten; en VI. op het voorregt van vrije uitoefening zijner godsdienst in zijn hôtel.

Zien we thans in hoeverre die in Europa alge-

1) M. D'OHSSON, VII, 446.

meen aangenomen beginselen bij de Turken aanwezig zijn.

I. De Turken ontvangen gezanten van en zenden er aan alle Vorsten en Staten, die met hen in aanraking wenschen te komen [1]). Zij deelen niet in de onmaatschappelijkheid der Chinezen en Japanezen: zij stellen er een eer in om vreemde gezanten bij zich te hebben, want zij zien er een soort van hulde in, welke men hun natie toebrengt [2]). De Sultans inzonderheid schijnen op de aanwezigheid van de afgevaardigden der Europesche mogendheden te Constantinopel zoozeer gesteld geweest te zijn, dat deze die stad niet verlaten mogten, vóór en aleer hun opvolger tegenwoordig was, of zij beloofd hadden hun Vorst te zullen bewegen om hem ten spoedigste te zullen doen komen [3]). — We lezen dat de komst van gezanten aan het Hof des Keizers van China door de Regering en het volk aldaar beschouwd wordt als een bewijs, dat de Staat of Vorst, die het gezantschap heeft gezonden, zich aan de opperheerschappij van den Zoon des Hemels onderwerpt. Dat begrip schijnt geheel Azië door te heerschen, en welligt hebben de Turken het met zich uit Azië medegebragt. CHARDIN zegt in de beschrijving zij-

---

1) MABLY, *Droit Public de l'Europe.* (Oeuvres, t. VI, p. 37).

2) WICQUEFORT, *L'ambassadeur et ses fonctions*, 1re partie, p. 33.

3) WICQUEFORT, t. a. p., p. 34.

ner reize door Perzië, dat de reden waarom de Aziatische Vorsten elkander zelden gezantschappen zenden, is, dat zij zich wederzijds niet die titulaturen geven, waarop zij vermeenen aanspraak te mogen maken. De te verhandelen internationale belangen worden door de *kan's* of gouverneurs van de grensprovinciën waargenomen en geregeld; deze mogen elkander gezanten toezenden [1]).

De aanbeveling van Mohammed om geen vriendschap of gemeenschap met de Ongeloovigen te hebben, is, zooals we reeds de gelegenheid vonden op te merken, niet door den *Imam* in acht genomen; doch bij de Mohammedanen individueel zijn 's Profeten woorden niet zonder weêrklank geweest. Twee redenen hebben de Turken, zooals zij zelven zeggen, genoopt de Europesche gezanten te dulden: opdat de Sultan iemand zou hebben bij wien hij zich voorcerst zou kunnen beklagen, ingeval op den gesloten vrede eenige inbreuk mogt worden gemaakt, en die hem ten andere voor de stipte nakoming der gesloten overeenkomsten borg zoude kunnen blijven [2]). De waarheid van deze laatste reden wordt door de geschiedenis bevestigd. Er bestond zoowel in de Christelijke als in de Mohammedaansche wereld eene gewoonte volgens welke, wanneer twee Vorsten in oorlog waren en een van

1) CHARDIN, *Voyage en Perse*, Amsterdam, 1711, VI, p. 59.
2) WICQUEFORT, t. a. p., p. 814.

hen stierf, de gezanten, die zij elkander tot het verkrijgen van een vrede of wapenstilstand toegezonden hadden, gevangen genomen en slaaf gemaakt werden [1]). Het lot der gijzelaars, die men elkander plagt te geven tot waarborg van de stipte nakoming eener verbindtenis of van het trouw blijven eener onderworpen landstreek, was niet minder wreed: men meende — en die meening was nog gestaafd door de praktijk — dat de Vorst, dien gijzelaars gegeven waren, een onbeperkt regt op hen mogt uitoefenen en hen behandelen, zooals hem goed dacht. Strenge, wreede gevangenhouding, verminkingen, de dood waren de gewone straffen, die hen wachtten [2]).

De ontwaking uit den staat van barbaarschheid en de zich allengs over Europa uitbreidende beschaving, vooral de invloed der Christelijke leer, welke men beter begon te begrijpen en toe te passen, bragten ook in het gezantschapswezen allengs groote verbeteringen aan. Met den vrede van Westphalen (1648) kwam in Europa en weldra ook in Turkije het stelsel van blijvende (permanente) diplomatieke zendingen in zwang; want ofschoon reeds in 1535 bij de Turken verblijfhoudende afgezan-

---

1) Dr. PÜTTER, *Beiträge zur Volkerrechts Geschichte und Wissenschaft*, bl. 79; zie ook WARD, *Inquiry on the law of nations*, I, 285.

2) WARD, (*Inquiry*, I, 288—293) geeft er verschillende voorbeelden van op.

ten worden aangetroffen, moet men zich toch niet voorstellen, dat het stelsel van permanente diplomatieke zendingen in Constantinopel van dien tijd dagteekent; hun verblijf aldaar was niet het gevolg van een stelsel, maar bloot een privilegie, een gunst van den Sultan. Nog in de 18e eeuw werd het houden van een residerenden minister bij de Turken als een voorregt beschouwd. Ten bewijze hiervan strekke o. a. de *Vrede van de Pruth*, in 1711 gesloten, toen Peter I, door een talrijk Turksch leger omsingeld, zonder de tegenwoordigheid van geest van Katharina, welligt met zijn gansche leger in het veld van Falczi gesneuveld zoude zijn, en de vrucht van twintig jaren arbeids en de beschaving van Rusland met zich in het graf zoude hebben medegenomen. Een der voorwaarden van dien vrede was, dat de Czaar geen diplomatiek agent in Constantinopel zou mogen hebben [1]), een voorregt 'twelk hem door den *Vrede van Constantinopel* (1700) was toegekend. Toen later de wapenen van den Czaar de Turksche legermagt weder overwonnen hadden en hij de wet aan den Sultan kon voorschrijven, werd er in een „tractaat van eeuwigen vrede" in 1720 te Constantinopel gesloten, vastgesteld, dat er voortdurend een Russisch minister bij de Porte aanwezig zou zijn [2]). Eerst tegen het

1) Art. 4.
2) Art. 9.

einde der 18e eeuw is dat privilegie een *regt* geworden.

Wat Turkije zelf betreft, het heeft slechts bij enkele gelegenheden gezanten naar Europesche hoven afgezonden, die, zoodra hun tijdelijke missie voleindigd was, naar hun land terugkeerden. In 1793 is men er toe gekomen om verblijfhoudende ministers bij de voornaamste Europesche Cabinetten te onderhouden. Thans vindt men hen aan de voornaamste hoven geplaatst, uitgezonderd bij den Paus, die ook geen zaakgelastigde bij de Porte heeft, terwijl zijn onderdanen door den Oostenrijkschen Internuntius en geestelijken door Frankrijk's gezant beschermd worden.

II. De Turken maken, evenals de Europesche magten, onderscheid tusschen *buitengewone* en *gewone* gezanten, ministers van den eersten en van den tweeden rang, alsook tusschen residerende en niet residerende ministers. Volgens DE MARTENS [1] verdeelen zij de diplomatische agenten in gezanten, ministers en zaakgelastigden; de Porte werd echter niet met het reglement aangaande den rang der diplomaten door de acht onderteekenende Mogendheden op het Weener congres den 19en Maart 1815 vastgesteld, bekend gemaakt.

Voor de buitengewone gezanten heeft de Porte

---

1) CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, I, 91.

steeds voorkomenheid en ontzag getoond. Vroeger plagten deze als des Sultans gasten beschouwd te worden van het oogenblik hunner komst op het Ottomannische grondgebied tot dàt van hun vertrek. Zij werden aan de grenzen ontvangen door een officier, *Mihnander* genaamd, die verpligt was in hun behoeften te voorzien gedurende hun verblijf in het Ottomannische rijk. Deze gewoonte heeft tot op het laatst der vorige eeuw bestaan. Maar toen de Porte diplomatische zendingen bij Europesche hoven instelde, schafte zij dit oud gebruik af, en sedert 1794 viel een dergelijk onthaal alleen aan buitengewone gezanten van naburige Staten ten deel [1]).

De ministers-residenten waren onder de Turken minder geacht; zij werden meer als handelsagenten en gijzelaars beschouwd [2]), zij en de consuls waren verantwoordelijk voor de handelingen hunner landgenooten [3]). Het onderscheid, dat zij tusschen de buitengewone gezanten en de ministers-residenten maken, is alleen merkbaar bij het ceremonieel, dat bij de verleende audientiën wordt in acht genomen, door het getal Janitsaren (thans andere soldaten), die de eerewacht uitmaken, door dat van de paarden uit het serail en van het aantal personen dat den diplomatieken agent verzelt [4]).

---

1) M. D'OHSSON, VII, 487.

2) MABLY, *Dr. Publ. de l'Europe.* — Oeuvres, t. VI, p. 38.

3) SYLVESTRE DE SACY, *Chrestomathie Arabe* II, 40.

4) M. D'OHSSON, VII, 497.

Volgens een in Azië algemeen heerschend gebruik mag niemand voor een Vorst verschijnen zonder hem geschenken aan te bieden. Al de gezanten, die naar Constantinopel gezonden werden, volgden dat gebruik; maar allengs is het afgeschaft, en thans geven alleen de naburige Staten bij gelegenheid eener buitengewone ambassade dergelijke geschenken [1]). — Hetzelfde gebruik gold ook ten opzigte van den Groot-Vizier bij elk bezoek, dat men hem bragt bij gelegenheid der twee *Baïram*-feesten, en van de benoeming van een nieuwen Groot-Vizier of van een nieuwen *Reis-effendi* (het hoofd van het departement van buitenlandsche zaken). Deze gewoonte, die, zooals D'OHSSON zegt, „semblait établi dans le sens d'un acte d'hommage", werd afgeschaft na den *Vrede van Kutschuk-Kainardjié* [2]).

De ministers in Turkije moeten, behalve van den geloofsbrief voor den Sultan, voorzien zijn van twee andere, waarvan de een voor den Groot-Vizier is en de ander voor den *Reis-effendi*. De brief voor den Groot-Vizier wordt aan dien plaatsvervanger des Sultans ter hand gesteld in het plegtig gehoor, 'twelk altijd de plegtige audientie, die de Sultan aan de vreemde ministers verleent, voorafgaat [3]). Wat het ceremoniëel betreft, 'twelk bij de Porte wordt in acht genomen, en de bijzonderheden betrekkelijk

1) M. D'OHSSON, VII, 486.

2) Ibidem, p. 502.

3) CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, I, 49.

de diplomatieke étiquette van het Turksche hof, de beschrijving hiervan ligt buiten het bestek van ons Proefschrift; we verwijzen hierover naar de werken van WICQUEFORT en D'OHSSON [1]).

De Turken zelven hebben vóór 1794 altijd slechts een „*chiaux*" [2]) — minister van den tweeden rang — naar Europa gezonden, en in zoover het beginsel van Europeesch volkenregt niet nageleefd, 't welk bepaalt: dat, in den regel, de Vorsten of Staten elkander ministers van denzelfden rang moeten zenden. Thans hebben zij zich ook in dat opzigt geheel naar de Europesche gewoonten geschikt; slaat men den *Almanach de Gotha* na, zoo ziet men daarin de diplomatieke agenten van Turkije dezelfde titels voeren als die der Europesche Mogendheden. De consuls echter, die zij in Christelijke landen, vooral aan de Middellandsche zee, hebben aangesteld, zijn onder den naam van *Beilerbei* bekend.

Wat de personen betreft, die tot het gevolg der ministers behooren — de gouvernementen benoemen, behalve de secretarissen van ambassade en legatie, en de kanselieren en attachés, die bij zendingen van de eerste klasse worden toegevoegd, ook nog

---

1) WICQUEFORT, 1re partie, p. 510; M. D'OHSSON, VII, 488—503.

2) *Chiaux* in het Fransch; — *ciaux* komt ook voor in de Relazioni degli Ambasciatori Veneti, serie IIIa, volume 1°., 2°., en 3°. In DUDLEY CARLETON's *Lettres, Négociations*, T. III, 13, L. II, 371 worden zij ook vermeld. In 1618 en 1619 kwam een »chiaoux" in Holland, met een gevolg van 17 personen.

bij de gezantschappen te Constantinopel *dragomans* — tolken, die tevens als secretarissen optreden in de zaken, die tusschen Mohammedaansche overheden en den gezant verhandeld worden. Ook vindt men den titel „élèves" in de Oostenrijksche zendingen te Constantinopel [1]).

III. De onschendbaarheid der gezanten is een beginsel van volkenregt, dat door de Mohammedanen even dikwijls over het hoofd is gezien als zulks onder de Europeanen het geval is geweest [2]). Tallooze voorbeelden zijn daarvan voorhanden.

Wanneer de oorlog tegen een vorst verklaard is, dan is de eerste maatregel, welken de Sultan neemt: de gevangenneming van den gezant der te beoorlogen mogendheid. Deze schennis van het volkenregt, zegt D'OHSSON, heeft ten doel van de vredebreuk wèl te doen blijken; de verbittering

---

1) CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, I, 114.

2) Onder talrijke voorbeelden daarvan (men vergelijke slechts *Les causes célèbres du Droit des Gens*, en *Les nouvelles causes célèbres du Dr. des Gens* van CH. DE MARTENS) brengt PÜTTER (*Beiträge*, p. 170) dit zonderlinge geval bij: »aus derselben Zeit is die bekannte Erzählung, wie Barnabo Visconte, der Tyrann von Mailand, den Päbstlichen Legaten (später Pabst Urban V) gezwungen, die Bannbulle zu *essen*. Der Bericht der Chronik von Padua, dass er sogar das Wachs der Excommunications-Bulle nebst Lederband verschlingen müssen, wird (vielleicht) wohl mit Recht bezweifelt; aber dass er auch die Päbstlichen Gesandten gröblich beschimpft, steht genugsam fest."

van het volk en van den soldaat op te wekken; het gouvernement, waartegen men de wapenen opvat, te berooven van berigten over den toestand van het Rijk, welke hem door zijn minister zouden kunnen worden gezonden; zich een gemakkelijken weg te banen om des noods geheime onderhandelingen te kunnen beginnen; eindelijk een gijzelaar te hebben, als borg voor de veiligheid der Ottomannische onderdanen, welke zich in het vijandelijk land bevinden mogten [1]).

Het *kasteel der zeven torens* was de gewone plaats waarin die gezanten werden gevangen gehouden. Achter menigen *Bayle* van Venetië, menigen gezant van andere Europesche Staten, zijn bij dergelijke gelegenheden de poorten dier gevangenis digt gesloten. Doch die miskenning van hun onschendbaarheid heeft niet alleen plaats gevonden in oorlogstijd, maar ook te midden van den vrede; zoo werden zes Fransche gezanten te Constantinopel gehoond en mishandeld [2]). Doch sedert een dertigtal jaren hebben de Turken die barbaarsche gewoonte afgelegd, de gezanten meer eerbiedigende en ook in dat opzigt zich meer naar het Europeesch volkenregt voegende. Zoo kon tijdens den oorlog met Rusland, die den *Vrede van Bucharest* te

---

1) M. D'OHSSON, VII, 387—388.

2) Zie talrijke gevallen aangehaald bij DE FLASSAN in zijn *Histoire de la Diplomatie Française* passim.

weeg bragt, de minister, ridder *Italinsky*, Constantinopel vrij en ongedeerd verlaten; zoo werd in 1821, toen de opstand der Grieken en de oneenigheden tusschen Rusland en de Porte het vertrek van baron *Stroganow* veroorzaakten, dit door den Divan niet belet; zoo verklaarde ook in 1827, tijdens de onderhandelingen, die het vertrek der gezanten van Frankrijk, Groot-Brittanje en Rusland vooraf gingen, de Porte aan de ministers van Oostenrijk en Pruissen *„dat er geen zeven torens meer waren* [1]). Zoo is eindelijk in deze laatste jaren, bij het uitbreken des oorlogs met Rusland aan het vertrek van den Russischen gezant en der legatie geen de minste hinderpaal gesteld.

Aan de onschendbaarheid des gezanten hebben deel zijn vrouw, zijn huisgezin, de legatie- en gezantschaps-secretarissen, in één woord al de personen, die het gevolg van den gezant uitmaken [2]). Over hen voert de gezant in burgerlijke zaken een *vrijwillige* jurisdictie; in strafzaken komt hem-alleen het regt toe om van de misdaden tusschen zijn landgenooten gepleegd kennis te nemen; hij moet dan handelen overeenkomstig de wetten en reglementen door zijn Regering daarop betrekkelijk uitgevaardigd, welke reglementen den gezant van het eene land meer bevoegdheid verleenen dan dien

---

1) CH. DE MARTENS, I. 59.

2) Ibidem, bl. 114 en 115.

van het andere. Om die uitgestrektheid van criminele jurisdictie, zoo over het gevolg als over de landgenooten der gezanten, heeft de Porte ook van de Europesche Staten geëischt, dat de gezanten, die zij aan de Europesche hoven onderhoudt, over hun gevolg een nog minder beperkt regtsgebied zouden uitoefenen [1]).

Die onschendbaarheid voortvloeijende uit het volkenregt is ook aan de consuls in Turkije gegund, maar niet in dezelfde mate; trouwens in de verschillende Capitulatiën door de Sultans aan Europesche Staten verleend, vindt men de bepaling „dat hun gezant en consuls aan alle voorregten, welke het volkenregt medebrengt, deel zullen hebben [2])."

IV. Een gezant mag niet om schulden, noch om een misdrijf voor de regtbanken van den Staat, waar hij zijn Vorst vertegenwoordigt, gebragt worden. Dat beginsel van volkenregt in Europa aangenomen — vooral op grond, dat de gezant, om naar behooren zijn pligten jegens zijn Vorst te kunnen vervullen onafhankelijk zijn moet van de plaatselijke overheid — is alles behalve der Turksche natie ingeboren; menig voorbeeld van de schennis er van is in de geschiedenis voorhanden. De geheel

---

1) Ibidem, bl. 71.

2) MABLY, t. a. p., bl. 38.

verkeerde denkbeelden, die de Mohammedanen zich van het gezanten-regt vormen, de ingewortelde vooroordeelen, welke men bij hen aantreft en de lage trap van geestelijke ontwikkeling, waarop zij staan en dien zij schijnen niet te willen overschrijden, kunnen de zoo dikwijls in de geschiedenis voorkomende schennis van dat beginsel van volkenregt verklaren, en in onze oogen gemakkelijker verschooning doen vinden, dan die andere overtredingen en miskenningen van beginselen van gezanten-regt, welke in de geschiedenis van de Europesche Staten zoo dikwijls voorkomen, en WICQUEFORT, nadat hij eenige voorbeelden er van gegeven had, geleid hebben tot deze opmerking: „ces avanies étaient autrefois particulières aux Turcs, mais depuis quelque temps elles se sont si bien communiquées à la Chrétienté, que les circoncis pourraient venir y apprendre quelque chose de plus que ce qu'ils savent [1])." Doch niemand zal het wagen die te willen wettigen. Thans evenwel, thans vooral, nu er bij de meeste Europesche Staten ook diplomatieke agenten van Turkije aanwezig zijn — mag men de hoop voeden, dat dergelijke miskenningen van de voorregten en vrijdommen der gezanten hoe langer hoe schaarscher zullen voorkomen. Dat waarborgt ons niet alleen de aanwezigheid der Turksche gezanten aan de

---

1) WICQUEFORT. *l'Ambassadeur et ses fonctions*, 1re partie, p. 896.

Europesche Hoven, maar ook — en vooral — de zwakheid van het Ottomannische rijk, die het noopt zich goedschiks naar de wet der noodzakelijkheid te plooijen en voor de gebreken van hun politisch-godsdienstig stelsel, 't welk dien toestand van zwakheid veroorzaakte, te boeten. We hadden gaarne als derden waarborg de hervormingen van Turkije, en de sedert eenigen tijd aangewende pogingen om het in een naar Europesche begrippen ingerigten Staat te herscheppen, opgegeven: doch de ondervinding dezer laatste jaren heeft geleerd hoe weinig men van de hervorming verwachten mag, en hoe weinig goeds daaruit voor de toekomst kan voorspeld worden [1].

V. Is de exterritorialiteit der gezanten door de Turken miskend, toegeeflijker zijn zij geweest wat betreft den vrijdom van plaatselijke jurisdictie voor de roerende en onroerende goederen des ministers, en dien van de directe en indirecte belastingen. In Europa hebben de misbruiken, waartoe zulk een voorregt aanleiding gaf, daaraan vele beperkingen doen stellen [2]; doch in Turkije hebben

---

1) Men vergelijke o. a. »The peace and its effects on the condition of Turkey." (*Quarterley Review*, December 1855 and March 1856, p. 507); ST. MARC GIRARDIN Les Voyageurs en Orient depuis la guerre d'Orient. (*Revue des deux Mondes*, 15 Mars et 15 Avril 1858).

2) CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, I, 77.

de gezanten nog steeds, voor zoover dit bekend is, den vrijdom van de regten en belastingen vallende op al de goederen door hen ingevoerd en strekkende tot het geven van geschenken, tot hun kleeding en het voedsel en den drank, die voor hun gebruik moeten dienen [1]).

VI. Het regt van vrije godsdienstoefening is den gezanten, zooals we boven in § 3 gezien hebben, ten volle toegestaan; tot dat doeleinde mag hij een kapel in zijn hôtel laten bouwen. In zoo verre is dit regt bij de Turken uitgebreider dan bij de Europesche Mogendheden, dat het wordt toegekend aan alle ministers zonder uitzondering, tot de consuls toe [2]). Buitendien hebben de Oostenrijksche gezanten de bescherming van twee R. Katholieke kerken te Constantinopel, Frankrijk die van al de andere, en Rusland van eene kerk van den Griekschen ritus te Galata [3]). Deze bijzondere voorregten zijn zoowel uit de bekende verdraagzaamheid van Mohammed's leer als uit den invloed der Christelijk-Europesche Staten in het Ottomannische rijk te verklaren.

---

1) Capitulatie van 1740 aan Frankrijk, art. 18 en 40; Tractaat tusschen de Porte en Rusland van 1783, art. 49. (MARTENS, *Recueil*, II, 395).

2) Vg. beneden § 5, p. 145.

3) Zie p. 91.

§ 5. *Vreemdelingen-regt.*

Het verbod om met de Ongeloovigen eenige gemeenschap of vriendschapsbetrekkingen te hebben, had tusschen het Oosten, dat den Islam en het Westen, dat het Catholicisme was toegedaan, een onoverkomelijken slagboom kunnen vestigen, zoo een godsdienstig verbod — naar LAURENT's opmerking — het volkenverkeer belemmerende ooit de kracht kan hebben het geheel te beletten [1]).

Men heeft den Koran als het ware geweld moeten aandoen om de Ongeloovigen als kooplieden in het gebied des Islams te ontvangen. Hoe groot die tegenzin van het Oosten, gegrond op Mohammed's aanbeveling, dan ook was, zij kon toch het aanknoopen van banden met de Europesche volkeren niet verhinderen. De politiek [2]) en de bevordering van de belangen der schatkist lieten niet toe de Europeanen te weren uit landen, waarvan de voorspoed door hun handel zoo zeer werd bevorderd. Naauwelijks begon de groote verwarring, welke de volksverhuizingen hadden te weeg gebragt, een einde te nemen, of de Europeanen kwamen weer langs den eenigzins afgebroken weg naar Azië terug. Alstoen bevorderde de godsdienst den handel. De bedevaarten, welke reeds sedert de

---

1) F. LAURENT, *Etudes*, V, 544.

2) ROBERTSON, *An historical disquisition concerning Anciant India*, 122—124.

vroegste tijden van het Christendom naar Palestina waren ondernomen [1]), breidden de handelsbetrekkingen met Palestina en Syrië bijzonder uit, want de bedevaartgangers waren weldra, door het medevoeren van Europesche produkten naar Azië en het overbrengen van Oostersche koopwaren naar Europa, kooplieden geworden [2]). Maar zij waren de eenige niet. Reeds zeer vroeg hadden de handelaars uit de kust-steden van Zuid-Europa handelsbetrekkingen aangeknoopt met het heilige land en Syrië — en ook met Egypte: want, ofschoon de handel met dit land aan de onderdanen en de cijnsbare bevolking van het Byzantijnsche Keizerrijk verboden was [3]), zoowel om politieke redenen als om den voortdurenden staat van vijandschap met de Mohammedanen waarin het Byzantijnsche rijk zich bevond, was dat verbod bij de Franken niet van kracht [4]). De verovering van Jerusalem door kalief Omar bragt in dien staat van zaken geen verandering, en in de 9e eeuw waren de betrekkingen in dat gedeelte der Middellandsche zee zeer levendig [5]).

Tot den tijd van Karel den Groote hebben geen

1) Vergelijk § 4, pag.

2) PARDESSUS, *Collect. de Lois Maritimes*, Introduction, I, p. LXXXVII.

2) ROBERTSON, t. a. p., p. 108.

4) PARDESSUS, t. a. p., I, Introduction, p. LXXXVI.

5) PARDESSUS, t. a. p., p. LXXXVII.

overeenkomsten de handelaars in het bezoeken van Muzelmansche plaatsen beschermd en beveiligd. Tusschen dien grooten Vorst en Haroen-arrasjid schijnt een verdrag ten hunnen behoeve te zijn gesloten. Wat daarbij bepaald werd, is, volgens PARDESSUS, onbekend; maar men kan den inhoud er van, naar enkele historische berigten, wel gissen. Hij, die zich naar een Muzelmansch land begeven wilde, moest daartoe vooraf verlof van zijn Vorst bekomen hebben; den geloofsbrief, dien hij dàn van hem verkreeg, moest hij aan den Vorst of Gouverneur van de plaats waarheen hij zich begaf overhandigen, ten einde daardoor paspoorten of vrijgeleiden te bekomen tot het vervolgen zijner reis. Die vrijgeleiden werden dikwijls alleen tegen zekere betaling gegeven, en de koopman kocht ook de vrijheid om zijne goederen op openbare markten uit te stallen. Daaraan herkent men, zoo gaat PARDESSUS voort, de Capitulatiën, welke tusschen de Porte en de Frankische Vorsten vooral zijn aangegaan en thans nog bestaan; de noodzakelijkheid voor de Franken om de vergunning van hun Vorst te erlangen, ten einde zich in den Levant te mogen vestigen, en de *firman's* of vrijgeleiden (die nog in gebruik zijn) en die willekeurige afpersingen (avanies) waarvan men heden nog talrijke voorbeelden van de zijde der Muzelmansche overheid aantreft [1]).

1) PARDESSUS, t. a. p., Introduction, p. XVII en LIX.

De eerste kruistogt bragt wel eenige verslapping in de handelsbetrekkingen tusschen de Christenen en Mohammedanen te weeg; maar naauwelijks was het eerste vuur van geestdrift in de gemoederen der eerstgenoemden uitgedoofd, of men begreep weêr — en toen voor goed — in Europa, van welk belang een vredelievend verkeer met de Aziatische Volken zijn zou: godsdiensthaat werd spoedig door winstbejag vervangen.

Ofschoon Christenen en Mohammedanen zich wederkeerig als aartsvijanden beschouwden, en de Pausen in hun Bullen en door Concilie-decreten (vooral in de 12e eeuw en in de eerste helft der 18e) alle verkeer met de Mohammedanen op straffe der excummunicatie verboden hadden [1]), werd voortdurend handel met hen gedreven [2]). De eerste soort van handel, welke de Venetianen reeds ten tijde van Karel den Groote [3]) met de Muzelmannen gedreven hadden, en toen ter tijd nog dreven, was

---

1) Zie bij PLOOS VAN AMSTEL, *Verhandeling over het regt van Commercie*, (p. 222—224), den text van eenige dier excommunicatiën en Pauselijke Bullen. Hij zegt (p. 223) dat Paus Alexander III zoo ver ging, dat hij, in het Lateraansche Concilie, benevens de vervloekingen, ook met het verlies der goederen en de slavernij hen bedreigde, die den Saracenen wapenen, ijzer, en banden voor helmetten toevoerden.

2) HEEREN, *Infl. des Croisades*, p. 316; PARDESSUS, II, Introduction, p. XXXV, XLIII.

3) MARINO, *Storia civile e politica del commercio de' Veneziani*, v. IV, p. 260.

(het moet tot hun schande gezegd worden) de slavenhandel. Zij kochten mannen, vrouwen en kinderen, zoowel Christenen als niet-Christenen, waar zij hen maar vinden konden, en verkochten hen aan de Arabieren in Sicilië en Spanje [1]). De handel met de Muzelmannen schijnt zóó voordeelig te zijn geweest, dat de Genuezen in het tractaat, dat zij in 1382 met den Byzantijnschen Keizer sloten, onder anderen bedongen: dat zij niet verpligt zouden zijn het Grieksche Keizerrijk te dienen; *niet eens* om forten te verlossen wanneer deze door de Turken genomen of belegerd mogten worden [2]).

Wat verder aangaat de betrekking der Pausen tot de Muzelmannen, hieromtrent wordt opgemerkt: dat in het jaar der *Hedjra* 727 de toenmalige Paus een gezantschap naar den Sultan van Egypte gezonden heeft, waarbij dezen werd te kennen gegeven, dat de Franken de in hun landen wonende Muzelmannen op dezelfde wijze zouden behandelen als men de Christenen in Egypte en in Syrië behandelde [3]). De Paus bood den Muzelmannen aldus een volkenregt van strenge wederkeerigheid aan.

Als het onmiddellijk politisch gevolg der kruistogten, welker godsdienstig doel geheel gemist was, worden beschouwd: het meer geregeld aan-

---

1) HEEREN, *Infl. des Croisades*, bl. 315--317.

2) PARDESSUS, II, Introd., p. XVII en LIX.

3) SYLVESTRE DE SACY, *Chrestom. Arabe*, 2me Edition, t. II, p. 48.

knoopen van handelsbetrekkingen met de Mohammedaansche Vorsten en de vestiging op de kusten van Syrië en Palestina van consuls, die in de voornaamste steden van de Middellandsche zee reeds aanwezig waren en wier instelling zoo gunstig werkte op den handel.

De Italiaansche Republieken, de steden van de Zuidkust van Frankrijk en de Oostkust van Spanje, knoopten het eerst die meer geregelde betrekkingen met den Levant aan; de Italiaansche steden meer uit een handels-oogpunt — de Franken ook uit politiek, zooals we boven zagen. Reeds schijnt in 1117 een consul van Venetië in Syrië gevestigd te zijn geweest [1]). In 1238 werd tusschen de Venetianen en den Egyptischen Sultan Malek-el-adel een tractaat gesloten, waardoor de handel van Egypte in hun handen werd gesteld [3]). Benevens de vrijheid en veiligheid van hun personen, gebouwen en goederen, was daarin bepaald: dat zij een eigen kerk, pakhuis en gevangenis zouden hebben, en een schatting betalen, gelijk aan die, welke zij ten tijde van Malek-el-asjem betaald hadden [4]).

---

1) S. DE SACY, *Chrestomathie Arabe*, II, 40—41; HEEREN, *Influence des Croisades*, p. 367—368.

2) S. DE SACY, Ibidem, p. 41.

3) HEEREN, t. a. p., p. 367.

4) Het tractaat te vinden bij MARINO, *Storia Civile e politica del commercio de' Veneziani*, IV, 266; aangeh. bij HEEREN.

Doch genoeg hiervan, daar het buiten de grenzen van ons proefschrift ligt alle tractaten of Capitulatiën, die tusschen Christen- en Mohammedaansche Vorsten gesloten zijn tot vóór de inneming van Constantinopel, na te gaan.

Een nieuw tijdvak voor den Levantschen handel begint met de vestiging der Turken in Europa. Reeds het eerste jaar na de verovering van de vroegere woonplaats der Paleologen waren de Venetianen er in geslaagd een tractaat van handel en scheepvaart met Mohammed II te sluiten. Lang zett'en zij dien handel met voordeel voort ten gevolge van de buitengemeene voorregten, die hun waren toegestaan. Doch toen ook de Franken betrekkingen met de Porte hadden aangeknoopt, en krachtens de vriendschap, die tusschen den Koning van Frankrijk en den Sultan was ontstaan, even voordeelige Capitulatiën en de gelijkstelling met de Venetianen van de Porte verkregen hadden, deelden ook zij in de winsten van den Levantschen handel; hun voetspoor volgden weldra Engeland en Nederland, zoodat na een paar eeuwen geheel Europa in handelsbetrekkingen met de Porte was.

Van 1535 dagteekent de eerste Capitulatie, welke aan de Franken verleend werd; zij werd achtereenvolgens gewijzigd en vermeerderd door die van 1569, 1581, 1597, 1604, 1673 en 1740. Op deze laatste, die de hernieuwing is van al de vorige

en als zoodanig de voornaamste bepalingen er van in zich bevat, is de tegenwoordige verhouding van Frankrijk tot de Porte gegrond, voor zooverre door het tractaat van handel en scheepvaart van 15 November 1838 daarvan niet is afgeweken.

Engeland's eerste Capitulatie is van 1539. Vervolgens heeft het in 1602 een tweede verkregen en in 1675 de hernieuwing der twee vroegere met talrijke vermeerderingen. Eindelijk is den 15^en^ Augustus 1838 tot wijziging van eenige regten een tractaat te Constantinopel gesloten, welk tractaat tot model gediend heeft van al de andere in dat jaar en in de volgende door de andere Staten met de Porte aangegaan [1]).

De eerste Capitulatie van de *Republiek der Ver-*

---

1) Op dezelfde leest zijn geschoeid de volgende tractaten:

Frankrijk	met de Porte,	15	November	1838.
Hanze-Steden	» » »	8	Mei	1839.
Sardinië	» » »	2	September	1839.
Zweden en Noorwegen	» » »	31	Januarij	1840.
Spanje	» » »	2	Maart	1840.
Nederland	» » »	14	Maart	1840.
België	» » »	30	April	1840.
Zollverein	» » »	10/20	October	1840.
Denemarken	» » »	1	Mei	1841.
Hanze-Steden	Conv. Suppl.	7	September	1841.
Portugal	met de Porte,	20	Maart	1843.
Rusland	» » »	10/20	April	1846.

Dit laatste tractaat kan als een algemeene herziening van het douanen-tarief der Porte beschouwd worden. Zie bij MURHARD, *Nouveau Recueil de Traités, Conventions etc.*, IX, 153.

eenigde gewesten dagteekent van 1598. Uitgebreider regten zijn aan de Republiek door de Conventie van Constantinopel van 6 Julij 1612 verleend, en later ook nog bij het tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart, in September 1680 [1]). Ook deze tractaten of Capitulatiën zijn thans nog van kracht, voor zooverre daarvan niet is afgeweken door het tractaat van 14 Maart 1840.

Onder de Capitulatiën verleend aan of de handelstractaten gesloten met de overige Staten, zijn de voornaamste: het tractaat van handel en vriendschap met Pruissen, 22 Maart 1761 [2]), dat met Zweden 10 Januarij 1737 [3]); dat met den Koning van Sicilië [4]), 7 April 1740; dat van 1756 met Denemarken [5]); dat van 1782 met Spanje [6]); dat van 1615, 1718 en de *Sened* van 1784 [7]) ter begunstiging van den handel van Oostenrijk. Wat *Rusland* betreft, in verschillende vredestractaten heeft het bepalingen ten behoeve van den Russischen handel ingelascht en in art. 11 van den *vrede van Kainardjié* de gelijkstelling met de meest bevoorregte natiën bedongen. Het eerste volledige trac-

1) KLUIT, *Hist. foederum Belgii foederati*, I, 332, sqq. en Index, n°. 729.

2) CH. DE MARTENS, *Rec. de Tr.* III, 194.

3) WENCK, *Cod. Jur. Gent. Rec.* I, 471.

4) WENCK, *C. J. G. R.* I, 519.

5) WENCK, *C. J. G. R.* II, 130.

6) CH. DE MARTENS, *Recueil* II, 218.

7) CH. DE MARTENS, *Recueil* II, 511.

taat van handel en scheepvaart dagteekent van 10 Junij 1783 [1]) en bevat 81 artikelen; het laatste is dat van $^{18}/_{30}$ April 1846 [2]).

De verschillende artikels dier Capitulatiën en tractaten handelen over vier punten; I. over de vrijheid van godsdienstoefening; II. over de vrijheid van handel; III. over de consulaire jurisdictie en IV. over de bescherming van de vreemdelingen.

I. Over de vrijheid van godsdienst hebben we reeds in § 3 van dit hoofdstuk gehandeld.

II. Vrijheid van handel en gelijkstelling van alle Staten staan thans op den voorgrond in de verschillende tractaten, die met de Porte gesloten zijn. Alle Europeanen — of zooals zij in Turkije genoemd worden — alle Franken kunnen vrij over zee en te land de Staten van den Sultan doorreizen en er handel drijven; de visch- en koraalvangst op de kusten der Barbarijsche Staten is hun geoorloofd. Zij zullen, voorzien van een pas, door hun gezant afgegeven, niet met *charaadj, kassabié, mezzeterié* of andere belastingen worden lastig gevallen, zoo zij slechts de tol- en andere regten voldoen. Ook wordt hun toegestaan zich naar de gewoonten van het land te kleeden — een concessie,

1) CH. DE MARTENS, *Recueil* II, 373.

2) MURHARD, *Nouv. Rec. de Tr. Conv.* etc., IX, 131.

welke minder belagchelijk zal schijnen, wanneer men verneemt, dat het den Christen-rajat in Muzelmansche Staten streng verboden was zich als de Mohammedanen te kleeden, Muzelmansche namen te dragen, hun huizen even hoog of althans hooger dan die der Muzelmannen op te trekken, op paarden te rijden, op muilezels anders te zitten dan met de beide beenen aan één zijde zooals de vrouwen bij ons plegen te rijden en dat door meer dergelijke bepalingen gezorgd was, dat de *rajat* steeds in een staat van ondergeschiktheid en vernedering gehouden werd [1]). Wèl heeft de *hatti-humayoen* van 1856 dien vernederen den Staat in beginsel voor de Christenen doen ophouden; doch de reizigers beweren, dat daarin *inderdaad* nog geen verandering gekomen is [2]).

De Franken zijn vrij van belastingen en kunnen met alle voortbrengselen van de natuur en de nijverheid in het Ottomannische rijk, zoo in het land als ter exportatie, handel drijven, terwijl de Porte belooft alle monopoliën, welke op de produkten van den landbouw of andere voortbrengselen van zijn grondgebied vallen, te zullen afschaffen. Niemand mag een Frank dwingen, deze of gene waar te koopen, noch hem beletten aan wien hem goeddunkt te verkoopen.

---

1) Zie omtrent deze zaak o. a. M. BELIN's vertaling van den meermalen aangehaalden »Fétoua relatif à la condition des zimmy, *Journ. Asiat.*, t. XVIII, en XIX.

2) Zie o. a. ST. MARC GIRARDIN, *Les Voyageurs en Orient*, *Rev. des deux Mondes*, 15 Maart en 15 April 1858.

De vroegere bepalingen omtrent de te betalen in- of uitvoerregten zijn het eerst gewijzigd bij het tractaat door Engeland met de Porte den 15den Augustus 1838 gesloten. De invoerregten zijn 3%; ter vervanging voor de binnenlandsche invoerregten moet de Europesche handelaar, hetzij hij die waar op de plaats der aankomst verkoopt of ze naar het binnenland verzendt om daar verkocht te worden, nog een regt van 2% betalen. Zijn deze regten eens betaald, dan zijn de waren vrij van alle regten, welke ook de verdere bestemming wezen moge. Doch de waren, die in Turkije worden ingevoerd om vandaar naar een vreemd land te worden verzonden en verkocht, betalen slechts de invoerregten van 3%.

Alle produkten van den grond of de nijverheid van Turkije, voor de exportatie bestemd zullen vrij van alle lasten en regten naar een geschikte landingsplaats worden bezorgd, en daar aan een heffing van 9% der waarde voor de binnenlandsche regten, van 3% voor de uitvoerregten onderhevig zijn.

Voor waren, die uit een Europeesch of ander vreemd land komen en de Dardanellen en den Bosphorus moeten doorvaren, worden geen regten hoegenaamd betaald [1]). —

---

1) Voor meer bijzonderheden verwijs ik naar het oorspronkelijk tractaat tusschen Engeland en de Porte in 1838 gesloten; zie HERSTLET, *Coll. of Treaties*, vol. V, p. 506.

De vrijheid van handel voor de onzijdige Staten gedurende een oorlog, welken de Porte met een andere Mogendheid zou kunnen voeren is ook verzekerd. Reeds in art. 10 der Capitulatie van 1604 aan Frankrijk verleend is daarvoor gewaakt; het luidt aldus: „Parceque des sujets de la France naviguent sur les vaisseaux appartenant à nos ennemis et les chargent de leur marchandises prises; pour cette cause nous commandons et voulons qu'à l'avenir ils ne puissent être pris sous ce prétexte ni leurs marchandises confisquées; à moins qu'ils ne soient pris sur vaisseaux en course", enz.; art. XII der zelfde Capitulatie bepaalde: „que les marchandises chargées à nolis sur vaisseaux Français et appartenant aux ennemis de la Porte ne pourraient être prises sous prétexte qu'elles venaient des ennemis de la Porte [1])." De bepalingen dezer Capitulatie, zegt WHEATON [2]), hebben tot grondslag gestrekt aan verschillende tractaten tusschen Turkije en Christen-Staten, waarin het beginsel „vrij schip, vrij goed" en „dat goederen van onzijdige Mogendheden op een vijandelijk schip niet neembaar zijn," wederzijds werd aangenomen.

In 1856 heeft Turkije het beginsel, dat het sedert een tweetal eeuwen huldigde, in de verklaring van 16 April opgenomen gezien, en, sedert de

---

1) DE FLASSAN, *Hist. de la Dipl. Franç.* II, 226.

2) WHEATON, *Hist. du Progrès du Dr. des Gens*, I, 162.

zeeslagen van Lepanto en Navarino opgehouden hebbende een Zeemogendheid van beteekenis te zijn, nam het zonder moeite de vier aldaar verkondigde beginselen aan, welke ten doel hadden: 1°. de kaapvaart af te schaffen; 2°. te bepalen, dat de goederen van vijandige Mogendheden op onzijdige schepen — uitgezonderd de oorlogs-contrabande — door de vlag gedekt zouden zijn; 3°. dat de goederen van onzijdige Staten — uitgezonderd oorlogs-contrabande — zich op vijandelijke schepen bevindende niet neembaar zouden zijn; en 4°. dat de blokkade om verbindend te zijn feitelijk moest bestaan, d. i. door een genoegzame magt onderhouden worden, om wezenlijk den toegang tot de kust van den vijand te beletten.

Hier zij nog aangemerkt, dat de Porte in haar laatsten oorlog met Rusland zorgvuldig gewaakt heeft voor de belangen van de Russische kooplieden; zij heeft van het regt tot het leggen van embargo op alle Russische schepen geen gebruik gemaakt, en de Russen eenigen tijd gegund om hun zaken in orde te brengen en het land te verlaten. Niet minder werd voor den handel der onzijdigen in de Zwarte zee door haar gewaakt [1]).

---

1) Het Manifest der Porte van 1 Moeharem 1270 der Hedjra bevat het volgende daaromtrent: »Toutes fois la sublime Porte ne trouve pas juste, que l'embargo soit mis sur les navires marchands russes, conformément aux anciens usages. En conséquence il leur sera donné avis de se rendre dans la Mer noire

Reeds van de vroegste tijden af werden door Turkije ten behoeve der schipbreukelingen en gestrande schepen bepalingen gemaakt in haar tractaten met de Europesche Mogendheden. Zoo treft men bepalingen daarover aan in het verdrag van 1540 met Venetië en in art. 22 der Capitulatie van 1604 met Frankrijk. In die van 1740 is in het breede daarover gehandeld. Aan schepen in nood moet hulp verleend worden zoowel door Ottomannische oorlogs- en andere schepen, die zich in de nabijheid bevinden, als door de overheden van de plaats waar het schip gestrand is. De geborgen goederen moeten, hetzij in persoon hetzij door tusschenkomst van den consul, aan de eigenaars daarvan worden teruggegeven. Wanneer het schip behouden en hersteld kan worden, of wanneer de lading op een ander vaartuig overgebragt is, om naar de plaats harer bestemming te worden vervoerd, zullen voor die waren noch tol- noch andere regten betaald worden, mits ze daar ter plaatse niet verhandeld worden. —

---

ou dans la Méditerranée à leur choix dans un delai qui sera fixé ultérieurement." Verder voegt het Turksche Staatsstuk er bij, wat betreft den handel der bevriende en onzijdige Staten: »En outre, le Gouvernement Ottoman ne voulant pas apporter d'entraves aux relations commerciales des sujets des Puissances amies laissera pendant la guerre les détroits ouverts à leurs navires marchands." (Te vinden bij E. DE GIRARDIN, *Solutions de la Question d'Orient*, in de bijvoegsels, p. 130—134). In het 75e artikel van het handelstractaat tusschen Rusland en de Porte in 1783 gesloten, werd een termijn van zes maanden bepaald.

Er is ook gewaakt voor de gezondheidstoestand van Turkije's bewoners, en de Porte heeft den 27sten Mei 1840 een Reglement op de Quarantaines uitgevaardigd [1]).

III. Verder komt nog in de Capitulatiën als hoofdbepaling voor, iets wat in de Middeneeuwen ook tusschen Christelijke volkeren gegolden heeft en uit de Wisigothische wet [2]) afkomstig is, namelijk: dat de consuls een regtsmagt in burgerlijke en meestal ook in strafzaken zouden hebben over hun landgenooten en soms ook over Europesche Christenen in het algemeen.

De toelating van consuls met dat voorregt, 'twelk, zooals PHILLIMORE zegt, gelijk staat met een afstand van grondgebied [3]), was reeds tijdens Karel den Groote aan de Grieken geschonken, en de Mohammedanen moesten, merkt PARDESSUS aan, des te gemakkelijker er in bewilligen, daar zij dergelijke concessiën gewoon waren, en zij zelven reeds in de

---

1) *Règlement Organique* du 27 Mai 1840 publié à C. P. *pour les provenances de mer* tant à C. P. que dans les autres Echelles du Levant, te vinden bij MURHARD, *Nouv. Rec. de Trait. et* Conv., I, p. 115.

2) MONTESQUIEU, *Esprit des Lois*, l. XXI, ch. XVIII.

3) »In fact, Mohametan States have accorded to Europeans a privilege equivalent to what they would have enjoyed from a concession of territory, viz., the privilege of preserving their natural right, and being subject to their national jurisdiction in a foreign country." (IIe deel, p. 271).

9e eeuw er in geslaagd waren een *kadi* te Canfu te doen verblijven, die over de vele daar aanwezige Muzelmannen regt sprak en al hun godsdienstoefeningen leidde [1]). Bovendien verhaalt men, dat Mohammed onder andere voorregten aan de Christenen beloofd zou hebben „hun regters te eerbiedigen [2])." Na de verovering van Constantinopel door Mohammed II is die toelating in de verschillende Capitulatiën in stand gehouden en ook in Egypte bevestigd. Toen in de 17e eeuw een geheele omwenteling in den toestand van het internationaal verkeer plaats vond en het begrip van nationale onafhankelijkheid bij de meeste Vorsten en Staten diep wortel geschoten had, werd de consulaire exterritoriale jurisdictie, die met dat begrip in strijd was, bij de Christelijke Staten afgeschaft, en de jurisdictie over de vreemdelingen aan de landelijke overheden toevertrouwd [3]). Die verandering vond geen plaats bij de Mohammedanen; in hun landen werd de oude staat van zaken krachtens uitdrukkelijke tractaatsbepalingen ten behoeve der Europeanen behouden — en duurt thans nog voort.

Niettegenstaande de opneming van Turkije in het „*Concert Européen*" en de toelating van de Porte tot deelname aan de voorregten van het

---

1) M. ROBERTSON, *An historical Disquisition concerning Ancient India*, p. 111.

2) PARDESSUS, *Lois Marit.*, Introd., p. LXVI.

3) PHILLIMORE, *Commentaries* II. 225, 239 en 271.

Europeesch volkenregt, onder welke regten trouwens haar geheele onafhankelijkheid en het uitsluitend regt van jurisdictie over al degenen, die zich op haar grondgebied bevinden in de eerste plaats behooren, heeft men gemeend den tot hiertoe bestaanden staat van zaken omtrent de vreemdelingen niet te moeten opheffen, maar hun die bescherming te moeten blijven verleenen, welke zij in een Staat als de Ottomannische behoeven.

Aan de consuls in den Levant is te dien einde ook een meer uitgestrekte magt toegekend dan aan die, welke de Europesche Staten elkander toezenden. Het diplomatiek karakter der laatsten is wel eens ontkend [1]), doch aan dat der eersten heeft men niet getwijfeld [2]). Zeer te regt beschouwt men hen als diplomatieke agenten van minderen rang, daar zij zoowel den minister van buitenlandsche zaken van den Staat waardoor zij zijn aangesteld, als den diplomatieken agent, die dien Staat in het land waar zij hun functiën uitoefenen vertegenwoordigt, ondergeschikt zijn.

Bij hun aanstellingen in den Levant ontvangen de Europesche consuls een *barat*, open brief, van den Sultan, waarin hun voorregten en vrijdommen omschreven zijn. Daaronder zijn de voornaamste de volgende. Zij mogen niet gevangen genomen en

---

1) O. a. door VATTEL en WICQUEFORT.

2) PHILLIMORE, *Commentaries* II, 172.

hun woningen niet verzegeld worden; zoo een proces door Muzelmannen of iemand van de *rajat* tegen hen wordt gevoerd, moet het voor den Divan gehoord worden; in geval van twist met andere consuls mag hun geschil door hun respectieve gezanten worden beslecht; zij hebben het regt van vrije godsdienstuitoefening in hun hôtel en om de vlag der natie, welke zij vertegenwoordigen van hun woning te doen waaijen; zij zijn even als alle Franken vrij van *charaadj;* hun landgenooten moeten den gezant of de consuls de zoogenaamde consulaat-regten betalen, en geen goederen mogen geladen worden, tenzij die regten voldaan zijn; hun is ook het voorregt verleend wijn voor hun gebruik en dat der personen, die hun ondergeschikt zijn, — zooals *dragomans* en kooplieden — vrij van regten uit het buitenland te doen komen of zelven in hun huis te bereiden; eindelijk mogen zij voor de veiligheid van hun woning Janitsaren (thans andere soldaten) vragen, om hen kosteloos te beschermen [1]).

IV. Daarentegen berust op de consuls in den Levant een zwaardere taak dan op die bij Europesche Staten; zij hebben voor de vrijheid en veiligheid hunner onderdanen en voor de handhaving

1) O. a. Handelstr. tusschen *Rusland en Turkije* 1783, art. 53, 57, 58, 59 en 54. (CH. DE MARTENS, *Recueil*, II, 395 vg.); de *Capitulatie van* 1740 aan Frankrijk verleend, art. 14, 61, 50, 49, 40, 51, 16 en 48.

hunner regten des te zorgvuldiger te waken daar de wetten van het land waar zij zijn, den vreemdeling niet op gelijken voet plaatsen met de inboorlingen.

Evenals zulks in Europa plagt te geschieden, kwamen vroeger bij de Mohammedanen de erfenissen der vreemdelingen in vele gevallen aan den Staat. In de vroegste tractaten werd dit reeds gewijzigd, en werd overeenkomstig de billijkheid bepaald: dat, indien een Europeaan in Turkije stierf en een testament naliet, zijn goederen aan zijn executeurs zouden worden overgelaten; en dat, zoo hij zonder testament stierf, zijn boedel aan den consul zou worden toevertrouwd, die het aan zijn wettige erfgenamen zoude moeten geven. Thans is dit de regel [1]).

De *burgerlijke procedures*, waarin een Europeaan in de handelplaatsen van den Levant gewikkeld kan worden, zijn voor drieërlei onderscheiding vatbaar: 1°. zij kunnen tusschen hem en een onderdaan van den Sultan ontstaan zijn; of 2°. tusschen hem en een Europeaan van een andere natie dan de zijne, welke ook een consul daar heeft, of wel 3°. tusschen hem en een zijner landgenooten.

---

1) Bepalingen daaromtrent vindt men in de verschillende Capitulatiën, opgesomd op p. 133 en 134; inzonderheid art. 8 van het handelstr. van 1783 tusschen Rusland en de Porte en art. 22 der Capitulatie in 1740 aan Frankrijk verleend.

Ieder geval brengt zijn bijzonderheden mede.

1°. In geval door een Mohammedaansch onderdaan tegen een Europeaan een beklag is ingediend, of omgekeerd, zal de *kadi* het proces niet mogen instrueren dan in tegenwoordigheid van den *dragoman* van den consul zijner natie; overschrijdt het geschil, waarover het proces loopt, de som van 4000 aspers, dan moet het voor den Divan gebragt worden. — Alle overeenkomsten en contracten, die tusschen Turken en Europeanen worden gesloten, moeten op schrift gesteld en bij den *kadi* geregistreerd worden. Ontstaat nu eenig geschil daarover, zoo worden de registers onderzocht en wordt overeenkomstig de geregistreerde akten gevonnisd; ieder Turk, die de registratie verzuimd heeft en een aangegane handeling met getuigen zou willen bewijzen, wordt in het ongelijk gesteld. — De Europeanen zijn voor elkanders schulden niet aansprakelijk en kunnen, hetzij een hunner zich weggemaakt heeft zonder te betalen of gefailleerd is, nòch om zijn niet nagekomen verbindtenissen, nòch om zijn schulden bemoeijelijkt of vervolgd worden, dan alleen in geval zij zijn borg gebleven zijn [1]).

2°. Ontstaat een geschil tusschen twee Europeanen van verschillende natiën, dan kan de zaak voor

---

1) Capitulatie in 1740 aan Frankrijk verleend, art. 23, 41, 26 en 71; het handelstractaat tusschen Rusland en Turkije van 1783, art. 63, 64, 9, 68; en verder de Capitulatiën aan de andere Staten verleend.

hun gezanten of consuls gebragt worden, die naar de hun voor dergelijke gevallen gegeven instructiën vonnissen zullen [1]). In alle gevallen staan de Turksche regtbanken nog voor hen open.

3°. Is het geschil gerezen tusschen twee Europeanen derzelfde natie in den Levant, dan hebben zij het regt dit uitsluitend door hun consul te doen beslissen naar de wetten van hun land [2]). Van zijn beslissing is altijd beroep naar de regtbanken in het Vaderland.

Bij het plegen van misdrijven komt het volgende in aanmerking. Wanneer een manslag gepleegd is op een plaats waar Europeanen wonen, en men geen bewijzen tegen hen heeft, mogen zij noch door onderzoekingen, noch door de boete, *djéréme* genaamd, lastig gevallen worden [3]); het is den ambtenaren der Justitie of aan andere ambtenaren niet geoorloofd met geweld in het huis van een Europeaan te dringen; zij moeten den consul der plaats waarschuwen, en zich met de personen door dezen aangewezen naar de woonplaats der Europeanen begeven [4]). — Heeft een Europeaan een

---

1) CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, I, 182.

2) Capitulatie van 1740, art. 26.

3) Capitulatie van 1740, art. 42; handelstractaat tusschen Rusland en Turkije van 1783, art. 73.

4) Capitulatie van 1740, art. 70; het aangeh. handelstractaat met Rusland, art. 67.

manslag of een andere misdaad bedreven, dan mogen de officieren van de Porte hem niet ondervragen, noch oordeelen anders dan in tegenwoordigheid van de personen door den consul of den gezant aangeduid [1]); doch dit alles geldt alleen voor het geval, dat de manslag of de misdaad op een van des Sultans onderdanen gepleegd is. — Is de manslag of eenig ander misdrijf door een Frank op een landgenoot of op een anderen Frank geschiedt, dan zijn de gezanten of consuls alleen geroepen om daarvan kennis te nemen. In zoodanig geval handelen zij naar de meer of min uitgebreide magt, die hun door hun respectieve gouvernementen is toegekend, zonder dat de plaatselijke overheid er iets mede te maken heeft [2]). In den regel is de criminele jurisdictie der consuls beperkt tot de bevoegdheid om een geldboete op te leggen; in geval van zwaardere misdrijven oefent de consul het ambt uit van een „juge d'instruction [3])."

De ontvangst en bescherming aan vreemdelingen verleend heeft echter ook in Turkije zijn grenzen. In verschillende tractaten heeft de Porte bepalingen laten inlasschen tot overlevering van misdadigers.

---

1) Capitulatie van 1740, art. 65; handelstractaat van Rusland met Turkije, art. 67.

2) Capitulatie van 1740, art. 15; vg. CH. DE MARTENS, *Guide Diplomatique*, I, 182.

3) WHEATON, *Elements*, 2e partie, chap. II, § 11, (2e Edition, p. 136).

Volgens D'OHSSON [1]) werd reeds in 1540 een daartoe strekkende bepaling in het tractaat, 'twelk de Venetiaansche Republiek met den Sultan sloot, aangetroffen. Alleen in zóó ver werd een restrictie gemaakt, dat die uitlevering zich niet zou uitstrekken tot die personen, welke op Venetiaansch grondgebied het Christendom, op Muzelmansch den Islam, zouden omhelsd hebben. Dit geldt thans nog.

Politieke misdadigers levert de Porte niet uit. Een treffend voorbeeld daarvan ziet men in de gebeurtenissen van 1848. De omwentelingen van die tijden en de onlusten in Hongarije hadden vele Hongaren, die daaraan deel hadden genomen, in Turkije een toevlugtsoord doen zoeken. Niettegenstaande den eisch tot uitlevering van Oostenrijk en van Rusland hield de Porte dat beginsel hardnekkig vast, en de „question des Réfugiés Hongrois," die voor ernstige verwikkelingen had doen vreezen, werd overeenkomstig des Sultans wenschen opgelost [2]).

Wat aangaat het regt van eigendomsverkrijging in Turkije — daaromtrent kennen we de wet der Mohammedanen [3]). Ofschoon het den vreemdelingen niet geoorloofd was grondeigendom in Tur-

---

1) *Tabl. de l'Emp. Ott.*, VII, p. 447.

2) Zie de zaak in het breede behandeld in den *Annuaire des deux Mondes*, 1851—52, bl. 709—711.

3) We hebben er met een woord in het 1e hoofdst., § 5, bl. 42 over gesproken.

kije te bezitten zonder onderhevig te worden aan *charaadj* en als des Sultans onderdanen beschouwd te worden, zoo is toch die wet eeuwen lang ontduikt en hebben zij er grondeigendom bezeten. Door een fictio juris worden de vrouwen in des Sultans rijk als zijn onderdanen beschouwd. Bij gevolg konden de Franken, die in Turkije getrouwd waren, eigendom bezitten in naam hunner vrouwen; en lieten anderen, die zoo gelukkig niet waren getrouwd te zijn, hunne akten op den naam van inlandsche vrouwen stellen. De kloosterlingen ook vonden er een middel op uit, en dat was door hun goederen op den naam van de maagd Maria te doen plaatsen [1]). De Turksche overheden hebben zulks oogluikend toegelaten. Men zegge nog dat de Mohammedaansche wet jegens de Ongeloovigen onverdraagzaam is!!

Thans is in dien staat van zaken door den *hatti-humayoen* een verandering gebragt en is aan deze vreemdelingen het regt verleend om grondeigendom te bezitten. De woorden dier bepaling luiden aldus: „Comme les lois qui régissent l'achat, la vente et la disposition des propriétés immobiliaires sont communes à tous les sujets de mon empire, il pourra être permis aux étrangers de posséder des propriétés foncières dans mes états, en se conformant aux lois et aux règlements de police, en acquittant les mêmes

---

1) *Edimburg review*, vol. XCVIII, p. 522.

charges que les indigènes, et après que des arrangements auront eu lieu avec les Puissances étrangères."

Reeds is voor de stad Smyrna een plan in orde gebragt, dat algemeenen bijval vindt, en volgens hetwelk een grondbelasting zonder onderscheid van nationaliteit zal geheven worden [1]).

Wanneer men nu al de opgesomde feiten nagaat, en op volkenregtelijk gebied den toestand der internationale betrekkingen van de Porte beschouwt, zoo zal men ontwaren, dat zij zich in verreweg de meeste opzigten naar de in Europa geldende volkenwet gevoegd heeft en, zoo men dit zeggen mag, niet onwaardig was in de rij der Europesche Mogendheden te worden opgenomen.

De verzaking van haar eigenlijke volkenwet in het Mohammedaansche regt geboekt, moge niet geheel uit eigen beweging geschied zijn, zij moge een gevolg van haar zwakheid wezen; de aanneming van de meeste beginselen van het Europesche volkenregt moge een afzwering van den Islam zijn, de Sultan moge door zich te verbroederen met Christen-

---

1) *Annuaire des deux Mondes*, 1851—52, bl. 697.

Vorsten, zooals LEMOINNE zegt [1]), in beginsel afstand van den troon gedaan hebben: het naleven van de Europesche beginselen is en blijft een ontegensprekelijk feit, en moet als zoodanig erkend worden. Zij is een belangrijke gebeurtenis, waardig om in de geschiedenis der internationale betrekkingen te worden opgeteekend; en men kan zeggen, zonder zich aan overdrijving schuldig te maken, dat die uitbreiding van het Europeesch volkenregt op Turkije getuigt van een der grootste triumphen, welke de wetenschap door HUIG DE GROOT aan de oplettendheid van Vorsten en Publicisten aanbevolen, sedert eeuwen behaald heeft.

Of de Ottomannische Regering in staat zal zijn aan de oud-Turksche partij de noodzakelijkheid te doen inzien, om zich mutatis mutandis naar de Europesche beginselen te voegen — of zij in staat zal zijn op den ingeslagen weg te blijven voortwandelen — of het behoud van het Ottomannische Rijk in Europa een noodzakelijkheid voor de Europesche Politiek zal blijven uitmaken — of de hervormingen voor Turkije zullen zijn hetgeen Epeus paard voor Ilium werd — ziedaar zoo vele vragen, welke de toekomst alleen kan oplossen.

---

1) LEMOINNE in den *Journ. des Débats* aangeh. bij EM. DE GIRARDIN, Sol. de la quest. d'Orient, p. 31.

EINDE.

THESES.

I.

Proculeianorum opinioni de impossibilibus conditionibus Sabinianorum sententia mihi praeferenda videtur.

II.

Matrimonia extra patriam inita non nulla esse videntur ideo, quod publicationes, de quibus art. 138 C. C. n. loquitur, omissae sunt.

III.

Peregrinus Neerlandici civis tutorem fieri, sed munus illud ei obtrudi non posse, contendo.

IV.

Non facio cum ASSER c. s. in commentario ad art. 101 C. M. n. dicente: „zoodanig geschrift (d. i. die wisselbrief aan de order van den trekker) wordt eerst een wisselbrief na het endossement op eenen derde."

V.

Peregrinus peregrinum in patria nostra morantem in jus vocare ad Neerl. judicem potest, etiamsi obligatio de qua lis est in peregrina civitate contracta sit.

VI.

Poenam mortis in carcere non publice infligendam esse censeo.

VII.

In causis politicis inprimis commendandum videtur judicium judicum juratorum.

VIII.

Humanitati non tantum sed et Belli principiis adversantur Repressaliae, obsidum datio et capti oppidi expilatio.

IX.

Een dubbele muntstandaard is af te keuren.